

Ludo Stur

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 34
16 – 17/2019
20. apríl 2019

Cena 1,- €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

VLASTENKA DÁŠA MACHALOVÁ
O ŽIVOTNÝCH PERIPETIÁCH
Strana 4.

VLADYKA JÁN BABJAK
KU KREŠTANOM SLOVENSKA
Strana 10.

SIEDMA RANA PRE
NAŠU PLANÉTU ZEM
Strana 11.

TISÍCKY ODVÁŽNYCH ĽUDÍ
NA OBRANU SVOJEJ VLASTI
Strana 13.

ROK 1968 – SYMBOL NÁDEJE,
KTORÁ V ĽUDOCH NEUMIERA
Strana 17.

SLOVO O SLOVENSKU

Zázraky jari prežíva každý po svojom, ale som presvedčený, že všetci rovnako intenzívne. Ešte vo dvore plnom snehu v „zakúrenom“ dome pod Pieninami pristála mi na chrste ruky sedemnásteho februára prvá včelička. Na prelet ju vylákali intenzívne slnečné lúče a ona zatúžila povystierať si krídla po zimnom spánku. Bol to čarovný moment, aj keď bolo nad slnko jasné, že je len akýmsi kalendárnym omylom a radšej treba vtáčkom zavesiť na stromčeky ešte zopár sieťok so zrnkovým krmom sformovaným do gúľ, lebo také majú sýkorky zvlášť v oblube. A ak ste dakedy sledovali ich akrobáciu na tých visutých jedlých hrazdičkách a ich radostné výkriky, len čo pokrm na konárikoch objaví a privolávajú ďalších letáčikov na hostinu, nemôže vás to nepotešiť. Také je každé zrnko ľudskej priazne.

V tých teplých okamihoch radosti pod úle lúčmi zväbených včiel po dlhom zimnom hlivení roztriasal môj starý otec otiepky slamy, aby tie netrzeplivé robotnice „prihriali“ aj steblá zo spomienok minulej úrody, ktorá ľuďom aj včelám umožnila prežiť vládu Moreny a s nádejou vítať Vesnu ako zázrak zmŕtvychvstania. Taká je slovenská tisícročná aj viacročná včela a životodarný prírodný kolobeh, ktorý je s ňou vitálne spojený. Vitaj jar!

Aj keď za oknom prebúdzajúceho sa rána práve sneží a už je polovica apríla, luna dorastá do desiateho dňa a my sa navraciame k tradícii predkov po praslici, zahrievame zmysly, navštevujeme úle našich blízkych, čo sa práve vyrojili z myslí ako sviatočné zvyky našich mám, čo sú nám v týchto dňoch najbližšie, aj keď sa tie starostlivé vedmy už dávno kamsi pobrali. Milujte mamu, Patrónku našu. Mám teplé srdce pri spomienke na ňu.

Všetci už tušíme sviatok Veľkého piatka. Keď noc zazvoní plným mesiacom. Nastáva spln. Kristus vstal z mŕtvych. Kristus voskrese. Najväčší zázrak prichádza a opäť sa nás dotýka! Splňa sa...

Emil SEMANCO

Kresťanská Veľká noc je najvýznamnejší sviatok celého liturgického roka

Kristovo zmŕtvychvstanie je základom viery

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: Emil SEMANCO

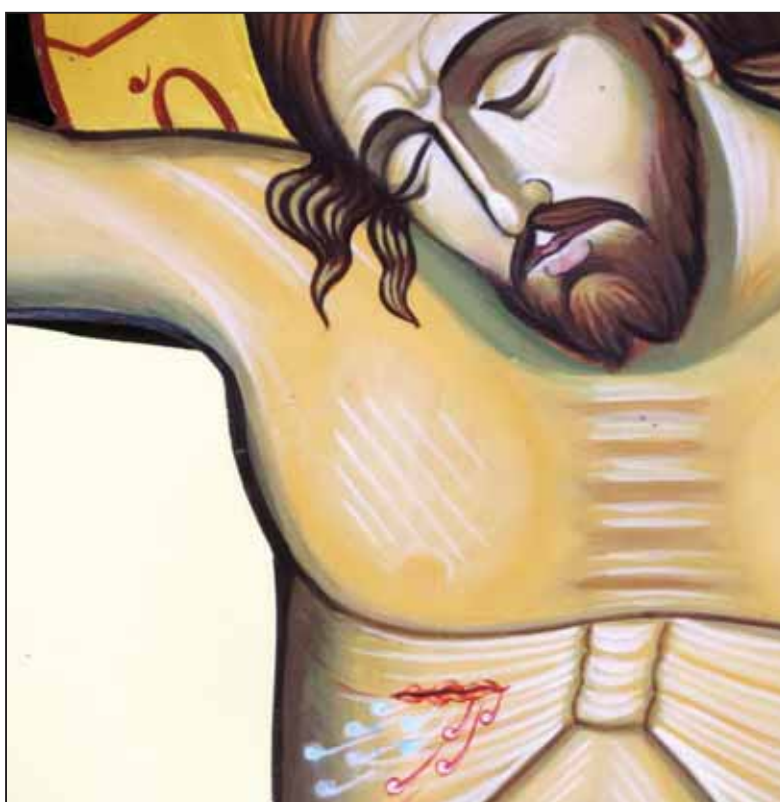
„Keď Cirkev slávi Eucharistiu, pripomína Kristovu Veľkú noc. Spritomňuje ju obeta, ktorú Kristus priniesol na kríži,“ takto opisuje zmysel veľkonočných sviatkov nitriansky biskup Viliam Judák. Pre veriacich katolíkov je teda každá svätá omša spomienkou na Veľkú noc. Má hlboký význam, pretože kedykoľvek, keď sa slávi, „uskutočňuje sa dielo nášho vykúpenia“, zdôrazňuje biskup Judák a pokračuje: „V Novom zákone je preto kresťanská Veľká noc najväčším sviatkom liturgického roka. Slávi sa ňou pamiatka na Kristovo vykupiteľské dielo umučenia a slávneho zmŕtvychvstania, ktoré je základom viery.“

Najstaršie svedectvo o slávení Veľkej noci pochádza od Melita zo Sárd z 2. storočia. Nachádza sa vo Veľkonočnom preslove. Symbolika prechodu z otroctva Židov v Egypte do slobody sa preniesla aj do kresťanstva ako prechod z hriechu do života z Božej milosti. Slávenie Veľkej noci má svoje pravidlá od roka 325, keď sa konal Prvý nicejský koncil. Veľká noc nemá pevný dátum v kalendári. Slávi sa vždy v nedeľu po prvom jarnom splne Mesiaca.

■ POSVÄTNÉ TROJDNIE

Veľkej noci predchádza Posvätné trojdnie – Zelený štvrtok, Veľký piatok a Biela sobota. Pokračuje Veľkonočnou vigíliou a vrcholí Veľkonočnou nedeľou. V Pravoslávnej cirkvi sa Veľká noc na rozdiel od Katolíckej cirkvi časovo posúva podľa juliánskeho kalendára. Časovo sa zhruba prekrýva s pohanskými oslavami príchodu jari a aj niektoré ľudové tradície pochádzajú ešte z predkresťanských dôb. O starobylosti tohto sviatku svedčí dodnes zachovaný zvyk veľkonočnej kúpačky.

Ak by ste sa opýtali ľudí na ulici, čo pre nich znamená Veľká noc, najčastejšou odpoveďou by bolo: tri dni voľna, ktoré využijem na oddych. Alebo si spomenú na tradičné jedlá, no napriek tomu, že na Slovensku sa hlási vyše sedemdesiat percent občanov ku kresťanstvu, nie je veľa tých,

Ukrižovaný Kristus z kríža v Suline

čo Veľkú noc prežívajú viac duchovne než konzumne. Práve konzumná spoločnosť, teda spoločnosť bohatých ľudí, zvädza k bezstarostnosti života, bez obmedzení a zodpovednosti. Pri-

slušnosť k Cirkvi a aktívne prežívanie viery prináša na jednej strane množstvo obmedzení, no na druhej strane vnáša do života poriadok a dáva mu zmysel.

Kresťania sú nositelia duchovného dedičstva a odovzdávajú ho ďalším generáciám. Nie sú vítanou komunitou pre akýkoľvek totalitný režim. Nedajú sa ním zotročiť. Vzдорovali komunistickému režimu a v súčasnosti vytvorili silnú bariéru proti prenikaniu genderovej ideológie na Slovensko.

■ SLÁVENIE PASCHY

Novozákonnej Veľkej noci predchádzala starozákonná židovská Veľká noc – Pascha. Židia ju slávili ako spomienku na vyslobodenie Izraelitov z Egypta. „Pamätnú židovskú Paschu slávil aj Kristus vo večeradle s apoštolmi pred svojím umučením pri Poslednej večeri, keď ustanovil Eucharistiu,“ spomína biskup Judák. A vo svojej veľkonočnej úvahe ďalej pokračuje: „Ježiš zomrel práve v tú hodinu, keď sa v chráme zabíjali baránky na veľkonočnú slávnosť. Aj na základe toho, ale aj mnohých prorociev je Ježiš chápaný ako novozákonný nepoškvrnený baránok. Preto veľkonočný baránok s víťaznou zástavou a radostným aleluja symbolizuje Ježiša ako víťaza nad smrťou. Tak ako krv baránka v Egypte zachránila starozákonný ľud, tak krv novozákonného baránka zachraňuje ľudstvo a otvára mu nové možnosti slobody.“

Ortodoxní Židia doteraz slávia Veľkú noc podľa svojich náboženských predpisov, ale už bez veľkonočného baránka.

3 OTÁZKY PRE:

Andreja MIŠANEKA, výtvarníka karikaturistu, spolupracovníka SNN

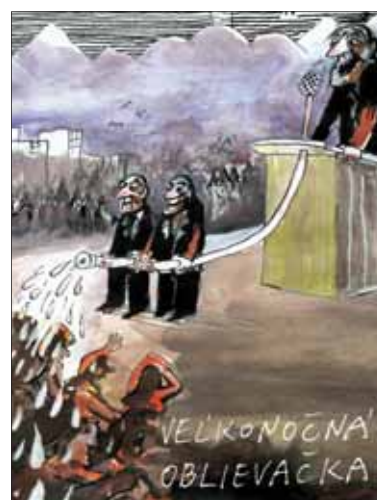
Kresba môže voňať ako klobása

• Aká je vaša Veľká noc? Dviha vám aj po tieto sviatočné dni žlč politika a ostruha ceruzu, aby ste pohotovo reagovali na dianie, alebo si dáte pohov a doprajete si oddych a naozajstnú veľkonočnú pohodu? Ako vás poznám, určite vám zažívanie nedecimuje presila jedla...

Dnešné rozpoltené Slovensko má teraz dve VEĽKÉ NOCI. Jednu Veľkú noc a druhú veľkú Noc. Tá prvá Veľká noc sa mi už od detstva spája s očakávaním najväčšej udalosti v dejinách ľudstva – zázraku. Spomínam si, ako cez Veľký týždeň nahradilo hlahol zvonov rapkanie rapkáčov. To bola predzvesť ZMENY. Zmŕtvychvstania Ježiša Krista! Dôvod k na veľkonočnú pohodu. Tá druhá Veľká noc je tiež ZMENA.

• Azda niet problematiky a sféry, do ktorej by ste výstižne netriaľali a nezobrazili ju svojim osobitým kresliarskym kumštom a spôsobom. Určite ste urobili kresbu aj na to, že si ľudia zamieňajú duchovný obsah a posolstvo týchto sviatkov za hodovanie. Ako

by ste ich nabádali vrátiť sa k podstate Veľkej noci?

• Veľmi dobre ovládajte aj slovo, dokonca veršujete a píšete epigramy. Aký by bol váš odkaz pre Slováč na najbližšie dni?

Zhovárал sa Emil SEMANCO
Foto: autor

V SNN 18/2019
SI PREČITATE

■ Najbližšie vydanie Slovenských národných novín č. 18 vyjde s dátumom 4. máj 2019
■ Spisovateľ Ján ČOMAJ: Lásky Milana Rastislava zaznamenané jeho životopiscami
■ I. GAŠPAROVIČ: Nová prezidentka bude musieť prijímať kompromisné rozhodnutia

Potrebuje čas na vytriezvenie

Ľudovít ŠTEVKO

Udalosti posledných troch týždňov sa vyznačujú vypätými emóciami v Európe, a zvlášť na Slovensku. Európska únia rieši nekonečný seriál na tému brexit na zložitých nočných rokovaniach v Bruseli a Slovensko sa nevie spamätať z prezidentských volieb a neoliberálnej eufórie Progresívneho Slovenska aj médií hlavného prúdu. To všetko je však iba búrkou v lyžičke vody oproti signálom, že svet kráča v ústrety ďalším globálnym krízam a možným vojnovým konfliktom. Provinciálne hádky o vojenskú základňu US Army a jej muničné sklady na Slovensku stratia čoskoro na intenzite, keď sa po budúročných parlamentných voľbách ujme moci konzulský triumvirát – politik Sulík, milionár Truban a milionár Kiska. Vraj je to už napísané vo hviezdach a v seje americkej ambasády na Hviezdo-

slavovom námestí: „Základňa bude po príchode novej moci. Stop slovenskej suverenity.“ Astronómov však veštenie z hviezd o budúcnosti malej krajiny v strede Európy nezaujíma. Prvýkrát v histórii vyfotografovali nemožné – čiernu diery v strede galaxie Messier 87 v súhvezdí Panny s hmotnosťou 6,5 miliardy našich slnčiek. To je na Nobelovu cenu.

Medzitým sa na Slovensku odohrali drobné, ale zaujímavé udalosti. Istá Zuzana Čaputová víťazka prezidentských volieb, absolvovala svoju prvú súkromnú zahraničnú večeru u českého, rakúskeho a švajčiarskeho feudála kniežaťa Schwarzenberga. Tento nepriateľ Miloša Zemana a fantómový opozičný politik, čosi ako žijúci „Jára Cimera sedící spící“, bol fanúšikom našej pani prezidentky, preto tá

jej prvá neprotokolárna zahraničná návšteva. Ideoví priatelia – Karel Schwarzenberg z TOP 09, Michael Žantovský z knižnice Václava Havla a liberálna prezidentka Z. Čaputová, určite sa mali o čom rozprávať. Vlastne to bola od pani

KOMENTÁR

Zuzany malá frčka do nosa Milošovi Zemanovi, ktorý podporoval za prezidenta SR skúseného eurokomisára Maroša Šefčoviča, a malý posmešok zo strany zaspátého kniežaťa za jeho neúspešné protizemanovské pechorenie v českých prezidentských voľbách. Vlastne ani nevieme, komu z účastníkov pražskej večere by sme mali tleskať.

Kým na fleky v budúcej zostave prezidentského paláca číhajú viacerí politickí spolupazdci

novej prezidentky, zatiaľ sa na slovenskej opozičnej scéne strojí poriadna tlačienica. Boj o pravicovo-liberálneho voliča sa odohrá medzi lídrami zavedených politických strán ako SAS či OĽaNO a nezavedených predátorských strán ako Progresívne Slovensko či zatiaľ nepomenovanej strany Andreja Kisku. Ukazuje sa, že súperiť medzi sebou budú na politickom smetisku minimálne traja kohúti – traja virtuálni predsedovia vlády. To tu ešte nebolo, lebo doteraz sa za premiéra vždy pasoval iba Richard Sulík. Teraz sa svojimi vysokými ambíciami netají šéf progresívcov Michal Truban a prevziať moc nad Slovenskom chce aj Andrej Kiska, ako to sľúbil v čase svojej slávy bujarej mládeži na festivale Pohoda. Lenže Kiska si asi neprečítal z knihy prísloví Adolfa Petra Zátareckého dôležité poučenie našich predkov, že svetská sláva je poľná tráva. Na zle strávenú slávu už doplatili mnohé celebrity, a to ani nemuseli mať na krku také obvinenia z trestnej činnosti ako náš dosluhujúci prezident.

Bude ako nebolo – to vie každý rozmyšľajúci človek aj bez veštenia sociológa Michala

Vašečku, Slovák na Masarykovej univerzite v Brne. Pán Vašečka pre český Respekt povedal, že „pre Slovákov je dôležité, aby bol prezident reprezentatívny, čo Čaputová (vraj) čoby krásna žena splňuje“. Pre úplnosť je dôležité zaznamenať odpoveď docenta Radima Valenčíka, českého analytika a publicistu, na tento pozoruhodný sociologický postreh „znalca slovenských pomerov“. Valenčík sa vyjadril ironicky a presne: „Ako sa pozerať na človeka, ktorý vám odporučí, aby ste sa dívali na bale-nie výrobku, a nie na jeho kvalitu? Kúpte si hoci šmejd, hlavne že má pekný obal. Osobne by som takému človeku neveril. Ani keby sa vydával za sociológa. Považoval by som ho za jedného z manipulátorov, ktorí si myslia, že z ľudí možno robiť hlupákov.“

Nie, Slováci naozaj nie sú hlupáci, len potrebujú istý čas na vytriezvenie, ak ich opili rožkom, ak ich presvedčili, že nepotrebujú prezidenta ako skúseného politika, ktorý by pre Slovensko niečo urobil, ale prezidenta ako marketingový produkt zabalený v stanirole.

Počkajme do zajtra, čo z toho obalu vyjde na svetlo, aký je obsah.

Emócie by už mali opadnúť

Ivan BROŽÍK

Slovensko si zvolilo prezidentku, je to vyjadrenie vôle tých voličov, ktorí ju prejavili osobne v prezidentských voľbách. Tu naozaj platí, že tí, ktorí voľby ignorovali, sa s tým môžu akurát tak zmieriť. A neopakovať svoj omyl z pohodlnosti o ďalších päť rokov. Nastal čas analýz, ale aj podrobného sledovania toho, čo sa deje okolo úradu hlavy štátu a kto všetko sa bude od polovice júna prechádzať po chodbách kedysi pionierskeho paláca v Bratislave. Tá symbolika totiž vôbec nie je náhodná. Je totiž dôvodná obava z toho, že tí, ktorí si tam kedysi v pionierskych šatkách chodili lepiť lietadielka z balzového dreva, budú tam už v manažérskych oblekoch chodiť radiť hlavu štátu. A ak aj nie oni osobne, tak aspoň s podobným svetonázorovým prúdom.

V každom prípade si treba s otvorene priznať, že víťazstvo novozvolenej pani prezidentky bolo viac víťazstvom

niektorých mediálnych titulov ako úspech jej programu a voličov. Pani prezidentka je mediálny produkt, to sa odškriepiť nijako nedá. A to je iba ďalším dôkazom toho, že dnes sa politika na Slovensku robí v kanceláriách šéfredaktorov a na poradách spravodajcov

POZNÁMKA

a publicistov médií. Teda robí, ergo, vykonáva. Vymýšľa sa úplne inde a vôbec to nie sú stranické centrály. Takmer sa žiada písať o korporátnej politike či politike veľkého biznisu. Nie o politike ideí a politike pre občanov.

Už v onú noc vyhlasovania predbežných volebných výsledkov ktosi výstižne napísal, že v centrále víťazky to vyzeralo ako na valnom zhromaždení hipsterov, z ktorých každý sa už triasol na nejaké vhodné „umiestnenie“. Aj keď – a to treba uznať, samotná

víťazka volieb si v tej chvíli možno ani neuvedomovala, čo sa stalo, a zašla k pamätnému miestu zavraždeného novinára. Bolo to ocenené gesto, no už menej ocenené, že sa javí čoraz užší okruh jej blízkych potenciálnych spolupracovníkov. Pani budúca prezidentka sa vzdala funkčného postu vo svojej materskej politickej strane. Avizovala tiež, že sa vzdá aj samotného členstva v tej strane. Je to síce očakávané, potešiteľné, ale zas – bez emócií – z pohľadu úradu hlavy štátu nevyhnutné. Bolo by nepredstaviteľné, ak by to nespravila. Lenže na druhej strane, čím viac sa spresňujú kontúry okruhu jej budúcich poradcov, tým viac sa zdá, že časť straníckej centrálky jej strany – navonok už bývalej, sa bude do prezidentského paláca sťahovať spolu s ňou. Iste, možno argumentovať tým, že každý sa rád obklopí okruhom svojich najbližších spolupracovníkov.

Pokiaľ ide o nepolitickú manažérsku funkciu, je to výsostné podnikateľské riziko, ktoré môže priniesť úspech v podnikaní takisto ako neúspech. Ak však ide o družinu funkčne nižšie postavených spolupracovníkov, potom predpokladať úspech takéhoto personálneho uvažovania je nezmysel. Svoje tam zohráva subordinácia, svoje tiež zohrá úzko spektrálny stranícky pohľad na všeobecné a najmä nadstranícke témy. V konečnom dôsledku veľmi znepokojuje predstava, že v sídle prezidenta bude pobočka straníckej centrálky. Hoci len personálna, ale treba sa oprávnené domnievať, že aj ideová.

Do nástupu budúcej pani prezidentky do úradu zostáva ešte istý čas. Napokon, v súčasnej situácii by zrejme ani nemala ako zložiť ústavou predpísaný sľub prezidenta do rúk predsedu Ústavného súdu SR, ktorý jednoducho nie je. To už je však iná politická téma, ktorá sama osebe môže predstavovať znepokojenie, a dokonca aj mnoho veľmi nevhodných scenárov politického vývoja na Slovensku. Ak máme zostať pri problematike spolupracovníkov, od vlastnými slovami deklarovaného nadstraníckeho prezidenta by sa naozaj očakával výber nadstraníckych poradcov a spolupracovníkov. Iba tak bude celý úrad hlavy štátu nadstranícky.

AKO BOLO, ČO BOLO

Na bratislavskej Gorkého ulici vybuchol plyn. Hovorca Slovenského plynárenského priemyslu oznámil: „Výkopové práce realizovala zmluvná firma, keď jej pracovníci porušili pri bagrovaní povrch plynovodu. Potom začal unikať plyn a došlo k požiaru, nevieme presne, čo to spôsobilo.“ Divné, aj žiak základnej školy vie, že výbuch plynu spustí najmenšia iskra. Pri výbuchu sa zrútilo podlažie. Dvaja ľudia sa zranili.

V Bratislave plyn vybuchoval odvtedy, ako postavili prvý plynáreň. V knižke Opustiť Bratislavu opísal Slovák žijúci vo Francúzsku Ing. Štefan Janovjak jeden z výbuchov plynu. Rok pred skončením vojny horela rozvodná plynová pre Bratislavu na Kollárovom námestí. Požiar bol v podzemných priestoroch. Nikto sa tam neodvážil zísť. Vtedy si Štefanov otec, inžinier Štefan Janovjak senior, obliekol azbestový odev a bežal zavrieť ventily.

„Keď vchádzal do vysokých plameňov, myslela som si, že ho už viac neuvidím,“ spomínala

Štefanova teta Joly. Odvážlivec v ohnive pekne nemohol dýchať. Ventil musel uzavrieť na jedno nadýchnutie. Keď vyliezol von po rebríku, zamdlel... Ale zachránil časť Bratislavy, ktorá by explóziou plynovodu vyletela do vzduchu.

Zamyslenie o dvoch výbuchoch plynu

Peter VALO

Takto syn opísal v rodinnej kronike dramatický zážitok svojho otca. Len tak mimochodom, Janovjak senior bol v tom čase šéfom mestskej plynárne. Aký bol jeho život? V roku 1934 vyhral konkurz na miesto prevádzkového inžiniera plynárne. Neskôr ho tu primátor Bratislavy Belo Kováč vymenoval za prednostu. Vo vojnových časoch presadil postavenie náhradného plynovej, aby mesto neprišlo o plyn, ak by starý vypadol. Jeho predvídavosť sa vyplatila. Starý

založil on. Z väzenia ho prepustili, až keď po svedectvách robotníkov súd obvinenia zrušil. V rozhodnutí uviedli, že Ing. Štefan Janovjak „má zásluhu na záchrane mestskej plynárne, ktorú Nemci pri ústupe z Bratislavy chceli vyhodit’ do vzduchu. Tomu zabránil tak, že príslušníkov zbraní SS, ktorí mali toto ničiacie dielo uskutočniť, podávaním alkoholických nápojov uviedol do stavu opojenia, a takto sa mu podarilo esesákov vyviezť z plynárne von.“

roku mu ponúkli miesto radcu na Slovenskej vysokej škole technickej. V roku 1951 ho ako horlivého katolíka vyhodili z práce a aj z domu. Rodina s piatimi deťmi žila v biede z milosti nemilosrdných príbuzných, kým mu priateľ Ing. Štefan Fajta nepomohol k zamestnaniu v podniku na opravu stavebných strojov. Chceli ho vyhodit’ aj odtiaľ, ale v Košiciach nevedeli vyriešiť stavbu veľkých stĺpov, dali šancu Janovjakovi. O pár dní stĺpy stáli a inžiniera zamestnali vo

Výskumnom ústave stavebníctva, kde skonštruoval nízkofrekvenčný elektromagnetický vibrátor, stroj na výrobu stavebných tvárnic, zariadenie na vibračné omietanie stavebných rúr, peristaltické čerpadlo na prepravu hustých tekutín, automatickú pílu na palivové drevo, zariadenie na výrobu pilót v piesočnatej pôde, vibrobarenidlo pre tlakovú pilotáž pri stavbe budov na pilótach. Jeho prácu ocenili napriek náboženskému presvedčeniu vyznamenaním Za vynikajúcu prácu. Na rozdiel od ostatných vyznamenaných nedostal k metálu ani korunu. Po okupácii bývalého Česko-Slovenska v roku 1968 vojskami Sovietskeho zväzu, Maďarska, Poľska, Bulharska a Nemeckej demokratickej republiky zbali rodinu a emigroval.

Čo ma zaujalo na tomto príbehu? Šéf podniku vedel, kde je rozhodujúci ventil a riskoval život, aby zachránil svoj podnik. Nevie si predstaviť, že by také čosi dokázal niektorý z dnešných riaditeľov alebo krízových manažérov. Tí si pri podpísovaní zmlúv istia zlaté padáky, ktoré im musia vyplatiť pri dobrovoľnom či nedobrovoľnom odchode z firmy.

SEBAOBRAÑA

Slovenská obchodná inšpekcia ako orgán dohľadu nad trhom a nad dodržiavaním povinností hospodárskych subjektov, ktoré uvádzajú alebo sprístupňujú na trhu vozidlá, ich systémy, komponenty a samostatné technické jednotky, uskutočnila celoslovenskú kontrolnú akciu zameranú na kontrolu detských zadržiavacích systémov a zdokonalených detských zadržiavacích systémov – laicky – detských autosedačiek a pásov. Predmetom kontroly boli doplnky, ktoré sa predávajú u nás.

Nevyhovujúce autosedačky

Cieľom kontrolnej akcie bolo zmonitorovať súčasný stav, podrobne vizuálne skontrolovať tieto bezpečnostné doplnky pre deti, ako aj obsah ich sprievodnej dokumentácie, v ktorej výrobca musí informovať spotrebiteľa, ako správne používať výrobok a akým spôsobom správne uskutočniť montáž. Nesprávne nainštalované detské sedačky a pásy v motorovom vozidle v prípade dopravnej nehody majú priamy vplyv na bezpečnosť maloletých členov posádky vozidla. Negatívne zistenia počas vizuálnej kontroly pri päťdesiatich šiestich druhoch potvrdili účelnosť a opodstatnenosť kontrolnej akcie, kde bolo zistené nesprávne značenie alebo neúplný chýbajúci návod na montáž a používanie, ktorý je podstatný pre spotrebiteľa.

Veľmi znepokojuje zistenie, že z celkového počtu jedenástich záchytných systémov, odobratých z trhu na Slovensku, nevyhovelo v dynamických skúškach až päť vzoriek, čo znamená štyridsaťpäťpercentný podiel nebezpečných zariadení z celkového počtu odobratých vzoriek. Tri druhy nevyhoveli požiadavkám predpisu EHK v označovaní symbolmi, ktoré upozorňujú na hroziace nebezpečenstvo alebo mali neúplný, nesprávny návod na používanie alebo montáž. Na základe výsledkov skúšok možno konštatovať, že až sedemdesiattri percent vzoriek nebolo v súlade s uvedeným predpisom, ktorý stanovuje požiadavky pre homologizáciu zadržiavacích systémov.

Početnosť a charakter negatívnych zistení v prípade doplnkov motoristov pre prevoz detí je vysoko rizikovým faktorom vzhľadom na skutočnosť, že uvedené výrobky sú určené pre najzraniteľnejšie skupiny spotrebiteľov.

V dôsledku kontrolnej akcie Slovenskej obchodnej inšpekcie bol zakázaný predaj a distribúcia päťdesiatich šiestich druhov výrobkov v hodnote 8 257,99 eura do odstránenia zistených nedostatkov. V prípade piatich zistených nebezpečných výrobkov boli uložené opatrenia na ochranu trhu – zákaz ich predaja a distribúcie, stiahnutie nebezpečného výrobku z trhu a povinnosť informovať spotrebiteľov o týchto nebezpečných výrobkoch vrátane možnosti vrátenia kúpnej ceny výrobku.

Ján ČERNÝ

Dáša MACHALOVÁ, členka výboru MS, o význame našej klasiky a matičných pilieroch

Združovať múdrych a vzdelaných, osobitne mladých

Zhovárал sa Dušan D. KERNÝ – Foto: archív D. M.

Patrí medzi ľudí, ktorí majú mimoriadne spomienky na pretavenie slovenskej klasiky do televíznych relácií. Sem patrí aj jej účasť na sfilmovaní Gábora Vlkolinského, ktorú v týchto dňoch zaradila RTVS do svojho programu. Dášu Machalovú však poznáme najmä ako zapálenú vlastenku a matičnú činovníčku, členku výkonných orgánov ustanovizne. O tom všetkom je predsviatočné interview s ňou...

• Ako si spomínate na účinkovanie v televíznej adaptácii klasického diela Ežo a Gábor Vlkolinský od P. O. Hviezdoslava, ktorého jubileum sme si intenzívne pripomínali aj na stránkach SNN...

Udialo sa to vlastne náhodne. Keď režisér Jozef Pálka pripravoval adaptáciu Hviezdoslavovho eposu, v televízii v tom čase vysielali literárno-tanečné pásmo, v ktorom sme účinkovali ako pár s Vladkom Durdikom a spoluúčinkoval folklórny tanečný súbor. Hlavným kameramanom bol Jozef Hakl, čitateľ veľkých detailných záberov, a tak ešte predtým, než ma osobne režisér Pálka uvidel naživo, poznal už do detailu moju tvár. Zavolať režisérke pani Rúfusovej, opýtal sa, kto som, dohodol si so mnou stretnutie a hneď na stretnutí aj našu spoluprácu. Bolo to pre mňa veľké vyznamenanie od veľkého režiséra, lebo som mala možnosť ako neherečka účinkovať so slávnou generáciou hercov, ktorí patria k najväčším osobnostiam slovenského hereckého umenia. Moju mamičku hrala pani Eva Kristinová, veľká herečka a mne dodnes drahá a vzácna bytosť. Tento krásny televízny film sa vysiela bez prestávky už štyridsať rokov a stále má svojich divákov. To znamená, že duch slovenský ešte žije! Pri filmovaní som po prvýkrát bližšie spoznala aj dramatickú krásu oravskej prírody, lebo epos sa nakrúcal na autentických miestach na Orave. Jedna z našich hlavných scén s Vladkom Durdikom sa odohráva na schodoch vedúcich do artikulárneho kostola v Leštínach, ktorý stojí na vršku pod majestátnym Chočom a je zaradený medzi pamiatky Unesco. Dnes po štyridsiatich rokoch sa na Choč a tento kostol pozerám z náprotivného vrška z gánku našej novopostavenej drevenice, do ktorej základov môj manžel Drahoslav Machala vložil niekoľko kameňov z Dunaja, Váhu, Bošáčky, Oravy a kamene zo Zochovej ulice, kde bývame, aby v nej symbolicky

Matičiarka Dáša MACHALOVÁ

ukotvil náš domov. Koncom júla 2011 nám tento pozemok, na ktorom sme si neskôr dali postaviť drevenicu, vysvätil emeritný biskup prof. Július Filo, ale život môjho manžela sa ukončil skôr, než bol náš druhý domov dokončený. Vidíte, i takú podobu majú väzby, ktoré ma pútajú k Hviezdoslavovi, ku kostolu, kde bol tento veľikán pokrstený, a k miestam, kde prežil celý svoj život.

• Má slovenská literárna klasika čo povedať dnes, aký vzťah by sme k nej mali pestovať?

Uviest' a predstaviť literárne diela slovenských a svetových klasikov v televíznom spracovaní bolo unikátnym počínom slávnej éry významných slovenských dramaturgov, ktorí pracovali v tom čase v bratislavskej televízii. V ich televíznom spracovaní sa diváci v celej republike zoznámali s dielami, ktoré by si možno ani neboli prečítali, ale vďaka atraktívnemu, obrazovému spracovaniu dostávali postavy a hrdinovia povinnej literatúry zrazu novú, konkrétnu podobu. Tieto adaptácie klasických diel prilákali k obra-

zovkám všetky generácie a stali sa naozaj neodmysliteľnou súčasťou každej rodiny. Som presvedčená, že to malo pozitívny vplyv na myslenie a rozvoj každého diváka bez ohľadu na vek.

Slovenská literárna klasika predstavuje klenoty, ktoré treba, obrazne povedané, neustále nosiť, ochraňovať a vážiť si ich. Predstavujú pre nás nesmierne hodnotové dedičstvo, ktoré nás stále má čo naučiť. Najmä dnes, keď nás valcuje svet matérie a povrchnosti, konzumu a straty morálnych a etických princípov možno viac ako v čase, keď tieto literárne diela vznikali, potrebujeme ich živý príklad vniesť do svojich životov.

• Matica pod novým vedením a novým výborom, do ktorého vás zvolili vysokým počtom hlasov, urobila množstvo podujatí na

Vlastenka Dáša MACHALOVÁ stála po boku novinára a spisovateľa Drahoslava MACHALU pri zápasoch o samostatnosť štátu a v súčasnosti verne a obetavo chráni a rozvíja jeho odkaz ako funkcionárka MS.

oživovorení tradícií. Čo z nich považujete za najpozoruhodnejšie a čo ešte treba urobiť?

Matica slovenská bola pri svojom vzniku inštitúciou, ktorej rady tvorili elitné osobnosti slovenského spoločenského, kultúrneho, vedeckého a politického života a požívala úctu a rešpekt v povedomí celého

národa. Počas rokov svojej existencie kráčala vedno tými istými cestami, na ktorých sa ocital aj slovenský, spoločensko-historický vývoj, až do čias, ktoré žijeme dnes. Je preto zákonité, že v súčasnej spoločensko-politickej klíme má Matica slovenská tak ako každé národné a vlastenecky orientované spoločenstvo neľahký život. Preto pred každým členom MS, a pred jej vedúcimi predstaviteľmi zvlášť, stojí neľahká úloha – udržať a ubrániť hodnoty, ktoré z nás robia národ. Oživovanie národných tradícií je iba jeden z podporných stĺpov činnosti MS. Hlavným pilierom, ktorý musí vybudovať, chrániť a pestovať, je intelektuálny pilier. Musí vyvinúť všetko úsilie, aby združila pod svoje krídla múdrych, vzdelaných ľudí bez ohľadu na vek. Mladých, zreých i tých skôr narodených a poskytla im priestor na „kýchanie mozgov“.

Povedané s Alexandrom Matuškom: „Národu neslobodno žiť zo dňa na deň, a ak sa aj nemožno v každodennom živote spravovať skúsenosťami vrcholných okamihov národných dejín, treba mať tieto skúsenosti uložené v tajných vrstvách, tam, kde na ne vždy pripravená fráza nedočiahne, kde sú mocné, pretože mlčanlivé.“

O ČOM JE REČ

Je jar a pod rozkvitnutými korunami jabloní sa aj dýcha lepšie. Medzi kališkami kvetov poleťujú včely, len sa mi zdá, akoby ich bolo menej. Zosmutniem pri pomyslení na Einsteinovo memento, ktoré odkázal ľudstvu pred takmer sto rokmi (1921): „Ak zahynie posledná včela – indikátor zdravého životného prostredia, ľudstvu ostávajú len štyri roky života.“ Táto prognóza sa, chvalabohu, dosiaľ nenaplnila. Pravda, nehodlám tu citovať Einsteina, ktorý predpovedal i to, že ak nad ľuďmi prevládnu moderné technológie, budeme mať generácie debilov. Nech mi čitateľ odpustí moju mentálnu zaoštalosť, hoci napriek veku som tiež aktívnym užívateľom internetu. Preto ma v poslednom čase zaujal konflikt s čínskou firmou Huawei, ktorú Američania obvinili zo špiónážnych praktík, ba dokonca česká vláda, presnejšie premiér Babiš nariadil stiahnuť a nahradiť všetky výrobky Huawei z používania vlády a vládnych inštitúcií. Vláda si to asi môže dovoliť, ale čo my bežní smrteľníci, ktorí používame výrobky Huawei, napríklad mobil? Predsa mi len nešlo do hlavy, prečo nastal ten „poprask“ okolo čínskej firmy, že

to museli riešiť premiéri a prezidenti, lebo vznikol celosvetový problém! Napokon som sa opäť vďaka internetu dozvedel, kde je jadro pudla. Celá aféra má celkom iné pozadie. Ide o sieť 5 G alebo „internet vecí“. Čo to vlastne znamená, o čo ide? 5 G = koniec dnešného internetu, 5 G siete majú nahradiť pevné linky aj optické káble. Pôjde o vysoko-

Šidlo z čínskeho vreca

Peter ŠTRELINGER

rychlostný internet a je to údajne prevrat v komunikačných technológiách, pretože ide nielen o komunikáciu medzi ľuďmi, ale aj medzi strojmi. Aby tento „internet vecí“ mohol fungovať, má byť v blízkej budúcnosti vypustených do atmosféry dvadsaťtisíc satelitov. Americká FCC povolila Projekt Elona Muska s dvanásťtisíc satelitmi, ktorý sa má realizovať v polovici roka 2019, teda – už je čas! Vláda USA vydala Moskovu licenciu na zavedenie celosvetovej siete (keďže im patrí celý svet?!). Star Link Internet Projekt Elona Muska má umožniť

prístup k 5 G internetu na každom kúsku našej planéty. Preto sa firma Elona Muska dostala do konfliktu s najväčšími spoločnosťami sveta. Konkurenčný projekt pochádza práve z Číny – jeho pôvodcom je Huawei. Dnešok nás ohuruje novotami, ktoré neustále zasahujú do nášho života a ovládajú nás bez toho, aby sme si to uvedomovali. Nestihame držať

krok s týmito modernými vynálezmi, ktoré by nám mali pomáhať. Musíme si uvedomiť, že tento systém, o ktorom je reč, nás bude kontrolovať dvadsaťštyri hodín, sedem dní v týždni a tristošesťdesiatpäť dní v roku. Možno mnohí podľahnú nadšeniu, s akým mobilní operátori propagujú a zavádzajú prenosové technológie 5 G do života. V médiách sa však nedozviete nič o nebezpečenstve, ktoré z toho hrozí. Najmä mladí ľudia, ktorí vychádzajú na námestia a manifestujú proti zlu a násilliu, z ktorého obviňujú komunizmus, mafiu a ŠtB

a vyjadrujú podporu globalizácii, netušia, že hrozba masového sledovania je tisíckrát horšia. Netreba nikoho presvedčať, že ide o obrovský biznis a vyhráva ten, čo je rýchlejší. V týchto pretekoch v poslednom čase získavajú mierny náskok nie USA, ale Číňania. V Číne sa už začala éra internetu 5 G a sú odtiaľ už aj prvé skúsenosti: všetko je navzájom previazané a špehovanie ľudí, spojené s umelou inteligenciou, určuje tzv. sociálne kredity. Na fungovanie systému dohliada Národné informačné centrum pre verejný kredit. Milióny ľudí s nízkym „skóre“ (kreditom) nesmú cestovať lietadlom či vlakom. Čína údajne zablokovala dvadsaťtri miliónov leteniek a lístkov. Dôvodom tohto postihu bola zmienka o „nedôveryhodných činoch“, na základe ktorej sa milióny ľudí ocitlo na čiernej listine. K zníženiu sociálneho kreditu môže dôjsť za čokoľvek: za neplatenie daní, fajčenie na autobusovej zastávke, prechádzanie na červenú, kritiku vlády. V roku 2020 bude už mať každý čínsky občan pridelené „sociálne skóre“. Podľa neho sa bude rozhodovať o výške úveru, dostupnosti hypotéky, pridelenia pasu a pod. Internet sa tak stane zbraňou masovej sociálnej manipulácie. Nenamýšľajme si, že sa nás to netýka!

Ako sa zmenila politická mapa Slovenska po prezidentských voľbách

Vznikne vláda národnej obete?

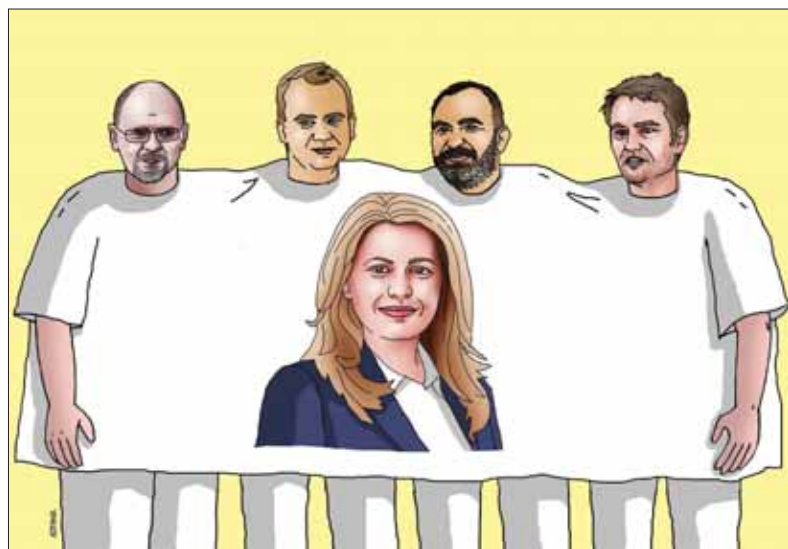
Roman MICHELKO – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

V eufórii z výsledkov prezidentských volieb čoraz častejšie počúvame, že politická mapa Slovenska sa zásadne mení. Dosiaľ bola slovenská politika tvorená tromi segmentmi: koalíciou, opozíciou a stranou v karanténe: Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko. Pokiaľ fungovala táto politická trojčlenka, v podstate bolo jasné, že „hrozí“ politické status quo. Strany opozície voličsky stagnovali alebo dokonca klesali, napríklad OĽaNO, alebo rástli len mierne, napríklad SME RODINA – Boris Kollár, respektíve SaS. Navyše, ak by aj ich podpora o niečo narástla, bez spolupráce čo len s jednou stranou súčasnej koalície by nebolo možné zostaviť parlamentnú väčšinu.

Ako vieme, osobné animozity niektorých lídrov isté spojenia definitívne vylučovali. Celkom jednoznačne to bolo na línii Bugár – Matovič, ale aj na línii Danko – Galko, respektíve Danko – Matovič. Inak povedané, črtal sa tu povolebný pat. Zároveň extrémna kontroverznosť lídrov „starej opozície“, ich deštruktivnosť, vyhovenosť, neschopnosť prísť s novými nápadmi v podstate spôsobili stagnáciu opozície. Klasický príklad je Matovič, ktorý už je v politike takmer desať rokov. Má síce istú „sektu vyznávačov“, ale jej počet skôr klesá a jeho nevypočítateľnosť a politické nekvality sú veľkou prekážkou každej prípadnej koalície.

■ SAS PRE HORNÝCH

Rovnako politika SaS akoby ideovo ustrnula pred rokom 2008. ňou ponúkané libertariánske koncepty, krajne atypické pre európsky politický priestor, sú dávno prekonané a navyše veľmi nespravodlivé. Hlásať desať rokov po veľkej depresii z roka 2008 spoľahlivé vysokého školstva, minimálny štát, odvodový bonus, ktorý človeku s priemerným platom usporí takmer nepostrehnuteľnú čiastku, naproti tomu však solventnému človeku pomôže veľmi výrazne (ak niekto zarába osemsto eur, usporí dvadsaťsedem eur, ak však zarába tritisíc eur, usporí osemsto eur), lenže za cenu toho, že množstvo služieb štátu nebude pre nižšie vrstvy dostupných. Ďalším cieľom tejto strany je masívna privatizácia zdravotníctva, výrazné rozšírenie počtu zdravotných pois-

ťovní – vyberačov renty, teda pokúšajú sa o politický program, ktorý už raz fatálne zlyhal. Táto strana môže teda s istou mierou nadsádzky oslovovať akurát tak horných desaťtisíc.

■ ŠTVRTÝ SEGMENT

Ešte pred rokom sa teda zdalo, že Slovensko je v politickom pate – dve skupiny antagonistických politických strán stáli proti sebe a medzi nimi bol „odsúdený“ Kotleba. V posledných mesiacoch, respektíve v poslednom roku, sa politická scéna zásadne zmenila. Podstatné však je, že sa zmenila na oboch stranách politického spektra. Po vražde investigatívneho novinára Jána Kuciaka vzniklo hnutie Za slušné Slovensko, ktoré, zdá sa, bude mať

čoskoro svoj výraz v nedávno ohlásenej strane Andreja Kisku. Zároveň s tým sa kreovala esenciálne liberálna strana Progresívne Slovensko, paralelne s ňou vznikala strana Spolu, ktorej gro tvoria odštiepení zo strany #Sieť na čele s Miroslavom Beblavým. Tieto strany sa dlho držali v prieskumoch pod hranicou prežitia, potom však urobili sebazáchovný krok a ohlásili spoločnú koalíciu. To ich posunulo nad hranicu prežitia. Potom prišiel zásadný politický doping, keď postavili prezidentskú kandidátku, ktorá tieto voľby vyhrala. To ich rakeťovo akcelerovalo do takých výšok, že vtedajší líder Progresívneho Slovenska Ivan Štefunko dokonca začal ohlasovať svoje premiérske ambície. Dnes pritom nieť pochyb o tom, že ak táto koalícia,

teda Progresívne Slovensko a Spolu, neurobí sériu fatálnych chýb, má veľmi vysokú šancu, že bude súčasťou najvyššej politiky po voľbách na jar 2020. Vznikol tak štvrtý segment politického spektra na Slovensku s tým, že jasne deklaroval, že sa pridá k súčasnej, značne nedokonalnej a kontroverznej opozícii s jediným cieľom odstaviť od moci súčasné koalíčné strany. Prvé kolo prezidentských volieb však ukázalo, že tento tretí a štvrtý segment slovenskej politickej scény disponuje plus mínus štyridsiatimi percentami hlasov, a teda nemá väčšinu.

■ KTO DÁ NA ROZUM?

Ako odpoveď na politiku, ktorú reprezentujú esenciálne liberálne strany, ktoré tlačia umelé politické agendy ako rodovú rovnosť, ale aj množstvo iných agend v oblasti kultúry života kontra kultúry smrti, ktoré sa všeobecne označujú ako kultúrne vojny, vznikol protitlak druhej strany. Jej výrazom či stelesnením bola relatívne veľmi úspešná kandidatúra Štefana Harabina na post prezidenta. Ukázalo sa, že tento štýl a obsah politiky na seba viaže plus-mínus štrnásť a pol percenta voličských hlasov. Čo z toho vyplýva? Dnes máme politickú mapu Slovenska rozdelenú do piatich segmentov: koalícia, opozícia, nové strany (Progresívne Slovensko, Spolu a Kiskova strana) ochotné spolupracovať s opozíciou, Kotlebovu stranu a je tu zatiaľ stranicky nepodchytený segment voličov Štefana Harabina. Inak povedané, ak jeho hlasy neprepadnú, súčasná opozícia a nové strany po voľbách v roku 2020 vôbec nemusia naskladať parlamentnú väčšinu.

Všetko teda stojí a padá na politickej taktike. Ak nechceme, aby nám tu po roku 2020 vládla ekonomicky neoliberálna vláda podobná tej Dzurindovej, len obohatená o nové progresívne agendy (gender studies a podobne), spolu s ďalšími vecami, ako napríklad agresívnym a veľmi selektívnym bojom proti mediálnym hoaxom, rozumej prenasledovanie nezávislých médií a na nich naviazanú legislatívu, nesmú konzervatívne hlasy, respektíve hlasy zdravého rozumu prepadať.

Slovensko sa dnes začína politicky deliť na úplne iných líniiach, než to bolo dosiaľ. Iste, delenie na ľavicu a pravicu ešte má zmysel. Stále sa tu totiž vedie spor medzi silným a opatrovateľským štátom na jednej strane a minimálnym štátom na strane druhej. Ale hlavná politická a emočná línia v našej politike sa ukazuje ako boj medzi tradičnými hodnotami a hodnotovým liberalizmom. Inak povedané, minimálne pre deväťstotisíc občanov, čo je približný počet ľudí, ktorí sa zúčastnili na referende o rodine, je tento spor zásadný. Mediálny mainstream tento súboj nazval kultúrnymi vojnami s tým, že tí, ktorí stoja na strane progresivistov, sú kladní hrdinovia, a naopak tí druhí sú xenofóbi, zavrhnuteľné živly, ktoré musia byť buď prevychované, alebo vytesnené na okraj spoločnosti.

■ OPTIKA KLAME

Dnes, tesne po prezidentských voľbách, vzniká optický klam, že progresívne sily v slovenskej politike dominujú. A naozaj by to bolo tak, ak by Bratislava bola celé Slovensko. Chvalabohu, nie je to tak. Politické karty sú rozdane podstatne komplikovanejšie. Tradičné či konzervatívne sily majú čas do jesene pripraviť sa na rozhodujúce voľby, ktoré budú v marci 2020. Ak sa podarí zabezpečiť, aby konzervatívne a zároveň koalovateľné hlasy (rozumej hlasy, ktoré politicky reprezentuje Harabin) neprepadli, nič nie je stratené. Presnejšie povedané, zostaviť vládu bude veľmi ťažké tak pre súčasnú koalíciu, ako aj pre súčasnú opozíciu a nové progresívne strany. Je celkom možné, ba až pravdepodobné, že koalíčné rozhovory po voľbách budú veľmi dlhé a komplikované. Možno bude nutné prísť s veľmi netypickými a neočakávanými riešeniami, možno vznikne klama národnej obete, vláda bez politických špičiek či poloúradnícka vláda, ktorú budú tolerovať aj strany súčasnej koalície, aj opozície...

Teraz je však ešte priskoro o tom špekulovať, v tejto rovníci je až príliš mnoho neznámych, a nevieme ani presne odhadnúť konanie viacerých politických aktérov. Na strane druhej politické posolstvo, ktoré vyslali výsledky prezidentských volieb, je už celkom jasné a čitateľné.

Ako, s kým a pre koho dobývajú novinári slovenský mediálny priestor

Štandardizáciou k mediálnemu getu

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Koniec studenej vojny v roku 1989 občania privítali s veľkým nadšením. Štrnganie kľúčov slobode na námestiach bolo nefalšované. Investované peniaze amerického kongresu do tzv. slobodných vysielateľov, ako je rádio Slobodná Európa, ale aj pôsobenie nadnárodných mimovládok, ako napríklad Sorosova Otvorená spoločnosť, dobyli nové územia sféry bývalého Sovietskeho zväzu. Nastala masová transformácia všetkých odvetví hospodárskeho a spoločenského života, médiá nevynímajúc.

Dlhodobá sa vo verejnosti pestovala známa mantra Ivana Mikloša, že štát je zlý vlastník, a preto je nevyhnutná privatizácia podnikov. Keďže nejestvoval domáci kapitál, privatizácia sa mohla uskutočniť len dvoma spôsobmi: prostredníctvom zahraničného kapitálu alebo štátnymi zárukami pre domácie podnikateľov. Tretia Mečiarova vláda si zvolila druhú cestu a možnosť vzniku domácej kapitálovornej vrstvy. V tom čase už boli médiá transformované pomocou zahraničného kapitálu a spôsob privatizácie označovali za zločin na občanoch.

■ DECIMOVANIE PLURALITY

Po voľbách v roku 1998 Dzurindova vláda zrušila štátne záruky slovenským privatizérom a podniky prakticky privatizovala. Do vlastníctva zahraničných firiem i štátov sa dostali všetky strategické podniky.

Aký to malo dosah na médiá? Tie, ktoré podporovali politiku Vladimíra Mečiara, teda slovenskú cestu, zostali bez inercie, a teda aj bez prostriedkov. Museli odísť z mediálneho trhu. Dzurindova vláda nielenže nezabezpečila pluralitu médií tak, ako to vládla ukladá ústava, ona ju ešte viac zdecimovala. Je známa internácia redaktorov STV na dvadsiatom ôsmom poschodí budovy televízie a jej obsadenie novinármi blízkymi vládě Dzu-

rindu. V roku 2010, po nástupe vlády Ivetty Radičovej, anexia verejnoprávných médií pokračovala. Vo verejnoprávnej televízii bol generálnym riaditeľom Štefan Nižňanský, ktorý ako poslanec za SDL vo federálnom zhromaždení hlasoval za zánik federácie. Tým sa stal pre vládu Radičovej neprijateľný, situáciu sa rozhodla vyriešiť zlúčením rozhlasu a televízie a generálnou riaditeľkou RTVS sa stala vládě naklonená Miloslava Zemková.

■ PROTI STRANÍCKOSTI?

Azda nikomu netreba vysvetľovať, že tlačový zákon z roka 1966 mal skončiť svoju platnosť v roku 1989. No neskončil. Na nový tlačový zákon nejestvovala vôľa vydavateľov tlače. Takže z tlačového zákona vypadol akurát paragraf o cenzúre a fungoval ďalej až do roka 2008. Niežeby na ministerstve kultúry nevznikol nijaký návrh. O novom tlačovom zákone sa diskutovalo od roka 1989, ale kvalifikovaný návrh ako prvý vypracoval rezort kultúry pod vedením ministra Ivana Hudeca. Vypracoval aj návrh na vytvorenie tlačovej rady, ibaže opäť zasumli hlavnoprúdové médiá a návrh tlačového zákona dostal prívlastok náhubkový, o tlačovej rade nejestvovala žiadna ochota rokovať. Je zaujímavé, že v súčasnosti týmto prívlastkom označili predstaviteľa vydavateľov periodickej tlače návrh na

vrátenie práva na odpoveď pre verejných činiteľov do tlačového zákona.

Situácia v printových médiách sa čiastočne zmenila. Už ich neovláda iba zahraničný kapitál, ale aj domáci oligarchovia. Všetci však prostredníctvom tlače presadzujú svoje ciele. Nijaké obmedzovanie prostredníctvom zákonov nepotrebujú a na každý návrh smerujúci k štandardizácii mediálneho trhu reagujú hystericky. Hrozia zahraničím, kde majú svoje štruktúry. Absurdnosť ich vnímania reality nedávno vyjadril zástupca vydavateľov známy advokát Tomáš Kameneč, keď pre neho deratizácia STV v roku 1998 za vlády Dzurindu nič neznamenala, no televízny formát Faširka, vysielaný v deväťdesiatych rokoch za vlády Mečiara, označil za čosi, čo by azda mal riešiť Medzinárodný súdny dvor v Haagu...

■ ROZMAZNÁVANIE NOVINÁROV

Obe Dzurindove vlády ani Radičovej vláda nepripustili, aby vo verejnoprávnom priestore dostali miesto redaktori z iného názorového spektra. Preto viacerí novinári vypudení praviceými vládami nemohli pochopiť, keď sa politici ako prezident SR Ivan Gašparovič či predseda vlády SR Robert Fico obklopili žurnalistami z tvrdého opozičného spektra. Napríklad Marián Bednár.

Deväť rokov pracoval ako korešpondent rádia Slobodná Európa, bol komentátorom denníka Sme. Ivan Šimko vo svojej knižke Ako sme si nasadili červené nosy a vyhnali Mečiara ho spomína ako účastníka malého dobrovoľného strategického klubu pri kreovaní SDK a Gašparovič z neho urobil riaditeľa odboru komunikácie Kancelárie prezidenta SR. Fico si za hovorkyňu zobral Beatrice Szabóovú, bývalú hovorkyňu primátora Bratislavy Andreja Ďurkovského (KDH). Ten jej dokonca napriek nesúhlasu bytovej komisie pridelil trojizbový byt za cenu dvadsaťtisíc eur, o ktorý požiadal jej vtedajší snúbenec, neskôr manžel. Mestu však vydokladovala iba dvetisícosemsto eur. V súčasnosti už pracuje na ministerstve zahraničných vecí a podľa medializovaných informácií mala by zastávať funkciu konzulky v Madride. No ako vidno, ani rozmaznávanie novinárov z opačného názorového spektra nepomohlo slovenskej politike.

V súčasnosti vedie koalícia spor s opozíciou o novelu tlačového zákona, do ktorého chce vrátiť právo na odpoveď verejným činiteľom, čo zrušil parlament za

Radičovej vlády. Poslanec NR SR Dušan Jarjabek (Smer-SD) pre náš týždenník povedal, že v poslaneckom klube sa zaoberajú aj nerovnosťou medzi printovými a elektronickými médiami. Povedal, že „v elektronických médiách existuje Rada pre vysielanie a retransmisíu, ktorá robí istý dozor v rámci etiky a pravdivosti odvy-sielaných správ, čo v printových médiách nejestvuje“. Zdôraznil, že „v tomto sme sa nezhodli ani s ministrom Maďarskom v roku 2008, keď som navrhoval zavedenie inštitútu tlačovej rady presne na princípe Rady pre vysielanie a retransmisíu“. Ide o to, že to, čo nie je možné v elektronických médiách, v printových je bežné. Ako príklad uviedol erotickú reklamu. Takže opäť sa dajú očakávať vybielené stránky novín na protest proti „zásahom“ súčasnej koalície voči slobode médií. Hoci ide o pravý opak, o ochranu verejnosti pred mediálnymi manipuláciami. No manipulátori to nemôžu priznať...

■ ROVNÍ A ROVNEJŠÍ

K novinárskym protestom, ktoré sa objavili pri návrhu novely tlačového zákona, Jarjabek podotkol: „Tie protesty sa mi v tejto chvíli zdajú neopodstatnené a nereprezentujú celú mediálnu komunitu. Chýbajú tu hlasy Slovenskej asociácie novinárov (SAN), ktorá združuje šesťsto-päťdesiat novinárov zo Slovenska. Táto organizácia je z mediálneho priestoru vytesňovaná práve novinármi, čo sa mi nepáči. A ide o skúsených žurnalistov, mnohí z nich zažili ťažké časy na dvadsiatom ôsmom poschodí televízie. Boli zatvorení v koncentračnom stredisku pod ochranou stráže s ostrými zbraňami a nikto sa im za to neospravedlnil. Títo novinári sú dodnes potieraní, takmer nič o nich nevieme, lebo istá časť mediálnej obce ich medzi seba neprijala, pretože majú iný názor.“ Na týchto novinárov si však nespomenul ani Gašparovič či Fico, keď hľadali ľudí do svojho tímu.

POZNÁMKA

Pravdepodobne málokto si spomenie, že tretím československým prezidentom, prezidentom druhej Československej republiky bol pôvodne významný právnik Emil Hácha, dlhé roky považovaný za symbol kolaboranta s Hitlerovým Nemeckom. Ako však možno sledovať v českých médiách, ako aj v odbornej spisbe, po roku 1989 nastáva jeho pomalá rehabilitácia.

Hácha na známke

Symbolizuje to okrem iného aj fakt, že na trh sa dostala na použitie v Českej republike jeho známka v takej podobe, v akej ju doteraz majú všetci prezidenti, portrét so symbolom Hradčan, menom a dátumami narodenia a smrti 1872 – 1945.

Limitovanú edíciu pätnásttisíc kusov vydala, ako oznamujú LN, Česká pošta, ale nie je to oficiálna emisia, ide o tzv. vlastnú známku, ktorú zaplatil niekto iný. Náklady štyristotisíc českých korun (asi šesťnásttisíc eur) vyzbierali a zaplatili priaznivci Emila Hácha. Je to vôbec prvá známka, Hácha bol doteraz jediný československý prezident, ktorý známku nemal.

Symbolicky vyšla v deň osemdesiateho výročia, keď bol zvolený za prezidenta – čo bolo 30. novembra 1938, teda už po tom, čo československý štát stratil Sudety, okupované Hitlerovým Nemeckom, a onedlho aj južné Slovensko, okupované horthyovským Maďarskom. Hácha, dovtedajší prezident Najvyššieho súdu a odborník na anglosaské právo, bol vhodný kandidát na československého prezidenta preto, lebo cieľom bolo mať na čele konzervatívnu katolícku osobnosť. Na Vianoce 1938 prezident Hácha navštívil Slovensko, hovoril po slovensky a v rozhlas na Stredný večer po česky, slovensky a rusinsky. Konsolidoval vzťahy so Slovenskom a 19. novembra 1938 napríklad Národné zhromaždenie v Prahe prijalo zákon o názve republiky – Česko-Slovenská republika. V de facto federalizovanom Česko-Slovensku sa prijal zákon o slovenskej autonómii, ako aj zároven o autonómii Podkarpat-skej Rusi.

Hácha 14. marca 1939 v Berlíne podpísal likvidáciu československého štátu a vyhlásenie Protektorátu Čechy a Morava. Od príchodu ríšskeho protektora Heydricha do Prahy v septembri 1941 bol len štafážou nemeckej nacistickej moci, neodstúpil ani po krvavých jatkách po atentáte na Heydricha 27. mája 1942. Zúčastňoval sa na nacistických propagačných akciách, osobitne na manifestácii prisahy vernosti riši, kde Hácha, ako aj plné Václavské námestie zdravilo vztýčenou pravicovou.

(ddk)

JUDr. EMIL HÁCHA

AČESKÁ REPUBLIKA

Druhé kolo prezidentských volieb je u našich východných susedov Vyberú si Ukrajinci z dvoch ziel to „veselsie“?

Martin JARINKOVIČ – Foto: Sergej MIČKA

Ukrajina je po prvom kole volieb svojho prezidenta bližšie k zmene, po ktorej prahne mnoho ľudí sklamaných veľkými „majdanskými“ očakávaniami spred piatich rokov. Do druhého kola vstupuje z pozície papierového favorita nováčik ukrajinskej politickej scény Volodymyr Zelenskyj, ktorý získal raz toľko hlasov ako dosluhujúci prezident Petro Porošenko. Potvrdí Zelenskyj svoje víťazstvo aj v druhom kole? Ak áno, čo môže čakať frustrovanú Ukrajinu?

Prvé kolo prezidentských volieb u našich východných susedov nakoniec neprinieslo prevrpenie. Výsledky potvrdili dlhodobé predvolebné prieskumy verejnej mienky. Historickú šancu postaviť sa na čelo štátu tak má herec komik. Úspech slávila jeho taktika vyhýbania sa priamym predvolebným televíznym debátam (v čase písania tohto článku nebolo ešte známe, či sa dohadovaný priamy duel na štadióne nakoniec uskutočnil). Každopádne, či už by sa debaty udiali, alebo nie, podľa viacerých ukrajinských politológov väčší vplyv na konečné rozhodnutie 21. apríla by nemali, pretože väčšina ľudí je už teraz rozhodnutá.

■ KALICH HORKOSTI

V neprospech Porošenka hrá totálna nevráznosť väčšiny populácie proti nemu. Prejavilo sa to práve počas jeho predvolebnej kampane, ktorá zvlášť po prevaleaní škandálu s kšeftami v štátnom zbrojárskom priemysle nabrala priam tragikomický charakter. Napriek totalitným bezpečnostným opatreniam, vyhradzujúcim vstup na predvolebné mítingy aktuálneho prezidenta len členom jeho strany a povinne účastným miestnym úradníkom štátnej správy, sa tieto akcie menili na fiasko. Stačí spomenúť nevydarené mítingy v Čerkasoch či v Žitomire, z ktorých Porošenko pred davom radikálov priam utiekol nedokončiac ani svoj prejav, či tragikomické momentky z Černihova, kde Porošenko musel doslova prebehnúť špalierom davu skandujúceho nelichotivé pokriky a nadávky. Skrátka, Porošenko si počas kampane musel vypiť svoj kalich horkosti do dna. Niet sa čomu čudovať. Veď aj profesor

Napriek starostlivej príprave a výberu „publika“, volebné mítingy Porošenkovi nevyšli podľa predstáv. Na viacerých miestach ho pred rozhnevanými občanmi musela chrániť polícia...

Włodzimierz Osadczyc z Lublinskej univerzity Jána Pavla II., ktorého nemožno podozrievať z rusofilstva, musel priznať, že Porošenko prišiel k moci na vlne nádejí na skoré zmeny a európsku budúcnosť, lenže očakávania sa nenaplnili a situácia sa oproti Janukovyčovej ére viacnásobne zhoršila. Ako podotkol Osadczyc nielen v materiálnej rovine. Po ukázal pritom na konflikt na východe štátu, ktorý sa Kyjev podľa neho v zjednodušujúcom naratívne usiluje vykresliť ako rusko-ukrajinskú vojnu, za týmto konfliktom sa však, ako uvádza, skrýva aj hlboké vnútroukrajinské rozdelenie spoločnosti. K tomu už len treba dodať, že práve Porošenko, ktorý výrazným dielom prispel k rozhoreniu bojov na Donbase, totálne skompromitoval zbrojárskym škandálom svoje predstierané vlastenectvo.

Odhalenú faloš „obrancu vlasti“, ktorú mu na vlastných mítingoch vykričali voliči do tváre, už neprehlušil ani banderovskou hymnou vyrevujúcou z reproduktorov.

■ ÚTOK ČI ÚTEK?

Podľa politológa Michaila Pogrebinského Porošenko už zvíťaziť nemôže, zvlášť po tom, čo prezident dostal signál aj z americkej ambasády, že mu na prípadné masívne sfalšovanie volebných výsledkov neprikyvnu. Pogrebinský mu preto odporučil v pokoji sa pripravovať na porážku, hľadať cestu, ako ostať v politike, respektíve vzhľadom na skutočnosť, že veľa ľudí čaká na zúčtovanie s ním, mal by si pripravovať záložné varianty sebazáchrany. Toto by podľa neho malo byť v centre Porošenkovej aktivity, a nie úvahy

o víťazstve nad Zelenským. Špekulácie o novom majdane v prípade víťazstva Zelenského môžu nasvedčovať, že Porošenko nemusí dať na Pogrebinského dobré rady. Vôbec pritom nemusí ísť len o plané fámy. Majdan sa stal precedensom, ktorý svojím nebezpečným anarchistickým nábojom trvalo deformoval ukrajinskú politickú realitu a spoločenské myslenie. Po voľbách sa preto nedajú vylúčiť ani rôzne pokusy o destabilizáciu situácie nielen zvonku, ale aj zvnútra. Politológ Rostislav Iščenko preto neberie celkom naľahko ani výhrážne upozornenia z nacionalistického tábora, že v prípade víťazstva Zelenského by sa Halič (resp. Lvovská a Ternopiľská oblasť), teda najsilnejšie centrum ukrajinského nacionalizmu, kde zvíťazil Porošenko, mohla odtrhnúť od zvyšku štátu vytvoriac tak zvláštnu „najukrajinskejšiu“ Ukrajinu. Podobné úvahy sa pritom v haličských radikálnych kruhoch objavujú prvý raz. Aj keď môžeme považovať podobný vývoj za málo pravdepodobný, realizovateľný len v prípade totálneho rozpadu štátu, tieto výhrážky dokazujú iracionálne rysy ukrajinského radikalizmu. Zvlášť paradoxne to vyznieva, ak si pripomenieme, koľko nenávisť z týchto kruhov vyšlo smerom k východu krajiny za ich separatistické tendencie. Dnes by sa neváhali stať separatistami sami najpravejší Ukrajinci...

■ POHĽAD DO BUDÚCNA

Čo teda ukázali doterajšie výsledky a aké perspektívy čakajú Ukrajinu po druhom rozhodujúcom volebnom kole? Po prvé, môžeme konštatovať, že napriek ruskému strašiacu, ktorým sa majdanská verchuška oháňala, sa ruský vplyv na ukrajinské voľby neukázal ako rozhodujúci. Prorusí kandidáti ako Jurij Bojko a pod. sa totiž nepresadili. Frustrácia spoločnosti doviedla na prah víťazstva komika, ktorého už otvorene aj Porošenko označil za figúrku oligarchu Igora Kolomojského. Taktiež sa dá s veľkou pravdepodobnosťou predpokladať, že Porošenko definitívne odchádza z politickej scény Ukrajiny.

Profesor Vladimír KOZIN prednášal v Bratislave o ruskom znepokojení Zabrániť hrozbe jadrovej smrti v Európe

Dušan D. KERNÝ – Foto: autor

Do Bratislavy opäť zavítal profesor Vladimír Petrovič KOZIN, špičkový odborník na otázky jadrového odzbrojenia, vlastne dnes by sa dalo povedať – zbrojenia. Predstavil svoju novú knihu. Okolo tisíc strán analýz sa nesústreďuje na dejiny, ale na súčasnosť. Kniha vyšla, samozrejme, v ruštine, ale okrem toho jej najväčší náklad v angličtine a aj v čínštine.

Profesor Kozin na stretnutí s kvalifikovanými záujemcami zdôraznil najmä to, že rozsiahla práca je určená predovšetkým ako podklad budúcim expertom, ktorí budú rokovať o otázkach jadrového odzbrojovania. V súčasnosti sa nijaké rokovania nevedú a ani nie je vo výhlade, že by sa viesť začali. Vie to dobre z vlastnej skúsenosti, pretože bol členom Rady expertov pracovnej skupiny prezidentskej administratívy Ruskej federácie o spolupráci s NATO o protiraketovej obrane (od jej vzniku až do ukončenia jej činnosti v októbri 2013). Ide teda o rozsiahle zhromaždenie argumentov ruskej strany, osobitne z otvorených zdrojov USA, najmä Pentagónu a Kongresu USA, ako aj Štokholmského inštitútu pre výskum mieru SIPRI. Preto aj pred bratislavským publikom konštatoval so zadosťučinením, že jeho práca vyšla vo februári t. r., je tak v knižnici Kongresu USA, ako aj v britskej Kráľovskej knižnici a v iných rešpektovaných inštitúciách.

Podklad pre expertov, aký ešte nikdy nevyšiel ani v ére ZSSR a ani za čias jestvovania Ruskej federácie, má, samozrejme, slúžiť ako protiváha argumentom NATO. Sústreďenie na odbornú verejnosť alebo na kvalifikovanú verejnosť, ktorá má kapacitu jednak absorbovať rozsah analýzy a jednak si ju porovnať, výrazne

svedčí o tom, že súčasná ruská argumentácia sa nesústreďuje na propagandistické pôsobenie na nejaké protestné hnutia, ale na odbornú diskusiu. A to v čase, keď USA jednostranne vystúpili, na rozdiel od európskych spojencov a Európskej únie, z jadrovej dohody s Iránom, ako aj z dohody o likvidácii rakiet stredného a kratšieho doletu. Táto dohoda, podpísaná v decembri 1987 ešte medzi prezidentom USA Ronaldom Reaganom a sovietskym lídrom Michailom Gorbačovom, je priam symbolom nádejí konca studenej vojny a jej zánik, samozrejme, vyvoláva otázku o odštartovaní novej studenej vojny a nového nebezpečenstva ozbrojeného konfliktu.

■ JADROVÁ TRIÁDA

V podstate jestvuje dvanásť rozličných dohôd týkajúcich sa odzbrojenia, resp. nerozširovania jadrových zbraní, pri ktorých profesorova analýza na základe amerických zdrojov uvádza nepretržité porušenia, vystúpenia z dohody alebo odmietnutie rokovať. Deje sa to za súčasného rozširovania základní USA v štátoch NATO.

Najnovšie je to napríklad využitie hlavnej základne v bulharskej Varne na posilnenie prítomnosti a manévrov s ukrajinskými námornými silami v Čiernom

mori, osobitne prakticky trvalá prítomnosť v ukrajinských základniach v Očakove a v Odesse, pričom pri spoločných manévroch sa nacvičuje útok na pobrežné ciele.

To však nie je primárne, podstata však spočíva v tom, že NATO v bezprostrednej blízkosti hraníc RF rozširuje možnosti všetkých nosičov jadrových zbraní súčasných a modernizovaných. A to za situácie, keď tzv. jadrová triáda, teda strategické bombardéry, rakety a jadrové ponorky USA, sa do roka 2025, resp. 2029 a 2031 bude modernizovať za vyše 1,2 bilióna dolára a za ten čas pribudne aj tisícka krídlatých rakiet.

■ JADROVÝ MEČ

Teda je najvyšší čas pouvažovať, ako sa dostať spod jadrového Damoklovho meča, ktorý visí nad Európou v čase, keď prestanú platiť dohody obmedzujúce jadrové zbrane a nebude sa ani o nových rokovať. Pritom sa dá očakávať, že Donald Trump sa môže stať prezidentom ešte raz, a tak ako teraz americká mentalita dominovať zosilnie alebo prinajmenšom zostane. Ruský záujem rokovať spočíva však najmä v tom, že má desaťnásobne nižší vojenský rozpočet ako USA a, samozrejme, mnohonásobne nižší ako všetky štáty

Profesor Vladimír P. KOZIN

NATO. Zároveň má dostatok obranných zbraní a na rozdiel od NATO má všetky základne na vlastnom území. USA ich majú po celej Európe...

Profesor VLADIMÍR KOZIN v roku 1995 absolvoval Kráľovskú akadémiu obranných štúdií so sídlom v Londýne. V rokoch 1972 – 2012 zastával rôzne pozície na Ministerstve zahraničných vecí Ruskej federácie. Bol zástupca riaditeľa Informačného a tlačového odboru a vedúci Informačného a analytického centra ruského ministerstva zahraničia. Je autorom vyše tristo štyridsiatich rôznych publikácií vrátane siedmich monografií, ako napríklad: Vývoj amerického systému protiraketovej obrany a postavenie Ruska (1945 – 2013); Americké jadrové doktríny a prognóza americkej vojenskej politiky do roka 2075 či Vojenská politika a stratégia USA v geopolitickej dynamike XXI. storočia.

Pred päťdesiatimi rokmi sa definitívne skončil sen o demokracii v socializme

Husák za Dubčeka – „konsolidácia“

Ján ČOMAJ – Ilustrácia: Milan STANO

Do novodobých dejín Slovákov a Čechov vstúpil apríl 1969 ako druhý zlom v sľubnom vývoji krajiny v šesťdesiatych rokoch minulého storočia. Prvým bola, prirodzene, okupácia. V druhej polovici apríla '69 sa v Prahe konalo zasadanie pléna Ústredného výboru Komunistickej strany Česko-Slovenska. Osem mesiacov medzi týmito dvoma udalosťami bol najvyšším šéfom strany na Slovensku, prvým tajomníkom ÚV KSS Dr. Gustáv Husák. Vyzýval národ na pokoj, lebo len to nám umožní pokračovať v januárovej politike. Sám som bol toho na jeseň v roku 1968 svedkom, keď si zavolať k sebe vedenie mládežníckeho denníka Smena. Nedával príkazy, skôr nás prosil, aby sme sa krotili v pookupačnom hneve, inak Rusov podráždime a nepodariť sa nám pokračovať v januárovej politike. „Stojíme a padáme s Dubčekom,“ opakoval. O niekoľko týždňov to už nebola pravda...

Kremelskí šéfovia si Dr. Gustáva Husáka zrejme už na moskovskom stretnutí najvyšších predstaviteľov oboch štátov krátko po okupácii vybrali ako človeka, ktorý vyvedie krajinu „z hlbokkej krízy spôsobenej kontrarevolučnými živlami“ späť medzi vazalov Kremľa. Vedeli, že nikto z tých, čo sa im vtierali do pozornosti a už pred okupáciou chystali „revolučnú robotnícko-roľnícku vládu“, nemá na to schopnosti, že sú to len karieriisti bez dôvery v národe. Niekoľko dní pred aprílovým plénom ústredného výboru strany sa dokonca Brežnev na užhorodskom letisku tajne s Husákom stretol, aby si preveril správnosť svojej kalkulácie.

■ VYŠLO MU TO

Husák poverenie „konsolidovať krajinu“ prijal. Ruské zdroje dokonca uvádzajú, že svojimi predstavami Brežneva dokonca prekvapil. Spokojný najvyšší predstaviteľ Sovietskeho zväzu mu garantoval, že okupačné sily sa stiahnu do vymedzených vojenských priestorov, nebudú sa miešať do opatrení Komunistickej strany Česko-Slovenska a Moskva prestane naliehať, aby sa „kontrarevolucionári“ zatýkali a väznili – Husák totiž Brežnevovi povedal, že nechce opakovať päťdesiate roky a zaviesť v krajine policajný teror. Naopak, bude trvať, aby sa prípady dubčekovských kontrarevolucionárov riešili „politicky“ znemožnením ich vplyvu, odvolaním z funkcií, stratou zamestnania. Na vedúce miesta v strane a spoločnosti v oblasti ideológie, kultúry a umenia, do hospodárskych funkcií a podobne sa budú vyberať „zdravé jadrá strany“.

Brežnev bol zrejme spokojný. A Husákovi sľúbil aj plnú podporu, ak dodrží slovo.

Pred dvadsiatimi rokmi Peter Greguš v Slove napísal: „Politika menšieho zla vedie k tomu, že pravda sa v mene pravdy mrzačí a oklieštuje. Až z nej nezostáva nič, len holé slovo.“

■ HRA S DUBČEKOM

Nevedno, či si Brežnev a Husák dohodli aj budúcnosť Alexandra Dubčeka. Myslím si, že áno. Dubček bol v tom čase svetový pojem, nemohol zostať nepovšimnutý, presnejšie, nemohlo zostať na tom, že ho odvolajú – a šlus. Zahrali si divadielko.

Odvolali ho z najvyššej straníckej funkcie, ale ponúkli mu po prezidentovi formálne najvyšší štátnický post: funkciu predsedu Federálneho národného zhromaždenia, keďže výsledkom januárovej politiky, vlastne jediným, ktorý strana ponechala ako dôkaz, že nesiahla na výsledky demokratického procesu, bola federalizácia dovtedy jednoliatej, unitárnej a socialistickej republiky.

Aj táto Dubčekova funkcia bola len na krátky čas. Onedlho dostal poverenie byť veľvyslancom republiky v Turecku. To už bol výsmech. Všetci odtiaľ aj veľmi skoro zdrhol. Doslova potajme, ilegálne, opustil reziden-

ciu a úrad. Doma sa zamestnal ako mechanizátor lesných prác na správe bratislavského lesoparku. Tam zostal až do novembra 1989. Vtedy si ho veľká časť našich národov vybrala za prezidenta. Okamžite muselo zasiahnuť Občianske fórum a VPN. Západ mal dávno „zvoleného“ prezidenta. A tak vlastne posledným dozvukom aprílového pléna bola havária vozidla parlamentu. Dubčekova smrť. Ako osudové preklatie veľkých slovenských osobností.

■ TRESTNÁ SMERNICA

Skrutku „konsolidácie pomerov v ČSSR“, neskôr premenovanú na „normalizácia“, priťahovala strana nebadane, ale dôsledne. O pol druhu roka po aprílovom pléne, teda keď už bol Gustáv Husák druhý rok na čele KSČ, predsedníctvo strany schválilo prísne tajnú smernicu (pod číslom P 8854 z 8. januára 1971) na založenie a vedenie centrálnej evidencie predstaviteľov, exponentov a nositeľov pravícového oportunizmu, protistraníckych a protisovietskych kampaní a akcií „a uložilo tajomníkom ÚV KSČ, vedúcim tajomníkom ÚV KSS, predsedom Ústrednej kontrolnej a revíznej komisie KSČ a KSS...“ zabezpečiť splnenie úloh, vyplývajúcich z tejto smernice. Do centrálneho evidovania „ľudí z Čiernej listiny“, ako sa v skratke akcia nazývala, sa ihneď zapojil nielen celý stranický, ale aj štátny, hospodársky a policajný aparát. O niekoľko mesiacov bolo na Čiernej liste 6 335 občanov Česko-Slovenska, z toho zo Slovenska tisícpäťsto mien. Oficiálne sa uvádzalo: „Cieľom listiny je získavanie a sústavné udržiavanie prehľadu, kde sa predstavitelia pravice zhromažďujú, vytvorenie podmienok na izolovanie ich pôsobenia.“

Hoci sa po novembri '89 v orgánoch Národnej rady SR niekoľkokrát prerokúvalo ich aspoň čiastočné či len symbolické odškodnenie (strata príjmu sa po rokoch, pravdaže, odrazila aj na ich dôchodkoch!), nič sa nestalo. Na priekopníkov demokracie naše nové panstvo veľmi rýchlo zabudlo.

Medzi takto evidované „osoby, nepriateľské voči socializmu“ patrili aj dodnes po polstoročí žijúci matičiari, aj niekoľkí spolupracovníci Slovenských národných novín.

Viac aj na stranách 17 a 18

V Devíne spomínali na výročie sv. bratov Cyrila a Metoda Na pretrase bol aj stav našej spoločnosti

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: Štefan KAČENA

Hoci uplynulo už 1134 rokov od smrti sv. Metoda, možno je blízko nás. Aj takáto myšlienka zaznela počas slávnostnej svätej omše ku cti sv. Cyrila a Metoda, ktorá sa konala v Kostole sv. Kríža v Devíne v deň výročia smrti sv. Metoda. Hlavným celebrantom a kazateľom bol Mons. František Rábek, biskup a vojenský ordinár. Spomienkovú slávnosť na našich vierozvestcoch a spolupatrónov Európy zorganizovali Ordinariát ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR, občianske združenia Dedičstvo otcov a Rastic a tiež Rímskokatolícky farský úrad v Devíne.

Vynovená apsida kostola s krížom v Devíne vyžaruje pokoj, nabáda k pokore. Uctiť si pamiatku smrti sv. Metoda prišiel bývalý prezident SR Ivan Gašparovič, sudca Najvyššieho súdu SR Štefan Harabin, poslanec NR SR Anton Hrnko i ďalšie osobnosti. Napriek tomu, že zásluha solúnskych bratov na uvedení Slovákov do civilizačného európskeho priestoru je nespochybniteľná, napriek tomu, že sa ich dielo dostalo aj do slovenskej ústavy, nepripomíname si ich s dostatočnou úctou a vďakou. A nie na úrovni, akú si bezpochyby zaslúžia.

Pri súsoší sv. Cyrila a Metoda zaznel Otčenáš v staroslovenčine, modlitby i spevy, pribudli vence a kvety k nohám svätých bratov. Program voľne pokračoval v kultúrnom dome, kde so zaujímavým príspevkom vystúpil Gabriel Smatana, predseda o. z. Dedičstvo otcov. Prítomní získali ucelený prehľad o pápežských dejinách, dozvedeli sa, ako sa historicky formoval vzťah cirkevnej a svetskej hierarchie, dokonca aj príčinu slávnostného prijatia sv. Cyrila a Metoda

Tak ako naši vierozvestcovia Cyril a Metod aj ich súsošie od akademicko-sochárky Ludmily CVENGROŠOVEJ má pohnuté osudy. Je od roka 1990 dominantou na Nitrianskom hrade, v Devíne a model pamätníka je aj v Zalavare (Blatnohrad) v Maďarsku.

v Ríme pápežom Hadriánom II. Občianske združenie Dedičstvo otcov má kvalitné zázemie nadšencov a robí nesmierne záslužnú činnosť pre zvyšovanie národného povedomia, čo tak žalosťne absentuje na našich školách. Prihovoril sa aj kňaz Václav Kocian, autor viacerých historických publikácií. Ešte v roku 2009 vydal dva diely brožúrky pod názvom Už je tu ten čas, ktoré sú aktuálne aj dnes. Názvy jednotlivých kapitol naznačujú, k čomu sa autor vyjadroval: vízia cyrilo-metodskej misie, vízia Jána Pavla II. a Benedikta XVI. a vízia našej úlohy v „srdci“ Európy. Pred desiatimi rokmi nabádal: „Už je tu ten čas. Boží čas – najvyšší čas! Čas prebudiť sa a začať konať. Pre záchranu rodín a národa. Lebo liberálna protikresťanská globalizácia ohrozuje naše duchovné, kultúrne a biologické korene. Preto boj o ne je boj o život, slobodu a šťastnú budúcnosť detí, rodín, národa i Európy.“

Myšlienka zachovania duchovného odkazu sv. bratov bola prítomná počas celej spomienkovej slávnosti. Neprajníci a dokonca kritici kultu cyri-

Dominantou hradu Devín je Panenská věž

lo-metodskej tradície považujú jej pokračovateľov za ľudí jednoduchých, bez vzdelania, nemoderných, hodia ich sa do stredoveku. Ibaže prítomní na slávnosti dokazovali pravý opak. Prof. MUDr. Štefan Hrušovský, synovec nebohého arcibiskupa Dominika Hrušovského z o. z. Rastic priznal, že žijeme v dobe, keď je pomaly nebezpečné hlásiť sa za kresťana katolíka. A to sme na katolíckom Slovensku, nie v nejakej islamskej krajine.

Počas obradu v Kostole sv. Kríža zazneli pozdravné listy od predstaviteľov Cirkvi aj zo zámoria, no nijaký predstaviteľ štátnej reprezentácie si na sv. Metoda nespomenul. Hoci odmietnutie Istanbulskeho dohovoru v NR SR vyznelo skôr ako súčasť volebného marketingu, naznačilo, že je tu čas prebudiť sa a začať konať pre šťastnú budúcnosť detí, rodín, národa i celej Európy.

ČRTA

Pán novinár
Slavo KALNÝ
jubiluje

Tým, čo ho poznajú ešte z čias denníka Smena, sotva uveria, že mnohoročný šéfredaktor tohto denníka, reportér, jeden z prvých štyroch absolventov novinárstva na Slovensku má akurát deväťdesiat rokov. Smena dala slovenskej žurnalistike veľa osobností – skvelých reportérov a spoluautorov našej literatúry faktu. Spomeňme len mená L. Ťažký, V. Ferko, G. Gryzlov, J. Dunajovec, M. Vároš, J. Leikert... Niekoľko vynikajúcich umeleckých kritikov – R. Blech, J. Beňo, S. Bachleda... Známych športových komentátorov – J. Kšíňan, I. Mráz, I. Ďurišin, T. Lukáč... Sotva by sa to však udialo, keby na čele novín neboli stáli osobnosti, ako boli najmä Podstupka, Kalný a Kurina. Teda aj náš jubilant.

Trenčianske gymnázium predtým, ako na ňom maturoval Slavo Kalný, opustili dvaja onedlho svetovo známi spisovatelia literatúry faktu – Vojtech Zamarovský a V. P. Borovička, krátko po ňom historik, ktorý sa svojimi esejami zaradil do rangu spisovateľov literatúry faktu, Matúš Kučera. Dobrá zostava. Na filozofickej fakulte ho lákal nový študijný odbor žurnalistika, už počas štúdia začal pracovať v mládežníckom denníku, aby v ňom zotrval, kým ho na samom začiatku tzv. normalizácie z neho nevyhodili. Takmer rok sa ponevial bez miesta, kým sa nenašlo pár odvážlivcov v rozhlase, čo ho potichu prijali. Tu vydržal pod menom Karol Ilavský bezmála dvadsať rokov. A hoci mal zákaz ísť pred mikrofón, čo je vlastne výrobný nástroj rozhlasového publicistu, Ilavský sa stal osobnosťou. Predovšetkým tým, že v mnohom určil smerovanie, úroveň a prítlačivosť v tom čase najpopulárnejšieho seriálu Čo nového, Bielikovci ako jeho spoluautor.

Zatva Kalného kníh po novembri je obdivuhodná. Účasť v publicistickom zborníku Horúce témy, hlbavá kniha reportáží Ako umiera hoteliér, faktografické črty v knihe Americkí prezidenti, precízne reportáže o tragédiách pod „železnou oponou“ Drámy na hraniciach, pri ktorých doslova obišiel okraje Slovenska, Odpísaní, Božie muky, memoárová kniha Svedkovia mojej doby, takmer románovo komponované diela Bombardovanie Apolky a Zabudnite na Kocha, vzácne profily novinárskych osobností novodobých dejín slovenskej žurnalistiky Páni novinári I. – II... Národná cena za literatúru faktu – cena Vojtecha Zamarovského, päťkrát Cena E. E. Kíschy, ocenenie Mercurius veridicus dopĺňajú moje slová.

Živio, braček! Mnoha ľuďa!

Ján ČOMAJ
Foto: TASR

NA OKRAJ

Podľa Slovenského hydro-meteorologického ústavu je extrémne sucho zatiaľ „len“ na východe. Začínajúce až veľké sucho sa však naďalej rozširuje po celom území Slovenska. Lokálne je už výrazné sucho na Gemeri a v Podunajskej nížine. V nedávnom období spadlo najviac zrážok v severnej časti Slovenska. Na väčšine Slovenska však boli úhrny zrážok nižšie ako milimeter. Počasie bez zrážok na jednej strane neprerušuje jarné práce na poliach, na druhej strane však porasty ozimín a čerstvo zasiate zrniny čakajú na výdatný dážď, lebo sucho už na ne začína nepriaznivo pôsobiť.

Sucho straší

Z monitoringu jarných prác, ktorý robí Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora, vyplýva, že napríklad v trenčianskom regióne poľnohospodári zaznamenali za celý marec zrážky len okolo štyridsiatich štyroch milimetrov.

Poľnohospodári z bratislavského regiónu potvrdzujú, že zimnej vlahy už dávno v pôde nie je a jarná tiež chýba. Začali preto zavlažovať. „Polievame intenzívne plodiny, ako je cibula, cesnak, ale aj mak na vzhádzanie. Pokiaľ neprídu zrážky, zvažujeme polievať už aj extenzívne plodiny, napríklad pšenicu,“ informoval člen predstavenstva komory Juraj Mácaj.

Dolný Zemplín patrí momentálne medzi regióny s mimoriadnym suchom, ktoré sa začalo už vlni. „V 2018 roku sme v našej oblasti mali deficit dvesto milimetrov zrážok. Za prvé tri mesiace tohto roka chýba pôde osemdesiat až sto milimetrov vody. Je to zvlášť neprijemný stav, pretože Dolný Zemplín je bez možnosti zavlažovania. Ak v apríli nenaprší aspoň štyridsať až päťdesiat milimetrov, budú vzhádzajúce plodiny poškodené,“ naznačil člen predstavenstva komory Alexander Palágyi.

Poľnohospodári majú do polovice apríla čas na to, aby zareagovali na výzvu na závlahy a svojimi projektami sa uchádzali o finančné prostriedky určené na obnovu závlahových sústav. „Musíme byť ambiciózní a nebáť sa. Práve pri revitalizácii závlah sa totiž treba pozerať skôr do budúcnosti, keďže táto investícia neprinesie návratnosť hneď na druhý rok. V časoch klimatických zmien však ide o nevyhnutný krok,“ pripomenul Juraj Mácaj.

O suchu hovoria aj v susednej Českej republike. Podľa meraní z konca marca patrí k najzraniteľnejším oblastiam južná a stredná Morava, severná časť Sliezska a severozápadné Čechy.

Extrémne sucho zasahuje k 31. 3. 2019 približne päť percent nášho územia, čo je plocha okolo dvetisícpäťsto štvorcových kilometrov. Začínajúce sucho sa vyskytuje na vyše polovici územia a mierne sucho na vyše desiatich percentách celkovej plochy, pričom celoplošne sa situácia viditeľne zhoršila v posledných dvoch týždňoch.

Zdroj: SPPK, Jana HOLÉCIOVÁ, hovorkyňa

Obchodné vzťahy by mala prísne ustanoviť a ustrážiť legislatíva Slovenskí dodávatelia nie sú otroci predajcov!

Ján ČERNÝ – Foto: internet

Obchodné vzťahy medzi dodávateľmi a odberateľmi potravín budú spravodlivejšie a vyváženejšie. Nová právna úprava eliminuje viac ako štyridsať rôznych nekalých obchodných praktík. Dodávatelia budú ochránení od rôznych dodatočných poplatkov, skráti sa lehota splatnosti faktúr, pribudne možnosť podávania anonymných podnetov, zlepši sa kontrola a sprísnia sankcie. Zákon zastaví ďalších vyše štyridsať neprimeraných obchodných podmienok.

„Obchodovanie s potravinami bolo dlhodobo poznačené rôznymi nekalými praktikami. Dodávatelia boli tlačení do množstva plnení nad rámec dohodnutej kúpnej ceny. Išlo napríklad o rôzne skryté zľavy, poplatky za letáky, dlhé lehoty splatnosti faktúr, jednostranne nevyvážené zmluvné vzťahy alebo platby za zaradenie do registra dodávateľov. Zneužívanie silnejšej pozície v obchodnom vzťahu má negatívny vplyv na poľnohospodárstvo, potravinárstvo a ohrozuje aj potravinovú suverenitu a sebestačnosť Slovenska,“ konštatuje ministerka pôdohospodárstva Gabriela Matečná.

■ DOPLÁCAL ZÁKAZNÍK

Doteraz to vždy pocítili najmä spotrebiteľ, keďže dosť často dochádza k diskriminácii domácich dodávateľov. V praxi dodávatelia čelia pravidelnému tlaku zo strany predajcov na znížovanie cien. Výrobcomia sú potom nútení siahnuť po lacnejších surovinách, na čo v konečnom dôsledku dopláca spotrebiteľ. Obchodné vzťahy sú výrazne deformované aj faktorom strachu, ktorý spôsobuje, že strana so slabšou vyjednávacou pozíciou neuplatní v plnej miere svoje práva. Z obavy pred ohrozením obchodných vzťahov radšej dodávateľ pristúpi na často jednostranne nevýhodné podmienky. „Tomuto sme sa rozhodli urobiť koniec. V tomto nerovnom súboji sme sa jednoznačne postavili na stranu poľnohospodárov,“ potravinárov a spotrebiteľov,“ vysvetlila dôvody prijatia zákona Gabriela Matečná, vicepremiérka a ministerka pôdohospodárstva a rozvoja vidieka. Agrozort očakáva, že výrobcom potravín sa

Čas pôstu sa skončil – ale či aj pre slovenských výrobcov potravín?

bude lepšie dýchať, vďaka čomu budú môcť investovať do nových technológií, zaplatiť ľuďa a dodávať kvalitné suroviny.

■ ZA FÉROVÝ TRH

„Týmto zákonom dávame zelenú našim výrobcam. Umožníme im korektné vzťahy s reťazcami a vyššie kontrolné mechanizmy tak, aby sa nepoctivým obchodníkom klepo po prstoch. Je to téma, o ktorej sa na Slovensku hovorí už niekoľko rokov, ale rezonuje aj v celej Európskej únii. Potravinári a spracovatelia potravín sa, bohužiaľ, s nekalými praktikami stretávajú bežne,“ konštatovala Eva Antošová, poslankyňa NR SR za SNS. Pripomenula, že Slovenská národná strana stráži nielen bezpečnosť potravín pre spotrebiteľov, ale tiež chráni slovenských dodávateľov. „SNS akceptuje trhovú ekonomiku, ale trh musí byť férový a vyvážený,“ pripomenula poslankyňa.

„Slovenskí dodávatelia nie sú otrokmi predajcov. Má íť o vyvážení, obojstranne výhodný

obchodný vzťah. Predajcovia si musia konečne uvedomiť, že dodávatelia nie sú ich finanční sponzori, ale partneri. Je nemysliteľné, aby sa skladali na ich narodeninové oslavy, regály či redizajny predajne,“ upozornil nedávno Milan Lapšanský, generálny riaditeľ sekcie potravinárstva a obchodu ministerstva pôdohospodárstva. Podľa neho pôvodný zákon bol zastaraný a nevedel riešiť množstvo „kreatívnych nápadov“, ktoré v potravinovom obchode vznikajú. Navrhovaná právna úprava rozširuje výpočet skutkových podstat a zavádza tiež takzvanú generálnu klauzulu, ktorej porušenie bude sankcionovateľné.

■ SÚHLAS KOMORY

Zákon je podľa predsedu Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory Emila Macha výsledkom zhody v rámci celej agropotravinárskej štruktúry. „Za najdôležitejšie zmeny, ktoré nový zákon prináša, považujem skrátenie splatnosti faktúr na maximálne tridsať dní odo dňa dodania potraviny, platnosť

akciovej ceny len na tovar predaný v predajnej akcii a možnosť anonymného podania podnetu na porušenie zákona,“ povedal k tejto téme prezident Potravinárskej komory Slovenska Daniel Poturnay.

Po novom bude možné predkladať podnety na neprimerané obchodné podmienky už aj anonymne. V súčasnosti totiž subjekt, ktorý je protiprávnym konaním poškodený, nie je vo väčšine prípadov ochotný toto konanie ministerstvu oznámiť a dodať k nemu podklady. Je totiž často od porušiteľa ekonomicky závislý a obáva sa vyradenia zo zoznamu dodávateľov. Kým doterajšia právna úprava postihovala len dohodnutie nekalých obchodných praktík, po novom už budú postihovateľné všetky štádiá konania porušiteľa, teda požadovanie, dohodnutie aj uplatnenie.

Zákon o neprimeraných podmienkach v obchodných vzťahoch zefektívňuje proces kontroly a sprísňuje sankcie. Zvýšenie pokút je reakciou na ekonomickú silu predajcov. Novinkou zákona bude možnosť pre odberateľov a dodávateľov za účasti ministerstva riešiť svoje problémy, ktoré im v obchodných vzťahoch vznikajú. Mechanizmus mediácie by mal byť využívaný najmä na prekonávanie takzvaných potravinových kríz.

■ NEZOSTANEME OSAMOTENÍ

„V boji proti nekalým obchodným praktikám nie sme sami. Európsky parlament schválil Smernicu o nekalých obchodných praktikách, ktorá obsahuje zoznam pätnástich zakázaných nekalých obchodných praktík. Je to obrovský úspech našej iniciatívy. Tému nekalých obchodných praktík sme otvorili počas slovenského predsedníctva v Rade EÚ v roku 2016. Boj proti nim, roky prehladovaný, sa vďaka slovenskej agrárnej diplomacii stal jednou z priorit Rady EÚ aj Európskej komisie,“ konštatovala ministerka Gabriela Matečná. Farmári nielen na Slovensku, ale v celej Európskej únii tak získavajú znova šancu na transparentné a obchodné prostredie bez nekalých praktík.

Poľnohospodári sa konečne môžu uchádzať o priame podpory na tento rok Nároky žiadateľov posúdi digitalizácia

Ján ČERNÝ – Karikatura: Ľubomír KOTRHA

Ministerstvo pôdohospodárstva aktuálne spustilo možnosť podávania žiadostí o priame platby na rok 2019. Už druhý rok sa grafické prílohy k všetkým žiadostiam podávajú len v elektronickej podobe. Rezort vyzýva farmárov, aby si podanie žiadostí nenechávali na poslednú chvíľu.

Už druhý rok sa grafické prílohy k žiadostiam podávajú len v elektronickej podobe. Umožnila to aj digitalizácia, ktorá minulý rok pokryla 99,66 percenta plochy obhospodarovanej pôdy na Slovensku. Systém teda zjednodušuje podávanie žiadostí farmárom a pomáha odstraňovať prípadné vzniknuté nezrovnalosti.

■ PORIADOK V DOTÁCIÁCH

Ak Slovensko v rámci programu Spoločnej poľnohospodárskej politiky dostáva z Európskej únie stovky miliónov eur ročne, potom je prioritou tieto dotácie rozdeliť tak, aby neboli pochybnosti o oprávnenosti žiadateľov. Ide o mimoriadne významný objem financií určených našim poľnohospodárom, ktorí obhospodarujú približne 1,9 milióna hektára pôdy. Na to, aby sa mohli farmári uchádzať o finančné prostriedky, treba každoročne podať jednotnú žiadosť. Poľnohospodári môžu žiadať platbu na plochu od Poľnohospodárskej platobnej agentúry na poľnohospodárske postupy prospešné pre klímu a životné prostredie, platbu pre mladých poľnohospodárov, ekologické poľnohospodárstvo, viazané priame platby, platby pre oblasti s prírodnými alebo inými osobitnými obmedzeniami, agroenvironmentálne-klimatické opatrenia a platby v rámci sústavy NATURA 2000.

Elektronické grafické prílohy pokryli až 99,66 percenta plochy z celkovej výmery takmer 1,9 milióna hektára obhospodarovanej pôdy na Slovensku. „Vďaka digitalizácii sme nielen zvýšili efektívnosť celého systému, ale aj zlepšili možnosť kontroly,“ pripomenula v tejto súvislosti ministerka Gabriela Matečná. Aplikácia na geopriestorovú žiadosť o podporu pre zakresľovanie hraníc užívania je dostupná na stránke <https://gsaa.mpsr.sk> pre registrovaných používateľov, ale aj pre verejnosť. Termín na predkladanie jednotnej žiadosti uplynie 15.

mája. Pre farmárov je najvýhodnejšie, ak si žiadosti nebudú podávať na poslednú chvíľu. Vyhnú sa tak stresovým situáciám podobne ako pri podávaní daňových priznaní.

„Aplikácia zjednodušuje podávanie žiadostí aj samotným farmárom. Po prihlásení sa do aplikácie sa minuloročným žiadateľom automaticky zobrazia hranice užívania podľa ním nahlásených dielov pôdnych blokov z predošlého roka až na úroveň parciel. Zaznačenie hraníc užívania v online prostredí pritom poskytuje niekoľko výhod – automatický výpočet

výmer vrstiev programu rozvoja vidieka aj krížového plnenia a prvkov oblastí ekologického záujmu potrebných na korektné vyplnenie zoznamu poľnohospodárskych pozemkov a zoznamu oblastí ekologického záujmu.“ Tak zdôvodňuje potrebu takéhoto systému samotné ministerstvo pôdohospodárstva. Systém obsahuje funkciu, ktorá oznámi žiadateľom výsledky predbežnej krížovej kontroly a poľnohospodári budú mať možnosť odstrániť nezrovnalosti sami, čo prispeje k zníženiu počtu nezrovnalostí po riadnej krížovej kontrole. Aplikácia tiež zobrazuje spoločné hranice užívania so susedným žiadateľom. Výhodou je, že poľnohospodár v ďalšom roku už iba potvrdí svoje pozemky, respektíve už iba upraví zmenu užívania.

■ ZHRNUTIE O PODPORÁCH

Priame podpory sa vyplácajú zo štátneho rozpočtu a refundujú z rozpočtu EÚ. Všetky informácie, legislatívu, formuláre a príručku pre žiadateľa (návod na vyplňanie formulárov) uverejňuje Poľnohospodárska platobná agentúra na svojej internetovej stránke. Jednotná platba na plochu sa poskytuje na plochu pôdy poľnohospodársky využívanú jedným žiadateľom vedenú v evidencii pôdnych blokov a dielov pôdnych blokov s výmerou najmenej jeden hektár, pričom táto výmera môže predstavovať viaceré súvislé diely jedného pôdneho bloku jednej kultúry (orná pôda, trvalé kultúry, záhradky, trvalý trávny porast) s výmerou najmenej 0,3 hektára. Pôdny blok má byť žiadateľovi k dispozícii k 31. máju príslušného roka, má viditeľne označené a vymedzené hranice, ak nie je prirodzene ohraničený. Žiadateľ o túto platbu musí spĺňať podmienky aktívneho poľnohospodára podľa vládnych nariadení a zákona.

FARBA JE NAŠA VÁŠEŇ

POKROČILÁ TECHNOLOGIA TLAČE V SKÚSENÝCH RUKÁCH

PROJEKT DESAŤROČIA V TLAČIARNI NEOGRAFIA!

Nový unikátny osemfarebný stroj vo formáte B0 s obracačom.
Ešte väčšie kapacity hárkovej tlače a kratšie termíny výroby!

Do strojového parku tlačiarne NEOGRAFIA pribudol ďalší tlačový stroj vo formáte B0 s možnosťou súčasnej tlače na obidve strany hárku. Najnovšie zariadenie posilní strojový park ôsmich hárkových strojov a dvoch rotačiek. Plánovaný začiatok prevádzky stroja - marec 2017.

Viac na www.neografia.sk

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

R-2019017

Vladyka Ján BABJAK: Slovensko si musí zachovať svoje kresťanské a kultúrne tradície

Dar viery som našiel v rodine a som zaň vďačný zbožným rodičom

Zhováral sa Matej MINDÁR – Foto: archív SNN

Podľa prešovského arcibiskupa a metropolitu Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku Mons. Jána Babjaka musí byť Matica slovenská spolu s gréckokatolíckou cirkvou i naďalej nositeľkou kresťanských a národných hodnôt. Ako zakladajúci člen Matice slovenskej sa usiluje oživiť spoločnú históriu najstaršej národnej ustanovizne a slovenských gréckokatolíkov.

• **Vaša Vysokopreosviätenosť, kedy ste sa rozhodli, že svoju celoživotnú cestu spojíte s kňazským povoláním a so službou Bohu?**

Na úvod srdečne pozdravujem všetkých čitateľov Slovenských národných novín. Keď mám hľadať začiatky môjho kňazského povolania, musím hovoriť o rodine, v ktorej som vyrástol, o zbožnej mame a zbožnom otcovi. Áno, v rodine mi bol odovzdaný dar viery, za ktorý som vďačný svojim drahým rodičom. Dávali mi každodenný príklad živej viery, podľa ktorej oni sami žili v súkromí i navonok.

Účasť v chráme na svätej liturgii či na rôznych pobožnostiach nebola založená na povinnosti, ale na láske. Videli som, ako sa moji rodičia vrúcne modlia, a ja som sa učil modliť s nimi. Každé jedlo sme začínali i končili modlitbou. Podobne to bolo aj s prácou na poli, otec vždy začal modlitbou a po jej skončení sa poďakoval Pánu Bohu a pole požehnal.

Od malého chlapca som ministroval v chráme v rodnej dedine Hažín nad Cirochou, ale aj v susednej obci Lackovce a neskôr i vo farskom chráme v Humennom. V roku 1968, keď bola po osemnástich rokoch zákazu povolená činnosť gréckokatolíckej cirkvi, som chodil do ôsmej triedy základnej školy. Začal som navštevovať svätú liturgiu v Humennom a spoznal som sa s duchovným otcom Michalom Šutajom, ktorý bol našim farárom. Moja rodná dedina Hažín nad Cirochou bola v tom čase jej filiálkou. Otec Šutaj sa ma opýtal, kde budem pokračovať v štúdiu, a akej strednej škole. Povedal som mu, že by som chcel študovať na Strojníckej priemyselnej škole v Snine, lebo mám technické zručnosti, baví ma každá manuálna práca, a okrem toho tam študujú i moji kamaráti. Zamyslel sa a povedal mi, podaj si prihlášku na SVŠ-ku, tá ti otvorí cestu k štúdiu na vysokej škole. Pretože môj farár bol pre mňa veľkou autoritou, ani som dlho neváhal a poslúchol som. Tak som sa ocitol v Humennom najprv na Strednej všeobecnovzdelávacej škole a o dva týždne na gymnáziu.

• **Odkedy gréckokatolícka cirkev začala písať na Slovensku svoje dejiny?**

Osobne som presvedčený, že to bolo ešte v čase veľkomoravskej misie svätých solúnskych bratov Cyrila a Metoda. Oni priniesli katolícku vieru na územie Veľkej Moravy a priniesli ju vo východnom, v byzantskom obrade. Najmä preto, že svätá liturgia a ostatné bohoslužobné knihy boli preložené do zrozumiteľnej reči našich predkov, ľudia katolícku vieru ľahko prijímali. Vieme však hneď od začiatku o veľkých ťažkostiach a o rôznych protivenstvách, ktoré zakúšali naši vierozvestcovia. Už v tomto môžeme vidieť, že išlo o dobré a Bohu milé dielo. Lebo konanie každej dobrej veci je sprevádzané ťažkosťami, o ktoré sa vie postarať Boží protivník diabol.

V minulom roku sme slávili mnoho významných výročí našej gréckokatolíckej cirkvi. Najhlavnejšie z nich bolo dvesto rokov od ustanovenia Prešovskej eparchie. Dovtedy sme patrili pod veľkú Mukačevskú eparchiu. Chcem pripomenúť aj desiate výročie povýšenia našej eparchie na archieparchiu

Vladyka Ján BABJAK

a vznik Gréckokatolíckej metropolie sui iuris na Slovensku.

• **Mnohí považujú cyrilo-metodskú tradíciu za obyčajný mýtus. Odvolávajú sa na tvrdenie, že po zániku Veľkej Moravy naši predkovia začali používať latinskú liturgiu...**

Viete, čo všetko si myslia ľudia...? Nikomu neupieram jeho vlastný názor. Koľkí ľudia veria všelijakým utópiám, bájkam, ba sú aj mudrci, ktorí popierajú Ježiša Krista a chcú dokázať, že vôbec nežel? To je ich problém, a nie môj. Ale najdôležitejšie pre mňa je to, že som veriaci človek, že žijem v katolíckej cirkvi a že svoju vieru praktizujem vo východnom byzantskom obrade. Za to som Pánu Bohu zvlášť vďačný. Táto viera mi ukazuje zmysel života, povzbudzuje ma stále ku konaniu dobra, ukazuje mi večný cieľ a vedie ma k nemu.

• **Do akej miery ovplyvnil komunistický režim postavenie gréckokatolíkov v spoločnosti?**

Komunistický režim gréckokatolíckej cirkvi osemnásť rokov nedovolil žiť. Postavil ju mimo zákona, biskupov a mnohých kňazov uväznil a po dvoch rokoch ich poslal do vyhnanstva. Komunisti si naivne mysleli, že Cirkev – Božie dielo, môžu zlikvidovať. Boh ukázal svoju moc a gréckokatolícku cirkev vzkriesil k životu. Iste, komunistický režim sa pričínil o to, že sa naša cirkev veľmi zmenšila. Tí naši veriaci, ktorí chodili naďalej do svojich chrámov, v ktorých už pôsobili pravoslávni kňazi, sa vlastne stali vedome či nevedome pravoslávny alebo aspoň za takých ich považovala pravoslávna cirkev. Tí veriaci, ktorí v čase zlikvidovania gréckokatolíckej cirkvi začali chodiť do rímskokatolíckych chrámov, sa stali rímskokatolíckimi. Počet našich veriacich sa takto znížil aspoň o vyše stopäťdesiat tisíc. Po obnovení gréckokatolíckej cirkvi sa niektorí veriaci vrátili od rímskokatolíkov i od pravoslávnych, ale zďaleka sa nevrátili všetci, mnohí už zostali natrvalo asimilovaní.

Na druhej strane si osobne myslím, že naša cirkev bola aj očistená v ohni veľkej skúšky, opustili ju tí, ktorí kolaborovali s komunistami. Pán Boh nám daroval mnoho darov a milostí. Zvlášť si ceníme, že traja mučeníci boli postavení na oltár a vyhlásení za blahoslavených. Pre vernosť mnohých mučeníkov a vyznávačov Pán aj naďalej štedro žehná gréckokatolíckej cirkvi.

Biskup Ján BABJAK bol v roku 2008 vymenovaný za arcibiskupa metropolitu pre Gréckokatolícku cirkev na Slovensku a zároveň sa stal stálym členom Biskupskej synody v Ríme...

Mali by sme sa jasne vyhraniť proti zákonu, ktoré Slováci najmä ako kresťania nemôžu prijať, a Slovensko by si malo zachovať svoje kresťanské a kultúrne tradície – také je poslanstvo vladyku Jána BABJAKA.

• **Vo vašej doktorskej práci ste sa venovali významnému exilovému gréckokatolíckemu kňazovi Michalovi Lackovi. Do akej miery ovplyvnil naše národné dejiny?**

Jezuitský páter Michal Lacko ma priťahoval už od prvej chvíle môjho štúdia v Ríme na Pápežskom východnom inštitúte. Veľa som o ňom počul od profesorov, ktorí tam pôsobili a boli jeho kolegovia. V knižnici som obdivoval knihy, ktoré napísal alebo ich zostavil. Jeho kniha Sv. Cyril a Metod vyšla v desiatkach vydání, a to okrem slovenčiny aj po anglicky a taliansky. Ďalšie knihy Užhorodská únia, Pápeži a Veľká Morava v 9. storočí vo svetle dokumentov Rímskej kúrie, Oriente Catolico, Slovak Studie, Slovenská zahraničná bibliografia a iné. Mnoho článkov som našiel v časopise Mária, v ktorom ich pravidelne uverejňoval. Tiež nebolo jedného zahraničného časopisu pre Slovákov, v ktorom by sa nenachádzali jeho články. Veľa som o pátrovi Lackovi počul v Slovenskom ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme a osobne som ho počúval vo vysielaní Vatikánskeho rozhlasu.

Páter Michal Lacko odišiel na štúdiá do Ríma ešte pred rokom 1950. Po ich ukončení už nemal možnosť vrátiť sa na Slovensko, lebo komunisti sa nielen jeho, ale ostatných zahraničných študentov báli,

a kňazov zvlášť. Chcel pôsobiť na Slovensku, vo svojej krajine, ale keď mu to nebolo dovolené, veľmi skoro sa preorientoval, a hoci žil a pôsobil v Ríme, žil pre Slovákov. Moja doktorská práca má názov: Páter Michal Lacko informátor a formátor gréckokatolíkov. Myslím si, že samotný názov práce dobre charakterizuje a vystihuje jezuitu pátra Michala Lacku. A ako ovplyvnil naše národné dejiny? V prvom rade vo vatikánskej publikácii Oriente Catolico správne pomenoval gréckokatolíkov na Slovensku, že tu žijú okrem Rusínov a Ukrajincov aj Slováci. Mal živé a bezprostredné kontakty s pápežmi, nielen s Jánom Pavlom II., ale aj s Pavlom VI. a Jánom XXIII., ktorých informoval o situácii Cirkvi na Slovensku. Mnohým kňazom na Slovensku posielal peniaze a náboženskú literatúru. Bol dušou Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Dalo by sa hovoriť o tom veľa...

• **V roku 2008 ste boli vymenovaný za arcibiskupa metropolitu pre Gréckokatolícku cirkev na Slovensku a ako hlava Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku ste stálym členom Biskupskej synody v Ríme...**

Áno, stal som sa biskupom a arcibiskupom metropolitom. Za biskupa ma vymenoval a potom aj vysvätil pápež Ján Pavol II. v Bazi-

like sv. Petra v Ríme 6. januára 2003. V pokore som to prijal a usilujem sa robiť, čo viem a na čo mi sily stačia pre gréckokatolícku cirkev.

A čo sa týka služby v univerzálnej cirkvi? To je najmä účasť na biskupských synodách, na KBS-kách, viesť zasadania Rady hierarchov a účasť na mnohých domácich či zahraničných stretnutiach, konferenciách. Dosiaľ som sa zúčastnil v Ríme na biskupských synodách o Božom slove, o apoštoláte, o rodine a o mládeži. Sú to veľmi náročné stretnutia, ale aj veľmi obohacujúce, lebo je tam zhromaždená Cirkev zo všetkých strán sveta, z každého kontinentu.

• **Dnes sme svedkami, že smerom k našej spoločnosti sa podsúvajú ideológie, ktoré sú v rozpore s tradičnými kresťanskými a národnými tradíciami. Dokáže sa proti nim naša spoločnosť dostatočne postaviť?**

Stali sme sa členmi Európskej únie, čo je na jednej strane veľmi dobré. Ale zároveň je nápor, aby sme prijali niektoré zákony, s ktorými nemôžeme súhlasiť. Myslím si, že Slovensko by si malo zachovať svoje kresťanské a kultúrne tradície a mali by sme byť jasne vyhranení proti zákonu, ktoré Slováci najmä ako kresťania nemôžu prijať, lebo tu nejde o zákony v prospech ľudstva, ale iba o výstrelky dnešnej doby, dnešného sekulárneho sveta či dokonca jednotlivcov. To, čo je dobré, mravné a morálne, s tým súhlasím, ale čo je deštruktívne najmä proti rodinnému životu a proti výchove detí, to jednoznačne musím odmietiť. To by mali jasne obhajovať aj naši zástupcovia v Európskej únii.

• **Na konci roka 2018 ste v spolupráci s Maticou slovenskou a Gréckokatolíckou teologickou fakultou Prešovskej univerzity v Prešove zorganizovali vedecké kolokvium na tému Matica slovenská a gréckokatolíci. Aké nové poznatky sa mohla dozvedieť matičná i široká verejnosť?**

Som veľmi rád, že sa uskutočnilo toto vedecké kolokvium, lebo pomohlo oživiť určitú dôležitú časť našej spoločnej histórie. Matica slovenská a gréckokatolícka cirkev boli a mali by byť aj v súčasnosti určitým majákom a nositeľom kresťanských, národných a iných pozitívnych hodnôt, ktoré boli výjavom týchto inštitúcií počas mnohých rokov.

• **Ako hodnotíte doterajšiu spoluprácu s Maticou slovenskou?**

Čo sa týka minulosti, som nadsťený, ako sa gréckokatolíci zapájali do aktívnej spolupráce s Maticou slovenskou. Dnes je táto spolupráca veľmi umŕtvená a chcel by som ju oživiť. Aj preto som sa stal zakladajúcim členom Matice slovenskej, aby som dal príklad svojim kňazom a veriacim, aby ma nasledovali. Záujem o prácu v Matici slovenskej a šírenie jej ideálov môže viac stmeliť a posilniť aj náš národ a upevniť ho v kresťanských základoch. Bolo by potrebné najmä v školách, ale aj na poli Cirkvi viesť dialógy o histórii Matice slovenskej a o tom, o aké ciele sa v minulosti usilovala, ktoré treba aj dnes oživovať, a pozývať do svojich radov žiakov škôl a vôbec mladých ľudí.

Pod Vihorlatom v Kolonickom sedle je jeden z najväčších astronomických komplexov

Siedma rana pre našu planétu Zem

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

Okresnú ľudovú hviezdáreň v Humennom zriadili uznesením Rady ONV z 23. augusta 1952. Onedlho – 6. septembra, sa uskutočnilo stretnutie, kde zainteresovaní rozhodli prideliť hviezdárni dve miestnosti pod povalou budovy ONV. Kým v Česku a na Morave sa budovali moderné ľudové hviezdárne, na Slovensku nebola vybudovaná ani jedna. Na konferencii v Radhošti v decembri 1952 rozhodli, aby hviezdáreň v Humennom vybavili ako inštitúciu s krajskou pôsobnosťou. Preto jej požičali astronomický ďalekohľad typu Cassegrain s priemerom zrkadla dvadsaťpäť centimetrov a s ohniskovou vzdialenosťou tristošesťdesiat centimetrov. Okrem toho dostala ešte malý hľadač komét a nástennú mapu hviezdnej oblohy. Vedením hviezdárne poverili Jána Očenáša, ktorý túto funkciu vykonával ako dobrovoľník popri zamestnaní. Po ňom sa na poste riaditeľa vystriedali Kolo-man Berényi a Mgr. Michal Havrila. Kým prvý sa zamerával na organizáciu a obnovu astronomických krúžkov, druhý sa venoval dokončeniu kupoly hviezdárne, montáži ďalekohľadov, obnoveniu a rozšíreniu astronomických krúžkov. Úsilie o modernizáciu hviezdárne a montáž ďalekohľadov sa naplnilo 24. septembra 1975 slávnostným otvorením kupoly za účasti riaditeľky Astronomického ústavu SAV RNDr. Ľudmily Pajdušákové, CSc.

Posun v odbornej činnosti hviezdárne nastal v roku 1986 po príchode Igora Kudzeja, absolventa Odeskej štátnej univerzity, ktorý bol špecialista na premenné hviezdy. Práve v tom čase pracovníci hviezdárne sledovali úkaz, keď sa planéta Merkúr, Slnko a Zem ocitnú v jednej priamke. Keďže ďalšie kroky hviezdárne znamenali prelom v jej činnosti, takto si naň zaspomínal súčasný riaditeľ a vtedajší čerstvý zamestnanec RNDr. Igor Kudzej, CSc.

„V súčasnosti je to skôr estetický úkaz, ktorý nás viaže s históriou astronomického observatória v Kolonickom sedle. Práve tento úkaz bol v roku 1986 impulzom na to, aby sme na jeho fotografovanie hľadali vhodné miesto, keďže v Humennom na jeho pozorovanie takéto podmienky neboli. Spomínaný úkaz nás doslova doviedol k tomu, aby sme hľadali na miestach, kde je otvorený východný horizont a sú tam dobré pozorovacie podmienky. Práve vďaka tejto aktivite sme našli miesto na budúcu výstavbu astronomického observatória, ktoré dnes spolu s planetáriom a ďalšími fyzikálnymi a meteorologickými prístrojmi tvorí jeden z najväčších komplexov na Slovensku. Po skončení sledovaného úkazu v roku 1986 sme si povedali, že keď už máme vybrať lokalitu mimo mesta na pozorovanie hviezd, kde obloha v noci minimálne ruší svetlo, tak najideálnejším miestom na pozorovanie bude práve objavené Kolonické sedlo.“

Ešte v tom roku bolo vybrané miesto pre externé pozorovacie stredisko a začalo sa s výstavbou vysunutej astronomickkej pozorovateľne v Kolonickom sedle. Tu sa postupne presúvalo ťažisko odbornej práce hviezdárne, organizovali sa expedície na pozorovanie premenných hviezd a meteorov.

■ BUDOVANIE OBSERVATÓRIA

Úspechy hviezdárne pri pozorovaní či zapájanie do medzinárodných pozorovateľských programov nesporne prispeli v roku 1977 k schváleniu projektu výstavby Astronomického observatória v Kolonickom sedle. Od prvého januára 1999 sa stal riaditeľom hviezdárne RNDr. Igor Kudzej, CSc.

„Postupne sme z jedného objektu – umimobunky, vybudovali astronomický komplex, ktorý má kupolu s priemerom päť metrov. V nej je umiestnený jeden z najväčších ďalekohľadov na Slovensku s priemerom hlavného zrkadla jeden meter VNT – Vihorlatský národný teleskop, šesť ďalších ďalekohľadov vybavených CCD kamerami a počítačmi, ktoré slúžia na výskum premenných hviezd. V blízkosti pozorovacieho strediska sme za pomoci projektu Karpatské nebo vybudovali planetárium, ktoré je výnimočné tým, že je to jediné hybridné planetárium na Slovensku, kde je inštalovaný klasický optomechanický prístroj ZKP-2 firmy Carl Zeiss Jena, ale zároveň je tam aj digitálne planetárium a 3D. Z hľadiska edukačnej činnosti je multimediálna technika na vysokej úrovni. V areáli sa nachádzajú ďalšie zariadenia na zber údajov a informácií – automatizovaná bolidová kamera v rámci celoeurópskej siete, klimatický kon-

Prvý slovenský kozmonaut Ivan BELLA s riaditeľom Vihorlatskej hviezdárne Igorom KUDZEJOM pri slávnostnom otvorení Astronomického observatória v Kolonickom sedle.

tajner na sledovanie kvality ovzdušia, pavilón so systémom monitorovania náhlych meteorologických situácií pri detekcii prílivových dažďov, radar na sledovanie meteorov. Nachádza sa tu aj kamera na detekciu svetelného znečistenia a air-glow žiarenia, takže v súčasnosti je v observatóriu súbor nielen astronomických prístrojov, ale aj tých, ktoré sledujú našu atmosféru z rôznych hľadísk na zistenie jej zraniteľnosti. Doba nás neustále presviedča o tom, ako rýchlo sa mení atmosféra Zeme a čo s tým súvisí.“

■ KARPATSKÉ NEBO

Podčiarknuté: Prepojenie jednotlivých pozorovacích miest počítačovou sieťou, astronomické prístroje a personálne zázemie ukončili desaťročné obdobie vytvorenia pozorovacej infraštruktúry v Astronomickom observatóriu v Kolonickom sedle.

Prostredie Parku tmavej oblohy v Poloninách sa stalo lákadlom pre mnohých turistov. Ale bolo to tak vždy? A vlastne, rátať zamestnanci observatória s takýmto záujmom? Opäť RNDr. Igor Kudzej, CSc. „V čase, keď sme vyberali miesto, kde bude stáť observatórium, o svetelnom znečistení a parkoch tmavej oblohy nebolo vôbec počuť. Miesto sa nám zapáčilo najmä tým, že tam bolo veľmi málo bočného svetla, čo je jeden z hlavných parametrov pri astronomických pozorovaniach. Popri minimálnom svetelnom znečistení to bola tiež čistota vzduchu, dobrý pozorovací horizont a dostatok pozorovacích nocí. Kolonické sedlo všetky uvedené parametre spĺňalo. Až po roku 2000, keď sa začalo celosvetové meranie svetelného znečistenia pomocou satelitov a svetelné znečistenie sa začalo označovať ako siedma rana, ktorú ľudstvo uštedrilo planéte Zem, začala sa touto problematikou zaoberať široká verejnosť i vedecké tímy a zistilo sa, že svetelné znečistenie nerobí problémy len odborníkom astronómom, ktorým znečistenie komplikuje pozorovanie hviezd, ale spôsobuje problémy živočíchom, rastlinám aj obyčajným ľuďom. Človek je stavaný tak, že potrebuje tmú na relax či spánok. My ju postupne presvetľovaním dedín,

Celkový pohľad na observatórium v Kolonickom sedle, kde sú ideálne podmienky na pozorovanie nočnej oblohy.

Vihorlatský národný teleskop – vlajková loď observatória

miest a celého okolia strácame. Zistilo sa, že svetlo v noci je škodlivé, a tak začali vo svete koncom deväťdesiatych rokov vznikať Parky tmavej oblohy. Začali slúžiť tomu, na čo boli určené, aby miesta, kde prostredie ešte nie je znečistené svetlom, boli uchránené pre budúce generácie, keďže v európskych mestách je už veľmi ťažko v noci vidieť Mliečnu dráhu či jasné hviezdy. Zistilo sa, že najideálnejším miestom na Slovensku, kde je ešte v noci prirodzená tma, je náš severovýchodný cíp, oblasť Polonín, miesto, kde sa nachádza observatórium v Kolonickom sedle. V roku 2009 sme spustili projekt Karpatské nebo, v ktorom sme určili hranice oblasti bez svetelného znečistenia. Napokon sme do roka 2010 zorganizovali niekoľko konferencií na uvedenú tému, aktívne sa k nám pripojili aj poľskí partneri a vyvrcholilo to tým, že sme v roku 2010 založili prvý Park tmavej oblohy Poloniny na Slovensku, ktorého oficiálnym patrónom sa stal prvý slovenský kozmonaut plk. Ing. Ivan Bella. Ten aj otvoril nový objekt planetária v Astronomickom observatóriu v Kolonickom sedle. Projektom sme oslovili ďalších, ktorí vďaka našej aktivite začali hľadať iné miesta na Slovensku, kde je obloha tmavá a dajú sa nerušené pozorovať hviezdy. V roku 2013 vznikol Park tmavej oblohy na Kysuciach a v roku 2016 aj PTO vo Veľkej Fatre. Keďže

svetlo nepozná hranice, neskončili sme iba v rámci nášho regiónu, začali sme komunikovať s poľskou i s ukrajinskou stranou. Na to, aby obloha ostala tmavá, bolo potrebné, aby nám aj susedné regióny nepresvetľovali oblohu, lebo najhoršie svetlo je to, ktoré sa šíri rovnobežne s povrchom. A naše rokovania dospeli k úspešnému projektu.“

■ NEBO A HVIEZDY

V rámci projektu Bieščady nebo a hviezdy sa podarilo ôsmeho marca 2013 založiť Bieščadský park tmavej oblohy, ktorý je asi trikrát väčší ako náš tunajší slovenský a pokrýva väčšiu časť pohoria. V roku 2016 pri sto päťdesiatom výročí pádu meteoritu Kňahyňa na slovensko-ukrajinskom pohraničí bolo podpísané memorandum o vzniku Zakarpatského parku tmavej oblohy. V septembri 2016 predstavitelia spomínaných parkov v observatóriu v Kolonickom sedle podpísali memorandum o Triparku tmavej oblohy Východné Karpaty, ktorý je v súčasnosti najväčším parkom tmavej oblohy v Európe.

Park tmavej oblohy Poloniny sa dostal aj do pozornosti Výboru pre svetové dedičstvo UNESCO. Na jeho tridsiatom deviatom zasadnutí v nemeckom Bonne sa prvýkrát prezentovala aj Slovenská republika. Naši zástupcovia predstavili Karpatské bukové pralesy, ktoré

Karpatské nebo nad Poloninami sleduje jeden z najväčších ďalekohľadov na Slovensku.

sú zapísané v Zozname svetového dedičstva. Pralesy Havešová, Rožok a Stuzica sa nachádzajú v Parku tmavej oblohy Poloniny, čo bolo vhodnou príležitosťou na medzinárodnej úrovni prezentovať spomínané územie zamerané na ochranu nočného životného prostredia.

■ VESMÍR NA DLANI

Aquapark, lyžiarske strediská či sieť honosných hotelov v prostredí Karpatského oblúka na slovenskej či poľskej strane by možno prilákali mnohých návštevníkov, no zároveň by zničili to jedinečné, čo tu existuje. Popri drevených kostolíkoch, hlbokých lesoch či otvorených horských lúčach – poloninách, je to aj tmavá obloha neznečistená svetlom z umeľých zdrojov, ktorá je predpokladom na astronomické pozorovania širokej verejnosti. Zamestnancov Vihorlatskej hviezdárne i Astronomického observatória v Kolonickom sedle príjemne prekvapil jej záujem.

„Po zverejnení zvláštnosti nášho regiónu, kde sme poukázali na to, že tunajšia obloha je taká čistá, že môžeme vidieť hviezdy a planéty tak, ako ich videli ešte naši predkovia, sme ani vo sne nečakali takýto ohlas verejnosti. Chodí tu veľa turistov z rôznych krajín z celého sveta, aby videli priezračnú oblohu takú, akú možno vidieť iba u nás. Vidia nádherné nočné divadlo,“ s nadšením zdôraznil riaditeľ Igor Kudzej. Na otázku, čo robia preto, aby sa návštevníci v areáli observatória cítili príjemne, rozhovoril sa o projekte nazvanom podľa inej planéty – M.A.R.S.

„Samozrejme, najväčší záujem je pri dobrom počasi o večerné pozorovanie. Ponúkame možnosti pozorovania teleskopicky i voľným okom a aj návod, ako sa orientovať na oblohe. A na zväčšenie komfortu pozorovania chceme návštevníkom ponúknuť, dá sa povedať, unikát na Slovensku, ale aj vo svete. V rámci nového projektu Vesmír na dlani v spolupráci s poľskou stranou sme vymysleli mobilnú astronomickú rotačnú stanicu (v skratke M.A.R.S.), ktorá je určená pre dvadsiaty záujemcov. Návštevníci večerného pozorovania si sadnú na pohodlné sklápacie ležadlá a môžu sa kochať krásami nočnej oblohy. Tým, že stanica je rotačná, môžu bez toho, aby vynakladali akúkoľvek námahu, pozeráť na jednotlivé časti oblohy za asistencie nášho lektora, ktorý im priblíži históriu i najnovšie poznatky o tom, čo uvidia na oblohe. Názov mobilnej astronomickkej rotačnej stanice sme zvolili podľa planéty Mars, ktorá bola v minulom roku počas svojej púte okolo Slnka najbližšie k našej Zemi. Delilo nás síce asi päťdesiatšesť miliónov kilometrov, čo je veľmi malá vzdialenosť oproti tomu, ako Mars vidíme bežne.“

Úsilie Vihorlatskej hviezdárne v Humennom ponúknuť krásy tmavej oblohy v Astronomickom observatóriu v Kolonickom sedle širokej verejnosti odštartovalo pred rokmi pozorovanie Merkúra cez slnečný disk. Na to, aby sa návštevníci v areáli observatória cítili pohodlne, pomôže ďalší projekt nazvaný podľa Marsu.

GLOSA

Už to bude desať rokov, čo sa na náš knižný trh – aj vďaka matičnému vydavateľstvu – dostala zaujímavá publikácia historika Matúša Kučera pod názvom Bratislava a starí Slováci – O počiatkoch mesta a národa. Zopakujme si teda, čo nám v rámci vedomostí o našich predkoch odkázal skutočný odborník.

Tiché autorské jubileum

Môžeme sa vďaka nemu vrátiť až do obdobia, keď sa na križovatke obchodných magistralí, na najlepšom brode cez Dunaj, utváralo čosi, čo v európskych dejinách nazývame mesto. Aj po páde Západorímskej ríše, až do 7. – 8. storočia, pretrvalo v Podunajsku dedičstvo antického spoločnosti. Rímska Bratislava sa rozkladala po oboch brehoch Dunaja a predstavovala akýsi stred strednej Európy. Rozbitie avarskej ríše Karolom Veľkým umožnilo vyrásť novým silným mužom – slovanským kniežatám. Jeden z nich dal meno starobylej strážnej veži na Rímskej hranici v dnešnej Bratislavskej bráne. Dielo renomovaného historika je ojedinelou a doteraz najkomplexnejšou rekonštrukciou Bratislavy v prvom tisícročí nášho letopočtu a hľadá presvedčivú odpoveď na etymológiu názvu mesta. Druhú časť publikácie tvorí práca Slovensko okolo roku 1000, ktorá sa zaoberá rovnakým dejinným obdobím v celoslovenskom zábere.

Profesor Matúš Kučera presvedčivo datuje príchod Slovanov do Karpatskej kotliny a zobrazuje interakcie s doterajšími kultúrami, ktoré na tomto území žili či pôsobili, najmä však účinky starorímskeho dedičstva na organizáciu života, osídľovanie i lingvistické prejavy. Bez predsudkov vyvracia mýty o holubičom národe. Pri pozornom čítaní možno pozorovať isté paralely vo vzťahoch starých Slovákov a Avarov a o zhruba dve storočia neskôr starých Slovákov a starých Maďarov. Naši predkovia sa zväčša dobre dokázali prispôsobiť súžitiu s inými kultúrami, možno aj preto ľahšie klesli do stavu podriadenosti.

Matúš Kučera kriticky prehodnocuje viaceré romantizujúce závery starších slovenských historikov, ktoré často menej vnímali okolité vplyvy na formovanie národa. Podobne sa stavia k viacerým neodôvodneným lokalizáciám centra Veľkej Moravy k Prahe v Českej republike. V rozprávaní o Bratislave sa zameriava najmä na pôsobenie a odkaz slovenského kniežaťa Bratislava. Význam Bratislavskej brány autor detailne opisuje už na pôsobení hraničných rímskych ochranných posádok. Bez znevažovania oceňuje prínosy všetkých národov, ktoré týmito krajinami kráčali. História v nijakom prípade totiž netvorili iba niektoré národy a iné vôbec nie.

(ib)

Vzácné poklady a doklady z najstaršej epochy slovenského maliarstva

Unikátny kostol v Kostolčanoch pod Tribečom

Miroslav PIUS – Foto: Emil SEMANCO, Slovakia travel, wikipedia, PÚSR

Horský hrebeň, na svahu ktorého stojí kostol, dosahuje najvyššiu výšku svojimi vrchmi Ploska a Lysec. Temená oboch obkolesujú pozostatky valového opevnenia z hlíny a kameňa. Vybudovanie a existencia takej jedinečnej umelecko-historickej a stavebnej pamiatky hlboko v Tribečských horách, akým je kostol v Kostolčanoch pod Tribečom, prekvapuje, ide totiž o územie ležiace ďaleko od hlavných komunikácií a riedko osídlené.

Zoborská listina z roka 1113, kde sa po prvý raz spomína prvý raz aj Kostolčan pod Tribečom, má tiež svoj pamätník pri benediktínskom kláštore na Zobore.

predpokladať, že sa tu nachádzala mandorla s Kristom a po jej stranách symboly evanjelistov. Plošnosť, lineárnosť, ale najmä aditívna stavba tvaru i farby, ako aj charakter štylizácie dávajú jasne najavo, že kostolianske maľby pochádzajú z veľkomoravských čias. Ak je naše datovanie kostolianskych nástenných malieb správne, teda že ich kladieme do rozmedzia 9. – 10. storočia, potom sú to najstaršie románske nástenné maľby na Slovensku i v Česku.

■ NAJSTARŠIE MAĽBY

Na juhozápadnom Slovensku v oblasti najstaršieho a najhustejšieho osídlenia, kde sa nachádza početná gotická a románska architektúra, sa logicky nachádza ako odraz tejto úrovne aj nástenná maľba. Tak je to aj s maľbami v kostolíku sv. Štefana v Nitre-Párovciach, kde na vnútornej strane triumfálneho

nie výtvarnej škály najstaršej epochy slovenského maliarstva predstavuje objav nástenných malieb vo filiálnom Kostole sv. Heleny v Mecheniciach pri Nitre. Na pravej strane triumfálneho oblúka bola odkrytá väčšia časť scény Ukrižovania, vykonaná jednoduchou kresbou červenou hlinkou. Kristus je pribitý na kmeň stromu, ktorého ohnuté vetvy tvoria ramená kríža, hlava je sklonená k pravému ramenu, nohy sú skrížené. Ani chudé rozpäťte ruky, ani vystúpené kľúčne kosti a zdôraznené poloblúky rebier hrudného koša nedodávajú postavu príliš naliehavý expresívny výraz. Výjav dopĺňovali postavy dvoch letiacich anjelov. Maľba má pokojnejšie znaky ako v Kostolčanoch pod Tribečom, a pravdepodobne patrí do 14. storočia.

Na severnom okraji južnoslovenskej nížiny, asi štyridsať kilometrov severne od Nitry, kde sa začína už kopcovitá stredoslovenská krajina

ju datovať do rokov 1360 – 1370. Fragmenty nástennej maľby boli odkryté aj na cintorínskom Kostole sv. Kozmu a Damiána v Kšínnej (okres Topoľčany). Kostol na kopci nad obcou vyhorel v roku 1948. Dnes má opravenú krytinu, ale je v dezolátnom stave. Pri požiari utrpeli omietkové vrstvy, takže horné vápenaté vrstvy stvrdli a silne sa prilepili k spodnej omietke, ktorá je nepevná a má hlinité zloženie.

■ TALIANSKÉ VPLYVY

Najväčšiu pozornosť si však zaslúžia maľby v Kostole sv. Mikuláša v Sazdiciach (okres Levice). Remeselná dekoratívna výmaľba presbytéria ušetrila tu len dva originálne fragmenty na východnej strane presbytéria – postavy dvoch apoštolov, na severnej strane triumfálneho oblúka hlavu svätca. Ostatné maľby pokrýva dekoratívna výzdoba, ktorou bol interiér opatrený v roku

Kostolík sv. Juraja v Kostolčanoch pod Tribečom predstavuje jedinečný objekt z čias začiatkov šírenia kresťanstva na Slovensku s unikátnymi nástennými maľbami.

Prvá písomná zmienka o Kostolčanoch sa nachádza v Zoborskej listine z roka 1113. V roku 1953 slovenskí archeológovia objavili pod omietkou unikátne nástenné maľby. Po ich preskúmaní prišli k záveru, že tento unikátny kostol možno datovať do 9. – 10. storočia a možno ho zaradiť medzi najstaršie kostoly na Slovensku, teda do obdobia Veľkej Moravy.

Vzácné maľby sú v jeho staršej časti – na dnešnom chóre a v apside. V kostole existuje ešte druhý, mladší súbor malieb, ktoré pochádzajú pravdepodobne z 13. storočia.

■ MARIÁNSKY CYKLUS

Charakter kostolianskych malieb jednoznačne svedčí o veľmi starom slohovom prameni. Z výzdoby chóru a apsidy sa v zreteľnejšom stave zachoval len stredný horizontálny pás malieb, ktorý znázorňuje mariánsky cyklus, počínajúc na južnej strane vľavo pravdepodobne scénou Zasnúbenia Panny Márie, pokračuje ďalej scénami Zvestovania, Navštívenia a Narodenia, na severnej strane pokračuje opäť zľava doprava – teda od apsidy, kde bolo duchovné centrum – scénami Oznamenia Trom kráľom a ich cesta. Kľaňanie Troch kráľov, Obrezanie, Posledná cesta sú nejasné. Pod stredným pásmom sa nachádzali medailóny s hlavami prorokov (pod každou scénou dvaja) a medailóny pokračovali i vo vnútorných pásoch víťazného oblúka lode (na každej strane jeden). Čo znázorňoval najvyšší pás, nie je zreteľné. Zachovali sa len zlomky, z ktorých sú najzreteľnejšie dva páry bosých nôh. Do úvahy prichádzajú dve možnosti identifikácie: ide buď o starozákonné scény o Adamovi a Eve, alebo o pokračovanie christologického cyklu scénami z Kristových paší. Zvyšky malieb v apside dovoľujú

oblúka je zachovaný fragment hlavy svätca a vedľa neho na výstupkoch arkády triumfálneho oblúka fragment maľby červených, bielošpárovaných tehál.

Inak je to však s nástennou maľbou v Kostole sv. Kataríny v Kostolčanoch pod Tribečom. Je to architektúra z 13. storočia, ktorá bližšie datuje ústupkový románsky portál s vloženými stĺpkami, vsadený do južnej steny lode. Pod silnou vrstvou vápenatej omietky (tri centimetre) a niekoľkonásobnom nátere bol v presbytériu odkrytý fragment hlavy, v lodi takmer dve úplné scény: Príchod Troch kráľov a Kľaňanie Troch kráľov, pod nimi polofigúry prorokov. Farebná vrstva je svieža vďaka tradičnému vyskúšanému koloritu minerálnych farieb, okrov, červenej hlinky, čiernej a bledej zelene.

Objavená výzdoba má charakter monumentálnej románskej figurálnej maľby, pravdepodobne vo viacerých pásoch nad sebou vyplňovala celú loď. Hlavným výrazovým prostriedkom malieb je silná energická kresba, ktorá sama stačí vyjadriť hlavné znaky maľby v expresívnej nadsádzke, v pohybe zvrátenej hlavy a toporne ukazujúca ruky, vo výraze tváre s obrovskými očami prisadenými k nosu i záhybovosť drapérie, ktorá ostro vybieha do cipov pláštá a sukníc. Sprievod koní Troch kráľov je zdôraznený troma miniatúrne zdobenými figúrkami koní rozostavených medzi nohami postavy Troch kráľov. Nemenej zaujímavá je aj figurálna typika a kraj.

Pred sebou nemáme potrebnú obdobu v porovnávanom materiáli, musíme sa preto uspokojiť s aproximativným datovaním do prvej polovice 13. storočia s priradením malieb skôr k západoeurópskej zložke slovenského nástenného maliarstva.

Nie menej zaujímavé obohatenie

s rozľahlými lesmi, stojí na svahu nad obcou Krušovce (okres Topoľčany) Kostol Narodenia Panny Márie, románska trojlodová bazilika s polkruhovou apsidou ako jeden z článkov skupiny románskych tehlových architektúr zo začiatku 13. storočia. Interiér je barokovo upravený, opatrený barokovými klenbami, takže jeho pôvodné steny, triumfálny oblúk, ako aj plášť apsidy prevyšujú klenbu miestami až o 1,5 metra. Vo východnej časti všetkých stien sa na povale zachovali zostatky nástenných malieb. Na vnútornej ploche triumfálneho oblúka je to sedem medailónov s poprsiami prorokov. Medailóny sú obklopené hrubo kresleným akanťovým ornamentom, na epištolnej strane čelnej steny je obraz sv. Mikuláša. Medzi gotickými maľbami na Slovensku ani v Čechách nemáme podobný príklad takého skvelého uchovania. Len na hlave sv. Mikuláša na epištolnej strane triumfálneho oblúka spozorujeme stopy neúplného odkrytia starého vápenatého náteru.

■ BLÍZKO NITRY

V bezprostrednej blízkosti Nitry zostal zachovaný vo filiálnom Kostole Narodenia Panny Márie v Horných Krškanoch na čelnej stene pravouhlého presbytéria fragment nástenných malieb: scéna Poslednej večere, rozložená po celej šírke steny (asi 130 krát 600 cm), a dolu nižšie dva nesúvislé fragmenty. Z originálu zostalo zachované veľmi málo, maľby sú znehodnotené premaľovaním reštaurátora v roku 1938. Z častí uchránených od tohto zásahu a rovnako z kompozičného typu Poslednej večere možno usudzovať, že výzdoba patrila do skupiny „italizujúcich malieb“ a bola pravdepodobne jedným z jej častejších článkov. Možno

1932. Tieto skromné fragmenty, ktoré dopĺňajú ďalšie maľby v presbytériu, presvedčivo dokazujú, že v tomto prípade nejde len o vydaté zvládnutie talianskeho poučenia, ale o dielo, ktoré pochádza z ruky talianskeho, pravdepodobne severotalianskeho majstra. Oproti bežnej nenáročnej technológii väčšiny slovenských nástenných malieb je výzdoba v Sazdiciach ukážkou tradície vypestovanej kultu klasickej techniky nástennej maľby, aký bol pestovaný len v Taliansku. Nové sledované rysy, ktoré na maľbách zisťujeme – lyrizmus a estetizmus typov, ktoré pristupujú k starému základu monumentálneho, plastikového talianskeho názoru, nás núti posunúť čas vzniku malieb v Sazdiciach do poslednej štvrtiny 14. storočia. Tieto maľby dokladajú, že pri veľkej pestrosti a rôznorodosti slohových odtieňov slovenskej nástennej maľby, ktorá sa na konci 14. storočia diferencuje do niekoľkých skupín, zostáva priamy „taliansky prúd“ vývojovou zložkou. Možno by bolo možné vysvetliť tento nový zásah talianskych majstrov, ktorý nie je tentoraz viazaný na oblasť bohatých banských miest novým rozkvetom výtvarného umenia v budínskom centre – protorenesančnou vlnou, v tomto prípade v osobe Žigmunda Luxemburského.

Slovensko v oblasti nástenného maliarstva sa zapojilo do európskeho vývoja veľmi skoro. Počet románskych nástenných malieb sa doplnil na jedenásť objektov: Biňa, Dechtice, Diakovce, Jakubovany, Kostolany, Mechenice, Nitra-Párovce, Šivetice, Veľká Lomnica, Veľká Toraňa. Oproti nim má zvláštny význam poznanie malieb v Sazdiciach, ktoré časovo a geograficky rozširujú našu predstavu o pôsobení talianskeho umenia na Slovensku.

Slovenské národné gardy na ceste k česko-slovenskej štátnosti

Na obranu vlasti sa postavili tisícky odvážlivcov

Lukáš KRAJČÍR – Foto: archiv SNN

Pri hodnotení vzniku Československej republiky a pripomínaní významu česko-slovenských légii na oslobodení Slovenska sa akosi pozabúda na existenciu domácich slovenských ozbrojených zložiek. Napriek nesmiernym politickým, organizačným a finančným ťažkostiam sa zorganizovali tisícky ľudí, ktorých odvaha a národné uvedomenie prispeli k zásadným politickým premenám. Ukázali okolitému svetu, že nebudú pasívne čakať, kým sloboda „zaklope“ na dvere slovenských chalúp.

Národné gardy neboli ničím výnimočné ani v zahraničí. Predovšetkým americká National Guard zohrávala dôležité poriadkové úlohy v časoch občianskych nepokojov a živelných pohrôm. V podobnom zmysle hodlalo aj martinské ústredie Slovenskej národnej rady (SNR) organizovať vlastné ozbrojené zložky pod menom Slovenská národná garda.

■ STOVKA GÁRD

A naozaj, v zložitej revolučnej atmosfére sa do istej miery aj dарило naplňať tieto smelé plány, keďže miestne výbory SNR masovo zakladali národné gardy, prípadne národné stráže a národné obrany. Podľa výpočtov historika Mariána Hronského jestvovalo minimálne sto národných gárd v rámci tristo štyridsiatich dvoch miestnych výborov SNR. Aj keď z dopravnno-organizačných dôvodov nedokázala ústredná SNR registrovať všetky slovenské národné gardy, väčšina z nich sa jednoznačne oddala službám novej moci v Turčianskom Svätom Martine.

Ich kreovanie sa značne technicky, finančne a organizačne komplikovalo, no v iných regiónoch vzbudzovali rešpekt. Napríklad v Dolnom Kubíne sa „sto vojakov nahrnulo z okolitých dedín do mesta. Odzbrojili žandársku stanicu, získali 23 pušiek a tak zriadili ozbrojenú stráž“. V Čhtelnici sa „obyvateľstvo ozbrojilo loveckými puškami, kosami a vidlami a zmocnilo sa dvoch neznámych uhorských dôstojníkov, ktorých uväznili“. Občania Giraloviec dokonca odzbrojili promaďarskú národnú gardu a „postavili si gardu pozostávajúcu zo slovenských chlapcov“.

V Turci sa už v prvých dňoch novembra 1918 podarilo naverbovať až päťsto vojakov. Na námestí v Liptovskom Svätom Mikuláši defillovalo 8. decembra až dvetisícristo gardistov. Takýto počet u okoloidúcich i vedúcej inteligencie istotne vzbudzoval rešpekt z ich odhodlania vykonať česko-slovenský prevrat so zbraňou v ruke.

Materiálne vybavenie a výstroj príslušníkov Slovenských národných gárd boli v čase ich formovania nedostatočné, zväčša nosili staré uniformy rakúsko-uhorskej armády a pripínali si na ne trikolóru v národných farbách.

Začiatkom decembra 1918 mali miestne výbory SNR k dispozícii vyše šesťtisíc organizovaných príslušníkov národných gárd, čo predstavovalo v zložitých revolučných časoch a za krátky, jednomesačný čas formovania úctyhodné číslo. Počtom sa vyrovnali dvom silným česko-slovenským dobrovoľníckym plukom.

■ S NÁRODNOU TRIKOLÓROU

S existenciou národných gárd počítal už Ohlas SNR z 3. novembra 1918. Reálne sa utvárali na ľudových zhromaždeniach často z občianskej iniciatívy a z miestnych obyvateľov a navrátených vojakov z frontu a ruského zajatia. Vyznačovali sa demokratickým charakterom, keďže si na týchto zhromaždeniach verejne volili svojich veliteľov. Tí utvárali čaty a niekedy aj výbor gardy. Politicky však veliteľia boli podriadení miestnym výborom SNR. Ich fungovanie, a vôbec existenciu, však značne komplikovala zložitá finančná situácia. Keďže martinské ústredie SNR nedisponovalo potrebnými finančnými a materiálmi prostriedkami, celá úloha spadala pod miestne výbory SNR. Tie mohli využiť jedine financie z obecných a mestských

zdrojov, no len v prípade úspešného a plnohodnotného prebratia politickej moci. Od finančnej situácie miestnych výborov SNR tak záviselo mnoho sprievodných okolností, najmä žold, ktorého slušnú výšku by vojaci z najchudobnejších vrstiev vrelo privítali.

Z hľadiska personálneho zloženia išlo o mužov, a to z najnižších sociálnych vrstiev, ktorých chudoba a hlad boli výrazným katalyzátorom ich oduševnenia a odhodlania aktívne prispieť k upevneniu nového česko-slovenského štátu, od ktorého očakávali aj zásadné zlepšenie vlastných hmotných pomerov.

Ich náročný a pritom rýchly vznik sa výrazne podpísal na provizórnom výstroji a celkovom vzhľade gardistov. Vyzbrojení boli zväčša zbraňami z frontu, prípadne aj loveckými puškami, najmä v horských krajinách Slovenska. Aj keď si obliekali pôvodné uniformy rakúsko-uhorskej armády, pre lepšiu identifikáciu nosili na čiapke prišitú národnú trikolóru alebo na rukáve bielo-modro-červenú pásku.

■ PREBERANIE MOCI

I keď realita bola značne zložitejšia, vedúci predstavitelia SNR predpokladali, že za optimálnych

okolností by vojaci Slovenskej národnej gardy mohli plniť viacero úloh, ktoré nevyhnutne súvisia s úspešným prebratím moci v revolučnom čase. V prvom rade sa pokúšali zastupovať poriadkové sily, a teda zamedziť svojvoľným živelným nepokojom a poškodeniam majetku, resp. chrániť verejnú a súkromnú budovu, zásoby uhlia, obilia, potravín a najmä zabrániť nepokojom medzi ľuďmi, bez ohľadu na ich národnostnú a náboženskú príslušnosť. S týmito úlohami súhlasila a vyslovene ich privítala aj česko-slovenská vláda v Prahe.

Vystupovali aj ako asistenčná sila, ktorá mala zasiahnuť v prípade komplikácií pri preberaní úradov do rúk predstaviteľov SNR. Z toho logicky vychádzala tiež ich nevyhnutná trestná a policajná právomoc, využívaná v prípade odporu promaďarsky orientovanej politickej a vojenskej moci.

Okrem toho sa pokúšali vykonať aj evidenčnú a kontrolnú činnosť o pohybe zásob po železničiach, keďže sa budapeštianska vláda pokúšala vyvieť čo najviac potravín a uhlia do maďarských oblastí. Zo zachovaných záznamov vysvitá, že príslušníci národných gárd zastavovali niektoré vlaky, kontrolovali identitu cestujúcich, ich batožiny a tak zamedzovali nelegálnemu pašovaniu vecí, podozrivému pohybu ľudí a vôbec akýmkoľvek nekalým kalkuláciám. Dokladá to napríklad správa z Vrbového: „Národná stráž, počtom 80 mužov posielala hliadky do susedných dedín a bdela nad zrekvirovaným obilím, asi z 13 vagónov, ktoré stáli na stanici.“

Aj keď gardy neboli schopné celoplošne obsadiť územie Slovenska, ich prítomnosť do príchodu česko-slovenských legionárov tlmila v niektorých lokalitách rozvášnené obyvateľstvo, ktoré si slobodu zamieňalo so svojvoľou. Ich zánik úzko súvisel so zrušením všetkých národných rád na slovenskom území, ktoré nariadil 8. januára 1919 minister s plnou mocou pre správu Slovenska Vavro Šrobár.

Slovenské národné gardy, až na niektoré lokálne excesy, sa usilovali chrániť život a majetok všetkých obyvateľov Slovenska, a to bez ohľadu na ich triedne, náboženské a národnostné zafarbenie. Keďže konali v zmysle Deklarácie slovenského národa, požadujúcej ráznu demokratizáciu verejného života, právom sa dajú považovať i v dnešnom náraze extrémizmu za príklad odhodlanosti Slovákov chopiť sa zbrane a bojovať za demokraciu, slobodu a nezávislosť.

nica Julka tam bola sama. „Všetko je už v najlepšom poriadku. Mám dobrý tlak, srdce mi bije ako zvon a aj cukor je v norme,“ pochválila sa. „Takže čoskoro ťa prepustia?“ – „Možno o dva-tri dni.“ – „Treba ťa dopraviť domov?“ – „Nie, odveď ma sanitkou.“ Rozhovorela sa o tom, ako ju počas pobytu v nemocnici navštívili spolu ôsmi príbuzní, ako tu ožila. „Keď som doma na dedine, nikto o mňa ani nezakopne, ani nezavolá...“ vyčítavo sa pozrela na Juska, pretože aj jeho sa to týkalo. „Neviem ako, ale chýr o tom, ako ma priviezli na jisku, sa dostal do uší mnohých. Kým tu budem, ešte ma navštívia sesternica z druhého kolena, tvoja lekárnica, bratranec Janko... Keď sa z toho dostanem, vrátim sa domov na dedinu. A keď na mňa znovu doľahne samota, zamaškrtím si na zákusoch, hoci som diabetička, dám si kávu aspoň trikrát denne, aj keď mám vysoký tlak...“ – „Rozumiem,“ prikývol Jusko, „urobiš všetko preto, aby si sa znovu dostala do nemocnice.“ Škoda, že nemal takého vnúčika, ktorý by mu nastavil mobil tak, aby aspoň raz týždenne sesternicu zavolať. Ale hýdam už nezabudne.

BESEDNICA

Súčasný spoločenský systém nepraje kultúre. Povedzme si, koľko sa postavilo do roka 1989 kultúrnych stánkov po mestách i dedinách a koľko sa ich v nasledujúcich desaťročiach popredalo či zdevastovalo. Nové Slovenské národné divadlo sa začalo stavať v roku 1986 a po revolúcii sa len horko-ťažko dokončilo, pričom vážne hrozilo, že sa nedostavaná budova predá. Ak prežívajú niekdajšie „socialistické“ kultúrne domy, tak len preto, že fungujú na komerčnej, často mimokultúrnej báze, lebo na rozvoj a prezentáciu regionálnej kultúry nie je dostatok verejných zdrojov.

Aprílové žarty v Poetickom štúdiu

Pod tlakom neoliberalizmu už nás ani nemrzí marginalizácia kultúry, vytesňovanie vlastných dejín z povedomia nastupujúcej generácie a všeobecný úpadok morálnych hodnôt. Našťastie, ešte sa u nás nájde zopár zapálených ľudí, ktorí povýšili domácu kultúru nad mýtus komerčného zisku a ako hrabalovské Perlicky na dne nachádzajú poéziu všedného dňa a rozdávať ju plným priehrštím svojim divákovi. Skromne, bez reklamy a televíznych kamier, ale zato presvedčivo úprimne.

Na vlnách nefalšovaného ľudového humoru, pesničiek, tancov i poézie sa nieslo veselé aprílové predstavenie divadielka Galéria z Nového Mesta nad Váhom. Divadielko priviedol do svojho Poetického štúdia v Dome kultúry na bratislavských Kramároch známy herec i režisér a popredný predstaviteľ umeleckého prednesu Juraj Sarvaš, ktorý predstavenie Myjavčanov Zbjerali zme slifky aj beličky uviedol typickým familiárnym spôsobom a nezabudnuteľnou básňou Jána Smreka Bacardi: „Kedysi dúškom pili sme vás, nápoje slávne, korunované vinetami, na ktorých všetky reči sveta svietili ako drahokamy.“ Verše a piesne sa na pódiu striedali s irečným kopaničiarskym humorom o myjavskej slivovici, ktorá svojím chýrom prekonáva aj slávu karibského bacardi. Aprílové žarty divadelníkov z Nového Mesta nad Váhom vyvolali nielen smiech, ale aj uznanie publika, ktoré ocenilo entuziazmus a schopnosti zväčša starších ochotníckych hercov.

V Poetickom štúdiu Juraja Sarvaša sa vystriedali stovky interpretov poézie, hudobníkov a súborov z celého Slovenska. Len málokto pozná atlas stále živej regionálnej kultúry tak ako on. To, čo ignoruje verejnoprávna vysielacia inštitúcia, to reprezentuje jeho intímne štúdio pri sviečkach za symbolické honoráre. Juraj sa upísal poézii takmer vlastnou krvou, lebo vie, že poézia aj kultúra nemá dnes ľahký život, a preto musí záujem o ňu kriesiť k životu. Verí však, že sa prebudia prirodzené potreby našich ľudí. Nie v materiálnom, ale v duchovnom zmysle. A nebol by to Sarvaš, ak by nezacitoval z básne Milana Rúfusa Kto sme?: „Človek v útrobach zeme vtáží i v kozme, pod korytami riek i na dne morí, a predsa všetko sa lomí na tom, kto sme, či sme Bytosť alebo sme len tvory.“

Ludovít ŠTEVKO

FEJTÓN

Dôchodca Jusko mal namierené do lekárne vybrať si svoju trojmesačnú dávku liekov na vysoký tlak. Privítala ho magistra, s ktorou zavše prehliadal aj slovko-dve. Oznámila mu, že v nemocnici na jiske leží jeho známa. Kedysi ho s ňou videla, z čoho usúdila, že sa asi poznajú. Ktovie, kto je to, pomyslel si Jusko. V supermarketke stretol bratranca. Občas sa videli a letmo pozdravili, teraz sa pri ňom zastavil: „Sesternica Julka je na jiske, odviezla ju sanitka, lebo sa jej veľmi priťažilo. Azda prežije.“ Jusko si spomenul, ako ho pred časom sesternica zavolala, aby mu venovala fotografie z ich stretnutí v mladosti, i ako ju svojím rozprávaním rozveselil, takže keď sa lúčili, prízvukovala, hoci nevyzerala najlepšie, že na druhý svet sa ešte nezberá. Ale teraz je to asi vážne. Veď za písmenami JIS sa predsa ukrýva Jednotka intenzívnej starostlivosti, nie? A upozornenia od lekárnice i bratranca pravdepodobne tiež nie sú náhodné. Najvyšší čas, aby ju v nemocnici navštívil.

Nápisy na stene pri vchode do budovy ho navigovali na prvé poschodie. Vyšiel hore schodmi, prešiel širokou chodbou a zastal pred označenými dverami. Otvorila mu sestrička, a keď povedal, ku komu ide, prikázala mu natiahnuť si ochranný plášť a uviedla ho do miestnosti, kde boli paravánmi oddelené lôžka. Narátal ich šesť. Sesternica Julka sa naňho usmie-

Len aby som sa dostal do nemocnice

Marián ŠIMKULIČ

vala, zrejme ju už dostali z najhoršieho. Nad ňou svietili monitory, na ktorých prístroje zaznamenávali tep srdca i tlak. Z toho, čo o tom vedel, zdalo sa mu, že sú v norme. Sesternica Julka si sadla na peľasť posteľ. „Prišlo mi zle a zatočila sa mi hlava. Ešteže som mala toľko duchapritomnosti, že som stlačila mobil. Vnuk mi ho nastavil tak, aby sa v prípade potreby ozvala rýchla zdravotná

pomoc. Prišla o pár minút...“ potrebovala sa Julka vyrozprávať. „Kedy ťa prepustia?“ – „Ak bude všetko v poriadku, presunú ma na interné. Ale neboj sa, dnes už v nemocnici nikoho dlho nedržia.“ Sestrička Juskov naznačila, že pomaly sa už má zberať, na jiske nie sú povolené dlhšie návštevy. „Čo ti mám doniesť?“ – „Vodu a voľajaké ovocie. Ak ťa to nebude otravovať.“

Zavolala mu hneď ráno nasledujúceho dňa. Už bolo po vizite, na ktorej rozhodli, že ju premiestnia na interné. Ešte mu zavolať poschodie i číslo izby, aby ju dlho neľahdal. Manželka Mária mala virózu, takže aj tentoraz do nemocnice mieriť sám. S minerálkou a s mandarínkami sa viezol výtahom na tretie poschodie. Keď zakopal na dvere izby, prekvapilo ho, že sester-

Kultúrou nie sú len obrazy, hudba, poézia, romány, balet, architektúra...

Človeka obklopuje kultúra všedného života

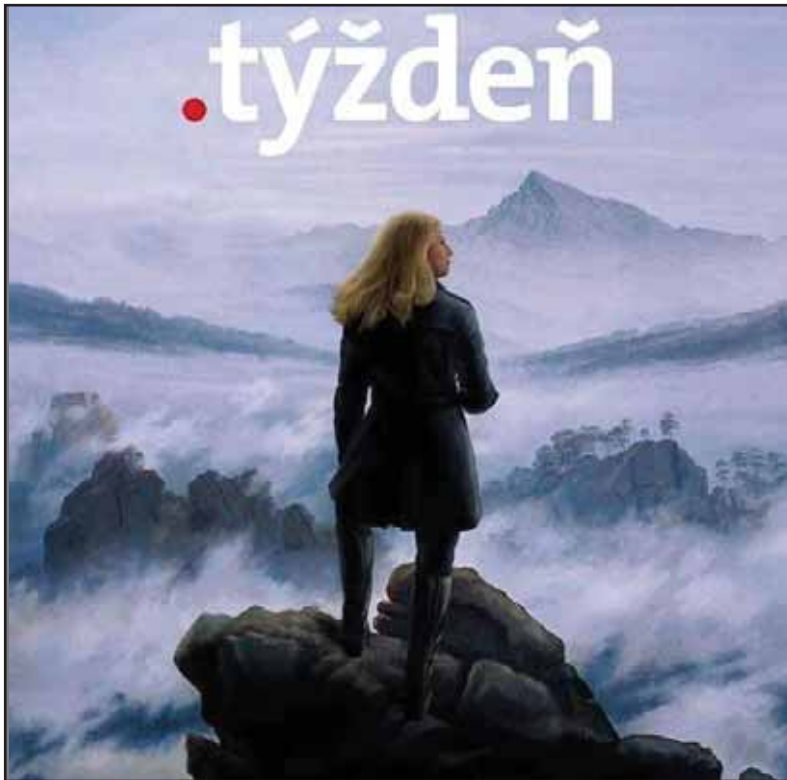
Ján ČOMAJ – Snímka: jegefoto

Povedzme si na rovinu – socialistický režim si viac vážil kultúru ako demokracia súčasného typu. Potreboval ju ako jeden z nástrojov ideologického vplyvu na občana. Pravda však bola taká, že zidealizovaným svetom socialistického realizmu opojil máloko, zväčša len – aj to iba nakrátko – mládež. Aj tá, len čo vyrástla z krátkych nohavíc, si zapíjala Rádio Luxemburg alebo Oestereichdrei. Dnes máme už my sami veľa staníc, ktoré sa pretekajú v úsilí zaujať, ale sotva viac kultúry v ich vysielaní. Najmenej kultúry však nájdeme v politike. Tá, žiaľ, nie je len vecou verejnou, ako by sme si želali, so skutočnou účasťou občajných ľudí na spravovaní vecí verejných, ale vtieravým živlom plným zloby, ktorý sa vnucuje do myslenia ľudí. Nemáte šancu sa pred ním ubrániť. Niekedy nás už hrdúsi.

A práve vinou politiky (a, pravdaže, politikov!) kultúra života za posledných tridsať rokov upadla natoľko, že to už ľuďom prekáža. Paradox: politika sa stala vecou verejnou – a človek sa pred ňou musí brániť, ak len nechce, aby sa život zúžil na živočíšne ponímanie času a bohapustú hrabivosť. Bez morálnych hodnôt, ktoré robia život vznešeným, neopakovateľným a súcitným. Pričom práve kultúra obohacovala a zjemňovala ľudské city a vzťahy navzájom. Nielen kultúra ako umenie. Aj kultúra všedného života.

■ SLŮŽKA REŽIMU

Starší ľudia, prirodzene, radi porovnávajú. Myslia si, že minulý režim oveľa viac dbal o kultúru. Aj keď mal menej výnosnú ekonomiku, čo bolo dané uzavretosťou pred svetom, absenciou konkurenčného zápasu, ktorý nedokázala nahradiť tzv. „socialistická súťaž“, dával na kultúru a umenie viac finančných prostriedkov. Umenie totiž chápal ako zbraň tzv. socialistickej výchovy a celá sféra kultúry bola pre režim jedným krídlom ideologického frontu. Až na šesť-, sedemročné obdobie šesťdesiatych rokov, keď aj

Toto je už návrat k stalinizmu z najvypätejších období kultu osobnosti.

Jozef PAUER: Diluviálne lamentácie, eseje, Theatrica, Olejar Books

Frustrujúci pohľad na súčasnosť

KNIHA TÝŽDŇA

Najnovší opus filozofa Jozefa Pauera Diluviálne (druhohorné) lamentácie poskytuje kritický, frustrujúci a v mnohých oblastiach odmietajúci pohľad na našu súčasnosť. Autor veľmi citlivo, ale pritom do hĺbky a prenikavo reflektuje našu tristnú súčasnosť. Už názvy jednotlivých kapitol ROZKLAD, VOJNA, NENÁVISŤ. Lkavé úvahy z potopy v čase striedania stráží, OD ROZKLADU K SÚLADU. Čriepky úvah nad dielom Mikuláša Kuzánskeho, muža z úsvitu dňa, v súmraku, ktorého žijeme, SPOLOČNÝ SVET veľa napovedajú.

Autor sa venuje tým najťažším diagnózam súčasnosti, znečisteniu ľudí, nastoluje a kriticky reflektuje nebezpečné fenomény dneška, akými sú „omámenie ideologickými výparmi globalizmu, radikálneho feminizmu, genderizmu či multikulturalizmu“. Zvlášť treba oceniť, že autor sa nevyjadruje diplomaticky, neberie si servítky pred ústa a nefunguje uňho (na rozdiel od mnohých ďalších ľudí z akademického prostredia) jasne viditeľná autocenzúra. Svoje svedectvo či reflexiu prejavuje síce kultivovane, ale veľmi ostro. Z toho potom priamo či nepriamo vyplýva, že jeho pohľad je skeptický až depresívny. Skepsa je síce častým spolupútnikom tých, čo vidia a vedia viac ako ich okolie, niekedy to však vedie až k depresii, rezignácii, akoby jeho úvahy smerovali k priam hamletovskej otázke: „Je ešte vôbec čas ‚všetko‘ napraviť?“ Napriek všetkému je odpoveď na túto otázku otvorená. Skepsa nie je rezignácia a formovanie postojov môže, ba priam musí mať aj mobilizačný účinok. Zbierka reflexií či esejí Jozefa Pauera Diluviálne lamentácie iste necieli na masového čitateľa, ale skôr na čitateľa hlboko mysliaceho, múzického a premýšľavého. Práve takýto typ čitateľa dokážu jeho texty osloviť, a hádam dokážu aj pohnúť spoločenským vedomím.

Roman MICHELKO

k nám prenikli moderné prúdy rozličných druhov umenia zo sveta, keď vo výtvarnom umení zažiarili, povedzme, Galandovci, v literatúre sa objavila generácia Hykyscha, Blažkovej, Jaroša a ďalších talentovaných prozaikov, namiesto socialistického veršotepectva oslovili ľudí skutoční básnici, divadlo dosiahlo vrchol, televízia vysielala svoje umelecké programy celoštátne, teda aj v Česku – pozri televízne pondelky, zrodili sa Boxer a smrť, Slnko v sieti, rad Hollého filmov a Jakubisko, s „novou vlnou“ znamenali totálnu zmenu v tomto žánri...

To všetko malo dokázateľný vplyv na kultúru života napriek absolútne nepriaznivému času. Nesporne aj vďaka tomu mala sociálna a politická zmena, štátny prevrat, novembrová revolúcia takú vysokú kultúru. Ešte tak rok bolo cítiť vplyv kultúry na verejný život. Trochu kriklúnsky pôsobí iba pár vépeenkárov. Inak Čičova „vláda národného porozumenia“ nás dôstojne a bez straty kvetinky previedla do nových pomerov.

■ RING NECHUTNOSTÍ

A potom sa to pomaly, ale iste, začalo. Slobodu podnikania si mnohí vyložili ako slobodu obohacovania. Začal sa zápas kto z koho. Prerástol do vojny gangov. Dosériových vražd. Miliónových krádeží. A z politického bojiska slov a argumentov sa stal ring bez pravidiel. Džiu-džicu. Parlament, teda hovorňa, lebo to je významovo najbližšie slovo k latinskému parlo, parlare, sa zmenil na arénu nechutností – a úspešne v tom pokračuje ďalšia generácia vrátane dám, ak im takéto pomenovanie vôbec pasuje. Nevraviac už o tom, keď na scénu vyjde známy slovenský deratizátor. Vo svojom hneve kašle na pravidlá slušnosti, načo aj,

keď mu oponenti vravia poloblázon. Keď však zatne, trasú sa aj generálni prokurátori.

Tak ako sa vytrácala kultúra z médií a bežného života, jej miesto ihneď zaujala burina nechutností, tváriaca sa milo, múdro a priťažlivo. Zaplavila pulty kníhkupectiev, programy televíznych staníc, ale čo je najhoršie – celý verejný priestor. Najchudobnejšími príbuznými veľkej kultúrnej rodiny sa stali učitelia, najbohatšími zabávači. Vráťane tých, čo ozlomky behajú z reklamy do reklamy a zo seriálu do seriálu..

■ BURINA GÝČA

Odvrátenou tvárou tohto procesu je kultúra života. Burina myšlienkovvej ničoty a gýča sa nebadane rozmnožila ako boľševník. A formuje nám kultúru správania či postojev. Aj správania osobností verejného života. Na zaplkanie. Akási zvodná samička sa stane hlavnou radkyňou predsedu vlády, sedí si oproti pani Merkelovej pri rokovaní nemeckej a slovenskej vlády, už to bolo otrasné – a zrazu vysvitne, že je frajerka talianskeho mafiána, ktorý sa istý čas obohacoval na Slovensku z európskych fondov, kým sme ho nemuseli odovzdať talianskym orgánom ako pašeráka drog. A hlavná radkyňa našej vlády si ešte pred jeho zatknutím stihla s ním vymeniť päťsto či koľko elektronických komunikácií. Vysokí hodnostári slovenskej politiky a justície si takto cukrovali s pani „Žužu“, kým ju nezavreli za organizovanie vraždy mladého novinára a jeho dievčata. A asi vrcholom nedostatku vnútornej kultúry je, ak si istý právnik s ňou vymenil šesťdesiatdva strán opaľovačiek – a potom sa nanomínuje za právnika rodičom oboch zavraždených. To už zastáva rozum.

Hľa: obraz „kultúry“ v našom živote.

MEDAILÓN

Muž, ktorého dnes chceme pripomenúť, lebo má práve mužných osemdesiatpäť rokov (epiteton sedí, lebo chodí, myslí, koná, píše, publikuje), si svojou priamočiarosťou už ako dvadsaťročný zamotal život: stal jedným zo strojcov „pyžamovej revolúcie“ v roku 1956. V zlvestných päťdesiatych rokoch! Prekľiaty začiatok životnej dráhy!

Muž s roztvorenými očami

Našťastie k vtedajším rozhodujúcim ľuďom na univerzite patrila Peter Colotka. Ten po roku „prevýchovy mladého človeka medzi robotníckou triedou“ zariadil, že mládenec mohol dokončiť právnickú fakultu. Rentovalo sa mu to. Budúci doktor Anton BLAHA, lebo o ňom je reč, veľa rokov viedol Colotkov sekretariát, keď sa on stal predsedom slovenskej vlády. Spomínať tamtie Blahove aktivity by bolo pre dnešnú generáciu sotva zrozumiteľné, boli to iné časy, tak len pars pro toto: s posvätením premiéra a po všemožných patáliách, daných dobou i vzdialenosťami, podarilo sa mu dopraviť z Argentíny do Bratislavy Kukučinovu sochu vtedy svetoznámeho sochára Ivana Meštroviča. Štefánikovo priateľa z parížskej mladosti. Vo svete basketbalu zostáva Anton Blaha zapísaný natrvalo – dlhé roky viedol špičkové mužstvo Interu, siahajúc najvyšším hráčom čosi vyše pása. Zakladá Kysuckú galériu. Po novembri slovenskú advokátsku komoru. Pri päťdesiatom výročí iniciuje vydanie spomienok na Pyžamovú revolúciu (J. Beňo, A. Blaha, P. Colotka, J. Čomaj, M. Ferko, I. Gallo, A. Hykisch, S. Kalný, D. Kmotríkova, J. Marušák, L. Švihran, R. Volek) a po niekoľkých odborných publikáciách a encyklopédiách kysuckých osobností sa konečne prejavuje jeho osobitné vídenie a literárny talent: začínajú vychádzať Blahove ostrozraké a literárne nevšedné eseje v knižnej podobe (Nepíš to, otec, Rád vám protirečím, Sme čakarenská generácia) aj parádna kniha rozhovorov so špičkovými slovenskými osobnosťami (Rád sa pýtam, aj počúvam) a napokon i kniha skutočných príbehov z jeho advokátskej praxe – Manderla a Modrý Maurícius, ktorá a stala Knihou roka Klubu spisovateľov literatúry faktu, získala Výročnú cenu Spolku slovenských spisovateľov i medzinárodnú Hlavnú cenu E. E. Kíschy. Obdivuhodné. Po osemdesiatke. Potom máme právo zaželať jubilantovi nielen ešte mnoho rokov v dobrom zdraví ale aj ešte pár skvelých kníh!

(jč)

HUMORESKA

Tak nám zabili Ferdinanda, pani Müllerová. Jaroslav Hašek ústami svojho hrdinu Švejka svojrázne oznámil začiatok prvej svetovej vojny. Tak nám zavreli M. K. a vyšetrojú, ako sa podpisujú zmenky. A tak nám A. K. usvedčili z lupu pozemku. Začiatok vojny to nebol, ale začiatok bahenných kúpeľov slovenskej politickej scény a médií určite. Hra na dobrých, zlých, polepšených, pohoršených, a nebojme sa povedať slušných, sa začala. Boli to dva školské príklady pre Justítiu. Starorímsku bohyňu spravodlivosti Justítiu zobrazujú ako ženu s obojručným mečom v jednej ruke, v druhej drží váhy a na očiach má pásku. Cez pásku by nemala vidieť, koho súdi – nevšiatť si súdeného moc, peniaze,

postavenie a vplyvných priateľov. Lenže páska je zrejme z mizerného materiálu. Aspoň u nás sa to tak zdá. Lebo jej meč raz trať naostro, raz len tak trošku ťapne a raz len tak trošku poštekli.

Povedzme taký M. K. Celý trestný zákonník neobsahuje zoznam všetkého, čo údajne spáchal. Niekedy existovalo niečo ako prezumpcia neviny. Možno to len predpisoval akýsi všeobecný morálny kódex. Určite nie morálny kódex novinára. Vinu či nevinu by mal rozhodnúť súd. Nie novinári, nie dav na námestiach. To by bol sudca Lynch, a nie Justícia. Najvyšší súd SR za onoho času povedal, že nie je povinnosťou obžalovaného dokazovať svoju nevinu. Svojrásny druh humoru. Byť na mieste M. K. a riadiť sa tým, rovnako by si človek mohol skúšať, ako mu padne páskovaný oblečok. Robiť si starosti, či mu za tých dvadsať rokov nevyjde z módy. Trest

smrti je zrušený. Ale keď sa u nás dajú zrušiť amnestie, prečo by sa nemohla urobiť výnimka aj pri treste smrti. Parlament jednorazovku odsúhlasí, ak by bolo treba. A tu súdny proces ešte neprebehol. Novinársky proces už áno.

Slepá Justitia

Ten druhý príklad. Piedestály svätcov bývajú pevné ako skala. Žula, mramor. A keď sa na piedestál dostane svätec, priam dobrý anjel, slušné zástupy sa mu klaňajú. Jeho sláva a cnosť žiaria doďaleka, možno až do Ameriky, práce vyleštené novinárskymi brkami. Nikto neskúma, či aureola je pravé zlato. Klaka tleska. Žiaľ!, všade sú neprajníci, závislivci, kacíri a iní nepriatelia svätcov. Nehan-

bia sa obviňovať aj anjela z úplne pozemských, priam pozemkových, nie celkom kóšer skutkov. Pritom, povedzme si, načo je zubárovi pozemok. Zubárovi treba vrtáčku. Amalgám je už od EÚ zakázaný. A súdny proces prebehne, poukáže na škvrnu na nepoškvrnenom. Prekvapenie – zástupy sa klaňajú ďalej. Bud' si nechcú priznať svoju smiešnosť, alebo to majú zaplatené. A tu súdny proces prebehol. Novinársky proces ešte nie.

Novinári, zvlášť tzv. investigatívni, vedia všetko. Viac ako vyšetrovatelia. Aspoň čo sa diabla, verejného nepriateľa, týka. Proti nim si advocatus diaboli neškrtnie. Zločinec je vinný, tak čo už. O svätcových zradkách radšej nič alebo len v dobrom. Ved' to bol len malý hriešik. Justítiu sa kúpi nová páska, nový mečik a váhy a našincom nech dá pokoj. Starí ľudia hovorili, že vraj kto klame, ten

aj kradne. Kto kradne, ten aj vraždí. Kto vraždí, patrí na šibenicu. Toto je veľmi nebezpečná logická schéma. Lebo by sa dala rôzne poprehadzovať: kto kradne, ten aj klame, kto kradne, patrí na šibenicu. Ešteže máme Justítiu, ktorá nevidí. Alebo občas nechce vidieť.

Keď pomíne svätcov čas, mal by sa pomalým krokom pobrať do prepádľiska dejín. Existujú aj ľudovo povedané, gumáci. Naprší na nich, otrasú sa a idú ďalej. Nový piedestál sa v okolí nájde. Napríklad politická strana, parlament, vláda. Máme demokraciu, ak ľud opäť rozhodne, doprajem mu aj valorizovaný plat. Ale pre istotu si denne budem kontrolovať zápisy v katastri nehnuteľností. Lebo história sa zvyčajne opakuje, spravodlivý sudca odstúpil a na polepšenie hriešnikov neverím.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

NA MARGO

Slovanská kaplnka v Znojme-Hradisku

Znojmo je nielen štatutárne mesto, Znojmo na juhu Moravy je mesto dejín a slovanstva. Od 8. storočia nášho letopočtu sa na skalnom výbežku naproti dnešnému centru mesta a hradu rozkladalo rozsiahle staromoravské hradisko, ktoré strážilo brod cez rieku Dyje, vzdialený asi deväťsto metrov, kadiaľ prechádzala obchodná cesta z Čiech cez západnú Moravu do Podunajska. Vnútri hradiska, ktoré v 8. až 10. storočí ovládalo rozsiahlu oblasť dnešnej juhozápadnej Moravy a priľahlej časti Dolného Rakúska, bol vo veľkomoravskom období vystavaný kostolík (rotunda) sv. Hippolyta. Staromoravské Znojmo (Hradište) bolo niekedy v polovici 10. storočia poničené Maďarmi, ale život sa tu vzápätí vrátil. Po dobytí Moravy českými Přemyslovcami bolo prvé správne centrum zriadené práve ešte na Hradisku.

Nezabudnuteľný zážitok

Prvá písomná zmienka o Znojme je vo sfašovanej listine hlásajúcej sa k roku 1048, ktorou knieža Břetislav zakladá prepošstvo v Rajhrade a kde je medzi svedkami uvedený znojmský kastelán Markvart. V rokoch 1222 – 1226 bolo Znojmo Přemyslom Otakárom I. povýšené na kráľovské mesto, prvé svojho druhu na južnej Morave. Opevnili ho silnými hradbami, ktoré sa z veľkej časti zachovali dodnes. Veľký rozkvet Znojma nastal v 13. a 14. storočí, keď malo už dláždené ulice, vodovod a dva špitály. V roku 1240 daroval kráľ Václav I. prepošstvo sv. Hypolita na Hradisku spoločnému špitálnych bratov a sestier U sv. Františka v Prahe, ktoré vzniklo z iniciatívy svätej Anežky Českej, sestry kráľa Václava. O niekoľko rokov sa z neho vytvoril Rytiersky rád križovníkov s červenou hviezdou.

V Znojme v roku 1437 vymrela dynastia Luxemburgovcov, zasiahli ho napoleonské vojny, prvýkrát v roku 1805, keď tadiaľ prešli Rusi aj Francúzi pred bitkou pri Slavkove, a druhýkrát v roku 1809, keď sa v jeho blízkosti odohrala bitka medzi rakúskymi a francúzskymi vojskami známa ako bitka pri Znojme. Milovníci dejín života našich priamych predkov si tu určite prídu na svoje. A spolu s potulkami po úžasnej okolitej prírode je pobyt v tejto časti južnej Moravy doslova nezabudnuteľným zážitkom.

(ib)

Je najmenší, je jeden z najbližších a je takmer nedotknutý – Národný park Podyjí Za železnou oponou na území takmer nikoho

Text a foto: Ivan BROŽÍK

Z Bratislavy je dostupný na bicykli, autom, vlakom aj autobusovou linkou. Národný park Podyjí je krásne prírodné územie v Česku v Juhomoravskom kraji medzi mestami Znojmo a Vranov nad Dyjí. Rozlohou je najmenším parkom v strednej Európe. Malým rajom na našej veľkej zemi.

Mnohé miestopisné názvy pochádzajú ešte z obdobia, keď po území dnešného turistického eldoráda prechádzali iba dvojčlenné hliadky vojakov pohraničnej stráže so psom. Alebo výnimočne ich vojenská technika. Vyše päťdesiat rokov sa sem chodilo iba na priepustku, ktorú zohnať vôbec nebolo jednoduché. Alebo do služby...

KONŠTANTNÁ TÍŠ

Znojmská brigáda patrila medzi tie pokojnejšie. Z času na čas si ju za miesto úteku na Západ vybral niekto z vtedajšieho „Dederónska“ – Nemeckej demokratickej republiky. Na Šumave bolo v tomto smere oveľa rušnejšie. A aj tragickejšie. Možno aj preto si Podyjí zachovalo doteraz viac z tej svojej láskavejšej časti tváre. Pomníčky sú, našťastie, nie je ich toľko, ako na hranici o dvesto kilometrov viac západnejšie. Dokonca aj medzi tými, ktoré sú, je viac spomienok na búrlivý život tunajších pytlákov či dokonca aj lúpežníkov. Jeden z nich sa volal Johann Georg Grasel. Nech čitateľa nemecky znejúce meno nemýli. Grasel sa narodil v Nových Sýroviciach neďaleko Moravských Budějovic, čo je takmer na skok od štátnej hranice s Rakúskom. Nuž a od jeho popravy vo Viedni v roku 1818 sa vžil a doteraz používa pomenovanie „grazel“.

MALÝ A MLADÝ

V roku 1978 vznikla Chránená krajinná oblasť Podyjí s výmerou chráneného územia stotri štvorcových kilometrov. Bola súčasťou hraničného pásma s Rakúskom a verejnosti neprístupná. Teda naozaj veľmi dobre chránená. Žiaľ, niekedy aj výstrelmi zo samopalov. V roku 1991 sa časť tohto územia s rozlohou šesťdesiat tri štvorcových kilometrov stala Národným parkom. Takmer o desať rokov neskôr, v roku 2000, vyhlásilo aj Rakúsko Národný park Thayatal, ktorý priamo susedí s NP Podyjí, a vytvoril sa tak chránený celok na hraniciach dvoch štátov. Na hraniciach, ale už bez hranice. Územie parku je z veľkej časti pokryté lesmi, pôvodnými bučninami prerastenými jedľou a tisom a na východe dubovo-hrabovými porastmi. Vyskytuje sa tu endemická jarabina vtáčia hardeggská. Je prístupná z obce Čížov na moravskej strane alebo z obce Hardegg na rakúskej strane. Mimochodom, to je jedna z najkrajších miestnych turistických a cyklistických trás vo vzdialenosti do stopäťdesiat kilometrov od Bratislavy. Je medzinárodná, s kvalitným povrchom, množstvom krásnych vyhládok na údolie rieky Dyje i na stredoveký hrad v rakúskom Hardeggu. A tie domáce koláčiky úplne dolu pri rieke v rakúskej lesnej či skôr záhradnej reštaurácii so sedením v tieni stromov a s kulisou šumu Dyje. Alebo čučoriedkové knedle v moravskom Čížove. Báseň...

Fenoménom sú vyhládky. V malíčkem NP Podyjí je ich presne dvadsaťtri. Prakticky neexistuje značovaná turistická trasa, na ktorej by aspoň jedna z nich nebola. Buď návštevníkovi ponúknu pohľad na grandiózne údolie, „malý Grand canyon“, alebo iba na pár metrov do blízkeho lesa. V tej druhej skupine sú stavby, ktoré sa volajú „lusthausy“. Doslovný preklad slova lusthaus, ktorý ani na Morave nikto nepotrebuje, by opisne mohol znieť ako lesný domček, minizámok, v ktorom panstvo trávil veselo kratochvile.

Na najfrekventovanejšej cyklotrase naprieč národným parkom z viníc na šobesi až po horáren hájnika Čírtka je lusthausov hneď niekoľko. Väčšinou ide o novogotické zámočky s obchádznou terasou a ústredným priestorom na hodovanie. V súčasnosti sú to vynikajúce miesta na cykloprestávky, občerstvenie či úkryt na trase pred náhlým dažďom.

BATOCH ZAUJÍMAVOSTÍ

Začnime pokojne nad Znojmskou priehradou, ktorú si mnohí mylia s Vranovskou. Tá je však asi o dvadsaťpäť kilometrov vyššie proti prúdu Dyje. Teda posadme sa na chvíľku na Hradištských terasách. Ide o pozostatky stredovekých kamenných

Magnetom národného parku je štátny zámok Vranov.

Rieka Dyje vytvára v chránenom území priťažlivé údolie.

Cykloturisti si prídu v tomto „zemskom raji“ na svoje.

terás nad mestom Znojmo. Čo tu zaujme na prvý pohľad, je skanzen, ktorý vznikol vlastne úplne neúmyselne. Všade na okoli sú bývalé, dnes opustené záhrady, v ktorých rastú ešte stále zo zotrvačnosti staré odrody ovocných stromov a krov, dokonca aj mišpule a figovníky. V rokoch 1996 – 1999 boli v areáli veľkomoravského hradiska v Znojme-Hradišti pri výskume vedenom Bohuslavom Klímom mladším objavené a odkryté zvyšky kostolíka datované do čias Veľkej Moravy. Mimochodom, z terás je aj výhľad na Rotundu „svätej Kateřiny“. Je to vynikajúco zachovaná rotunda v areáli přemyslovského hradu v Znojme. Je jednou z mnohých rotund postavených v ranom stredoveku na území Moravy a Čiech, od ostatných sa líši zachovanými nástennými maľbami z roku 1134. Tieto maľby sú výnimočné v celom románskom umení Európy a sú zamerané na myšlienku štátnosti.

KAMENNÉ MORIA

Príroda v národnom parku doslova za stáročia postvárala divy. Napríklad celé kamenné moria, rozsiahle plochy balvanov najrôznejšej veľkosti. Nikto nevie prečo, ale najviac sa ich nachádza na pravom, rakúskom brehu Dyje. Do rieky takmer po desiatich metroch ústia malé potôčky, ktoré miestni volajú „Mločie údolia“. Podľa hojného výskytu mloka škvrnatého, veľmi prísne chráneného tvorčka tunajšej prírody. Aj preto sú v týchto lokalitách turistické pohyby obmedzené a riadené výhradne po značovaných chodníkoch. Jeden z nich vás zavedie aj na Šobes, nádhernú lokalitu porastenú viničmi. Víno z tunajšieho hrozna si už získalo

celosvetový obdiv. A nemusíte za ním chodiť do honosných vinoték. Stačí zosadnúť z bicykla alebo sa posadiť na lavičku pri malej drevenej búdke a takmer vždy je v nej niekto, kto vám najeje.

Z pohľadu ochrany prírody v Národnom parku Podyjí je však asi najvzácnejší prírodný útvar Ledové sluje – ľadové rozsadliny, v ktorých sa zvyšky zimného snehu a ľadu uchovávajú veľmi dlho, niekedy až do leta.

ZEMSKÝ RAJ

Taký pocit priam automaticky navodzuje pohyb po miestnych dedinkách a usadlostiach, nebudaj ešte aj prenocovanie v penziónoch či skôr presnejšie v tunajších penziónoch. Sú to staré „statky“, stavby väčšinou ešte postavené z hlíny, útulne a skromne zariadené pôvodným dobovým nábytkom. Na druhej strane – mnohé moderné penzióny ponúkajú turistom služby na úrovni, bližšie sa zvyčajným piatim hviezdčikám. A tak ak sa návštevník rozhodne zostať pár nocí, má čo obdivovať, najmä meandrujúcu rieku na dĺžke až štyridsať kilometrov jej toku. Je zarezaná v kaňonoch, miestami až sto metrov hlbokých. V strednej Európe ide o absolútnu jedinečnosť. Je dostupná z piatich miest národného parku – zo spomínaného Šobesu, z rozľadného Nový Hrádok, z vyhládok nad Hardeggom, z lokality, ktorá nesie meno po tunajšom spisovateľovi Sealsfildovi a z časti miestneho úseku medzinárodnej cyklotrasy Praha – Viedeň. Na jednom mieste zrazu stojíte na úzúčkem chrbté meandra, pozriete sa napravo dolu – rieka. Naľavo dolu – rieka. Vám zostáva asi desať metrov na šírku skaly

pod nohami, približne sto metrov nad hladinou Dyje. Raz túto prírodnú bariéru voda určite prerazí a tok si skráti svoju púť do rieky Morava a neskôr do Dunaja.

SVETOZNÁME VINICE

Na jednom brehu rieky Dyje bola kedysi pohraničná rota Devět mlýnů, to bolo – po prúde rieky – vpravo. Stačí však prejsť po jednom z visutých mostíkov ponad rieku na ľavú stranu a stojíme pod Šobesom. Šobes je kopec, Šobes je lokalita a Šobes sú svetoznáme vinice. Dokonca cez Šobes vedie jedna z najkrajších cyklotrás celej Európy, tvrdia nadšenci cyklistiky. Toto nádherné miesto je dostupné buď po starej rímskej ceste z obce Hnánice, alebo z niekdajšej pohraničnej obce Podmolí. Už v stredoveku lokalitu využívali na pestovanie viniča. Víno bolo preslávené svojou kvalitou a najmä v 19. storočí dodávané na cisársky dvor a do význačných viedenských reštaurácií. Zaujímavosťou je, že časť plochy viníc zaberá marhuľový sad.

SUSEDIA PARKU

Na jednej strane je to Rakúsko, ktoré ponúka plynulý prechod cez hranicu bez toho, aby ste o tom vedeli. Jediný spôsob, ako to zistíte, je taký, že po chvíľke chôdze či jazdy na bicykli sa zrazu ocitnete pred záhradnou reštauráciou, ktorej meno je v nemčine.

O tunajšom „Rakúsku“ by sa dalo písať dlho a veľa, napríklad o všadeprítomných kúpaliskách, malých kráľovských mestách, ale to už by sme boli juhomoravskému národnému parku naozaj nevní. Na území Moravy treba spomenúť ešte dva hrady, teda skôr jeden zámok a jeden hrad na naprotnej strane Graničného údolia, kde vyrástol za vlády moravského kniežata Konráda I. a jeho syna Litolda. Medzi nimi je priehrada. Až vtedy bude rozprávanie o národnom parku okolo rieky Dyje kompletné.

VRANOVSKÝ ZÁMOK

Určite ho spoznáte, ak máte radi české filmové rozprávky. Mnohé z nich sa nakrúcali práve v tomto zámku. Zámok Vranov nad Dyjí, ako sa správne nazýva, je významný barokový objekt. V roku 2001 ho vyhlásili za národnú kultúrnu pamiatku. Pôvodne ho vybudovali ako jeden z prvkov podyjskej obrannej sústavy pri južnej hranici zeme. Prvý písomný doklad o jeho existencii je už v Kosmovej kronike (okolo roku 1100). Zo začiatku to bol kráľovský majetok. Architektonickým ťažiskom zámku sa stala Sála predkov. Ďalšou významnou súčasťou zámku je baroková zámocká kaplnka Najsvätejšej Trojice z prelomu 17. a 18. storočia. Z najstaršieho obdobia sa zachoval len hradbový múr a tri veže.

Hrad Bítov zas tvorí dominantu proti prúdu rieky najvyššie položenou časťou Vranovskej priehrady. Hrad založili v 11. storočí ako prvý z reťazca hradov na južnej hranici přemyslovského štátu. Prvá písomná zmienka o ňom pochádza z roka 1061. Hrad vybudovali na ľavom brehu riečky Želetavky. Bol členený na tri časti, oddelené navzájom obrannými valmi. Ďalšie písomné správy o hrade pochádzajú z osemdesiatych rokov 12. storočia, keď sa český knieža Bedřich rozhodol v roku 1185 napadnúť svojho rivala znojmského kniežata Konráda II. Ota a podľa správy kronikára Jarlocha vyplienil znojmskú provinciu. Pri tomto ťažení však hrad Bítov nebol dobytý.

A, samozrejme, priehrada. Vodnú nádrž Vranov vybudovali na rieke Dyje v blízkosti mestečka Vranov nad Dyjí v rokoch 1930 – 1933. Hrázda priehrady je vysoká šesťdesiat metrov a v korunke je dlhá dvestodeväťdesiat metrov. Vodná plocha je dlhá asi tridsať kilometrov a zasahuje až pod spomínaný hrad Bítov do údolia Želetavky. Podľa rozlohy je desiatu najväčšia v Česku. Priehrada slúži mimo energetických a vodárenských účelov najmä na rekreáciu. A toto všetko, o čom sme písali vyššie a vyššie, možno obdivovať iba necelé dve hodiny jazdy autom od Bratislavy.

Alexander DUBČEK dal širokým masám nádej, že život a práca majú zmysel

Rok 1968 – symbol nádeje, ktorá neumiera

Dušan D. KERNÝ – Ilustrácie: archív SNN, divadelný plagát, logo ankety RTVS

V nových slovenských dejinách zrejme niet druhej takej osobnosti, ktorej nielen život, ale aj smrť by zmenili život najprv pätnásťmiliónového Česko-Slovenska a potom osudy päťmiliónového Slovenska. Tým mužom je rodák z Uhrovcu Alexander DUBČEK.

Na prelome rokov 1967 – 1968 bol v Česku málo známy Dubček kompromisný kandidát na riešenie dlhodobého sporu, ako reformovať politický a ekonomický systém a odstrániť hlavnú prekážku reforiem – Antonína Novotného, najmocnejšieho muža vtedajšej ČSSR, ktorý stál na čele štátu práve tak, ako aj mocenskej vládnej strany. A v jeho rukách sa zbíhali všetky mocenské páky od Ašu na nemeckých hraniciach až po Čiernu nad Tisou na hraniciach vtedajšieho ZSSR. Dubček dlhodobo naklonený premyslenej vedeckej práci slovenských ekonómov, veľkému vzopätiu slovenskej inteligencie, v ktorej to, na rozdiel od Čiech, už dlho vrelo obrovskou energiou, dokázal využiť historickú šancu a aj dať historickú šancu obrovské mase obyvateľstva. V priebehu niekoľkých mesiacov (necelých osem) ukázal, že vie využiť svoje životné skúsenosti práve tak, ako aj otvoriť priestor pre široké masy; dal im energiu a vieru, že život a práca majú zmysel.

■ MEDZI NAJVÄČŠIMI

Nad odkazom Alexandra Dubčeka, nad jeho počínaním ako politika sa dodnes vedú prudké spory, ešte aj po polstoročí nie je všetko dopovedané. Z britskej BBC prebratý formát súťaže o Najväčšieho Slováka je nielen nový podnet pre širokú verejnosť, ale aj popud pre médiá vrátiť sa k osobnosti Alexandra Dubčeka. Vrátiť sa v čase a priblížiť si tú epochálnu zmenu v živote dvoch národov a národnosti pätnásťmiliónového štátu. Ale najmä v terajšom čase všestranného globálneho kapitalizmu preosiať v našom národnom vedomí, čo malo a má zmysel, čo bolo len periférie či provinčné a čo bolo vkladom do svetových či európskych dejín zápasu človeka, národa a štátu za dôstojný život a postavenie.

Je to o to dôležitejšie, že sa na to môžeme pozerat' s polstoročným odstupom a položiť otázku najmä súčasníkom tých čias, či si vedeli predstaviť, aké prevratné zmeny sa udejú za päťdesiat rokov – od roka 1968 do roka 2018? A čo to znamená pre generačnú pamäť. Ide o zápas, aby to neformovalo len generačnú pamäť tých generácií, ktoré v uplynulom polstoročí žili, ale aj o to, aby to malo presah do pamäti, osobnej i národnej, tých, ktorí to neprežili, a dokonca nezažili ani rok 1989, teda zásadnú celosvetovú zmenu.

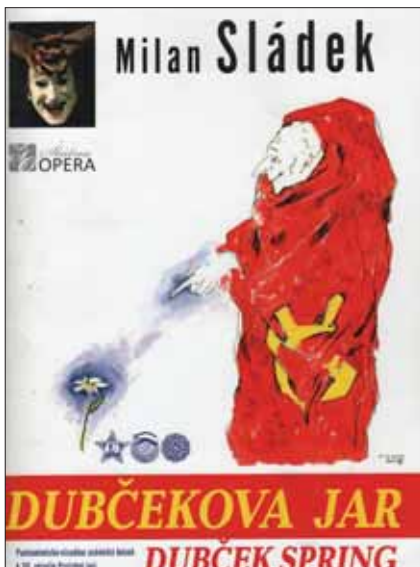
Súťaž o Najväčšieho Slováka, nech už akokoľvek vznikla ako prebratý a v mnohých štátoch už použitý formát, je pre médiá nahrávkou, ako prekonať nesúrodú historickú pamäť generácií, nenadväznosť v historickej pamäti generácií, povedzme to otvorene – v nenadväznosti národnej historickej pamäti.

Pre médiá je to ak nie dar tak príležitosť v ére nepravdivých informácií, neraz hystérie, ktoré sa šíria rýchlosťou blesku v svete internetu a sociálnych sietí, prekonať dezorientáciu vo výklade národných dejín a venovať sa veľkolepej príležitosti v spoločnosti, ktorá sa tak zmenila v hľadani istôt faktov o našich národných dejinách.

■ DUBČEKOVSKÝ ROŽOK

Pokiaľ ide o dubčekovskú éru, tá sa neobmedzuje len na osem mesiacov. Začala sa a postupne silnela od začiatku šesťdesiatych rokov. Pre nás Slovákov to nie sú dejiny, je to príležitosť nájsť v tejto ére ďalekosiahlych zmien a badateľného nárastu sociálnych rozdielov, a s tým aj nespokojnosti ľudí, niečo, čo by mohlo byť nielen pamäťou, ale aj formovaním spoločnej skúsenosti, osobitne národnej skúsenosti, keďže väčšinový slovenský národ má aj väčšinovú zodpovednosť za vývoj v štáte.

Z dubčekovskej éry ako keby

v pamäti mnohých ľudí zostal najmä ako sociálny symbol dubčekovský rožok, takmer raz taký veľký, ako boli dovtedajšie normy – jednoduchý „objav“ bratislavského pekára na Fazulovej ulici v Bratislave, tam, kde dnes stojí sklenený „mrakodrap“ Národnej banky Slovenska. Slovenska, ktoré má teraz jeden hlas medzi deväťnástimi štátnymi eurozónami...

V predubčekovskej ére bolo zrejme, že o všetkom dôležitom sa rozhoduje v Moskve alebo sa aspoň bez konzultácie s Moskvou nič podstatné neudeje. Keď k nám v noci na 21. augusta vrazili polmiliónové armády zoskupenia štátov Varšavskej zmluvy, aby zajali Dubčeka a iných ústavných činiteľov a potlačili reformy, bolo to už jasné každému vo svete, nielen u nás.

■ HISTORICKÝ ZLOM

Položme si však otázku: Ako sa rozhodovalo v ére historického zlomu v roku 1989? Kde sa vtedy rozhodovalo? Celá slovenská verejnosť má – i keď každý z iných dôvodov – v dobrej pamäti scénu na pražskom Václavskom námestí, kde z balkóna Melantrichu rečnil Václav Havel a dodnes v nekonečných reprízach sme videli a počuli pieseň Marty Kubišovej, ako sa vlada nadvracia do rúk ľudu. Lenže pre nás na Slovensku je z rôznych príčin už vtedy najpamätlivejšia iná scéna – na balkón vychádza, aby k zhromaždeným masám prehovoril Václav Havel a za ním ide Alexander Dubček. A v tej chvíli Pavel Tigrid, stojaci na prahu balkónových dvier, kladie ruku akoby na hrud' Alexandra Dubčeka, ale v podstate je to ruka – závoja, ktorá bráni Dubčekovi v rovnocennom postavení vyjsť na balkón a vedno, zároveň s Havlom prijímať nadšené ovácie más. Ten zlomok času, azda pár sekúnd, ktoré nemohol kameraman nenasnímať, prehovorilo jasnou rečou. Všetkým na Slovensku, takým či onakým, to bolo jasné, kde sa rozhoduje, kde sa bude rozhodovať? To zásadne zmienilo aktívnych ľudí, rozdelilo ich a táto delba takmer dedične trvá dodnes, len sa inak prejavuje aj teraz po vyše polstoročí.

Jedným z historikov, čo sa zao-

berá týmto obdobím, je Čech Michal Macháček. Na Slovensku si tento mladý vedec urobil meno a širokú známosť prvou odbornou monografiou o Gustávovi Husákovi. Monografiu napísal český historik. Využil to prázdno, ktoré zanechala slovenská historická veda, keďže sa tu za tri desaťročia od pádu bývalého režimu nenašiel nikto, kto by kvalifikovane zhodnotil Husáka zo slovenského aj z medzinárodného historického hľadiska a fundovane také dielo napísal.

Prečo spomínam Michala Macháčka? V januári 2019 poskytol rozhovor českým Lidovým novinám, ktoré sa hlásia k svojim starým koreňom (oslávili 125. výročie založenia). Rozhovor zabraľ celú veľkú novinovú stranu v sobotnom vydaní 5. 1. 2019. Okrem iného tam Macháček hovorí: „Máme doklady, že na začiatku roka 1989 Pavel Tigrid, jeden z najvýznamnejších predstaviteľov československého (jedno slovo) exilu a navyše s úzkymi kontaktmi na americké tajné služby, vydal vo svojom časopise Svědectví článok na podporu prezidentskej kandidátny Václava Havla, a aj inak ho propagoval, kým ľavicové opozičné hnutie Obroda hovorilo o kandidatúre Alexandra Dubčeka, ktorý bol vo verejnosti viac známy. Tigrid sa preto usiloval prevziať iniciatívu, dal vyrobiť odznaky Havel for president...“

A tak určité kruhy stavili na Havla. Opozícia uprednostňovala predsedu čs. federálnej vlády Adamca, ktorý chcel byť prezidentom, dokonca letel do Moskvy za Gorbačovom, ale ten ho neprijal, pretože tiež už staval na Havla. A tak, dodajme, v decembri 1989 z večera na ráno zmizlo heslo Dubček na Hrad a všetci komunistickí členovia Federálneho zhromaždenia, zvolení v predchádzajúcej ére, teraz zvolili za prezidenta de jure československej socialistickej republiky Václava Havla a česko-slovenským prezidentom sa nestal Alexander Dubček.

Toto si pamätajú celé generácie, ktoré to zažili, pretože v tých časoch drvivá väčšina ľudí v oboch častiach vtedajšieho štátu chcela reformovaný socializmus a len päť percent malo predstavu o nástupe kapitalizmu. Dnes si to treba

pripomínať, že návrat ku kapitalizmu bol pre drvivú väčšinu obyvateľstva skôr strašiakom, hrozbou než želaním. A Dubček bol toho symbolom, že ľudskejší socializmus môže existovať. Tento fakt sa pripomína len okrajovo, a to dodnes najmä preto, lebo sa do popredia vystrkuje otázka, že zánik federácie sa udial bez referenda. Pritom najzávažnejšou zmenou bola totálna premena ekonomického systému, nazývalo sa to reforma, ale v skutočnosti išlo o nastolenie nového ekonomického systému. Dubček, jeho stúpenci a súprútnici boli odstavovaní, lebo sa považovali za prekážku nastolenia kapitalizmu na ceste ku globálnemu ovládnutiu sveta.

■ POLITIKOVA SMRŤ

Dubčekova smrť prudko zasiahla verejné vedomie osobitne na Slovensku. Bolo to niekoľko mesiacov pred vznikom samostatnej Slovenskej republiky, zomrel v Prahe 7. novembra a jeho prevoz odtiaľ sa tam udial priznačne bez náležitej štátnej rozlúčky – na rozdiel od Bratislavy. Dubčekov pohreb v hlavnom meste Slovenska bol najväčším pohrebom s nevidanou účasťou európskej politickej špičky, taký pohreb dovtedy a ani odvtedy Slovensko nepoznalo.

Teraz, keď na Slovensku reálne vznikol projekt filmu o Dubčekovi, jeho podporovateľom a radcom sa stal svetoznámy filmár Kryštof Zannusi. Práve on v Bratislave povedal, ako osobne, ľudsky a filmársky je pozoruhodná inšpirácia uvažovať o tom, že keby nebolo smrti, Dubček by sa zrejme stal prvým prezidentom Slovenskej republiky. Jeho celosvetová známosť a orientácia na sociálnu spravodlivosť by zrejme zo Slovenska urobili na jeho štartovacej čiare samostatného života, tak na domácej, ako aj medzinárodnej pôde, úplne iný štát, úplne inak by vyzerali roky po vzniku Slovenskej republiky. Dubčekova smrť tak zasiahla do osudov národa a štátu. Bolo by to iné Slovensko, keby ostal žiť.

Kryštof Zannusi to zdôvodnil v Bratislave aj tým, že Dubčekova nehoda 1. septembra 1992, následkom ktorej 7. novembra 1992 zomrel, vlastne dodnes nebola riadne vyšetrená a stále je predmetom rôznych úvah. Nevyjasnená smrť svetoznámej politiky je tak pre filmára o to väčšmi vzrušujúcejšou zápletkou pre životopisnú snímku.

■ HOLD OD UMELECA

Inou osobnosťou je svetoznámy mím Milan Sládek, ktorý pri polstoročnici dubčekovského roka 1968 pripravil vizuálnu scénickú báseň Dubčekova jar. Ako nám povedal, chcel tým vyjadriť obdiv človeku, ktorý mal odvahu v dobe, keď to bolo nebezpečné. Profesor Ivan Luluha, ktorý je v skupine podporovateľov odborníkov v tíme pripravujúcom film o Dubčekovi, bol, samozrejme, aj po boku Milana Sládka pri banskobystričkej premiére Dubčekovej jari. Na základe tejto osobnej skúsenosti pre SNN o. i. povedal, že je to dôkaz, ako sa spája kvalitná politika a kvalitné umenie, ako je kvalitná politika inšpiráciou pre kvalitné umenie. Profesor Luluha do bulletinu predstavenia napísal úvodný esej. Okrem slovenčiny je tam aj v angličtine a nemčine – s takým publikom od začiatku svetoznámy mím rátať, pretože projekt doteraz na javiskách žije.

Výstižný názov Luluhovej eseje tak divák pozná v tých to jazykoch. Znie nezabudnuteľne: 1968 – rok nádeje, ktorá neumiera. Verejnosť vysoko hodnotila Dubčekove morálne vlastnosti, skutočnosť, že do politiky vnášal základné ľudské cnosti, napísal profesor do trojjazyčného katalógu Sládkovho predstavenia Dubčekova jar.

KULTÚRA

Ministerka kultúry Ľubica Laššáková nedávno potvrdila, že podporí možnosť vytvorenia samostatnej Kunsthalle Bratislava. Zákon podľa nej umožňuje, že samostatná organizácia môže vzniknúť od prvého januára. Toto vyjadrenie zrejme súvisí s nedávnymi udalosťami okolo Domu umenia v centre Bratislavy. Ministerka ešte pred ním prijala pozvanie študentov Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave a na akademickej pôde sa zúčastnila na diskusií o situácii okolo Kunsthalle Bratislava. Ľubica Laššáková potom zámer rezortu potvrdila verejným prisľubom o vytvorení podmienok na osamostatnenie tejto galérie.

Šanca pre Kunsthalle

„Podporím možnosť vytvorenia samostatnej Kunsthalle. Zákon hovorí, že samostatná organizácia môže vzniknúť od prvého januára,“ povedala doslova. Ministerka kultúry verí, že diskusia o vytvorení podmienok na vznik samostatnej právnej inštitúcie sa prenesie za okruhy stôl a chystá sa osloviť odborníkov z rôznych, nielen umeleckých oblastí na vytvorenie pracovnej skupiny. Tá má podľa rezortu pripraviť relevantné podklady na inštitucionálne osamostatnenie Kunsthalle Bratislava. Ministerstvo tvrdí, že začiatkom budúceho roka tak zrealizuje vyše dvadsaťročné úsilie výtvarníkov o vytvorenie samostatne fungujúcej Kunsthalle v hlavnom meste.

Ministerka Laššáková zdôraznila, že nikto neuvažuje nad rušením ani vyhadzovaním Kunsthalle z Domu umenia na Námestí SNP v centre Bratislavy. Ubezpečenie adresovala najmä zástupcom výtvarnej a umeleckej obce, ktorí jej počas slávnostného otvorenia výstavy odovzdali petíciu s požiadavkou, aby Kunsthalle bola samostatnou inštitúciou a ostala v súčasných priestoroch. Ministerka priznala, že je prekvapená z medializovaných obáv a tvrdení o rušení priestorov súčasného umenia v centre Bratislavy na úkor vzniku Kreatívneho centra. Opätovne deklarovala, že takéto úvahy sa nezakladajú na pravde. V každom prípade tiež bude potrebné, aby inštitúcie sídlili v Dome umenia – Literárne informačné centrum, Národné osvetové centrum, Ústredie ľudovej umeleckej výroby a Kunsthalle, sa dočasne premiestnili do iných priestorov z dôvodu rekonštrukcie objektu. Ministerstvo odmieta spochybňovanie plánovanej rekonštrukcie Domu umenia z eurofondových zdrojov a zámeru Kreatívneho centra.

Štefan ZLATOŠ

Bratislavský Dom umenia doteraz zastrešoval aj činnosť tzv. Kunsthalle.

Spor a veľký záujem o kontroverzného prvého Slováka na Pražskom hrade Gustáv Husák sa vrátil do dejín aj súčasnosti

Dušan D. KERNÝ – Kresba: Milan STANO

Počín RTVS – súťaž o najväčšieho Slováka – vyniesol do popredia verejného záujmu i osobnosť Gustáva Husáka. Tým sa aj podnietila nielen verejná diskusia, ale aj sprievodný záujem médií, medzi nimi aj matičných SNN. Máme na to osobitný dôvod – nemalo matičiarov sa v rôznych časoch rôznym spôsobom ocitlo v blízkosti Gustáva Husáka a zanechalo o tom svedectvo.

Prehľad historickej literatúry len za posledné dva roky na tému Gustáv Husák nám ukazuje, aký počet matičiarov či autorov matičných médií sa spomína, medzi nimi nachádzame ako zdroje citátov mená Ladislava Ťažkého, Vladimíra Mináča, Romana Kaliského, Jána Čomaja, Imricha Kružliaka, prof. Emíliu Hrabovcov, prof. Róberta Letza, prof. Ivana Lалу, doc. Pavla Polláka, prof. Karola Fremala, prof. Hvezdoňa Kočúcha, Dr. Petra Mulíka, Milana Vároša, Pavla Pareničku, Jána Smolca, Františka Vnuka, Petra Valu, Jána Bábika, Pavla Dinku a z najstarších Mikuláša Gaceka či Andreja Žarnova (Šubíka).

ANKETA

■ ZAČAL TO SMOLEC

Prvý prelom na tému Gustáv Husák urobil matičiar Ján Smolec hneď po páde bývalého režimu. Ako dubčekovec postihnutý dvadsaťročím zákazu povolania sa vynoril v roku 1990 ako riaditeľ vydavateľstva Tatrapress Slovenského syndikátu novinárov s publikáciami edície Svedectvá. Prvou knihou bol Proces s Dr. J. Tisom, ktorá bola vzápätí nasledovaná knihou Vzostupy a pády – Gustáv Husák prehovoril z pera historika Viliama Plevzu. Text lektoroval historik – rešpektovaná autorita Ľubomír Lipták, jeden, na rozdiel od Plevzu, z historikov postihnutých po roku 1968. Intelektuálna energia a analytická schopnosť Liptáka ani po takmer troch desaťročiach od uverejnenia tohto posudku dodnes nevyprchali. Po knihe vydanej Jánom Smolcom, napriek nesúhlasu Husáka, nasledovali desaťročia nielen mlčania, ale po roku 1989 aj rázneho, jednostranného posudzovania rokov tzv. normalizácie, prepojených ako v spojených nádobách s príkrym odsudzovaním osoby G. Husáka. Aj v tomto sa ukázala v mnohom zásadná rozdielnosť medzi českým a slovenským prostredím.

Kniha zo Smolcovho Tatrapressu v čase vydania na začiatku deväťdesiatych rokov bola príznakom novej vlny pohľadov na slovenské dejiny. Ján Smolec našiel pre to takého zdôvodnenie: „V knihe o J. Tisovi sme objasňovali cez svedectvá obhajcu JUDr. Ernesta Žabkaya a žalobcu JUDr. Antona Rašlu rozhodnutia a činy prvého slovenského prezidenta Slovenského štátu, ktorý vládol pod taktovkou fašistického diktátora Hitlera od októbra 1939 do apríla 1945. V druhej knihe objasňujeme postavu druhého prezidenta – Slováka JUDr. Gustáva Husáka, ktorý šéfoval Československej socialistickej republike pod taktovkou komunistického diktátora Brežneva od mája 1975 do decembra 1989. Aj tohto prezidenta, navyše v rokoch 1969 – 1987 aj generálneho tajomníka ÚV KSČ, dnešní netrpezliví navrhujú postaviť pred súd. Takže čo prezident – Slováč, to zločinec? Obaja prezidenti vládli v nešťastných obdobiach, slúžili najodpornejším ideológiám, ako ľudská civilizácia splodila – fašizmu a komunizmu. Určite by spravili lepšie, keby sa funkcií vzdali. Prečo sa nevzdávali vysvetľujú knihy.“

Ján Smolec vysvetľuje vydania knihy tým, že len dlhoročný blízky spolupracovník Viliam Plevza mohol získať svedectvo a zachrániť ho pred tým, aby si ho vzdal G. Husák do hrobu, pretože po odchode z vrcholov moci sa „začato uzatvo-

odletom do Moskvy. Valo v SNN uvádza, ako kvôli svojej bezpečnosti prespával na jednej katolíckej bratislavskej fare.

■ ČOMAJOVE SVEDECTVÁ

Výrazné svedectvo Jána Čomaja, člena redakčnej rady SNN, takisto zaujalo českého autora, keď opisuje atmosféru na zjazde slovenských komunistov v auguste 1968 po návrate delegácie z Moskvy, kde Husák zvrátil situáciu v súvislosti s prijatím tzv. Moskovských protokolov. Čomaj píše: „Dodnes mám v pamäti strhané tváre za predsedníckym stolom, strapatý Ladislav Novomeský s uboleným pohľadom,

vuje prvý citát historika a publicistu matičiara Ivana Lálu, ktorý zasa v tých časoch rozširoval rozsiahlu žiadosť G. Husáka o rehabilitáciu. Autor využíva ako cenný prameň Láluho dielo Alexander Dubček od totality k demokracii z roku 2002 (v spoluautorstve s P. Žatkuliakom). Lálu uvádza mimoriadne svedectvá o tom, ako mohol Husák zabrániť ceste Dubčeka na Hrad do funkcie za prezidenta v decembri 1989.

Nositela Ceny Daniela Rapanta, ktorú udeľuje Historický odbor Matice slovenskej, profesora Karola Fremala nachádzame v citáciách celkom trikrát, osobitné je svedectvo o policajnom špicľovaní G. Husáka v novotnovskej

o vylúčení účastníkov zájazdu zo strany, a dokonca o vydaní plagátu dehonestujúceho Husáka. Historik nás uvádza do intrigánskych dohier po dlhých desaťročiach, v čase, keď bol Husák prezidentom a v zahraničí sa rozširovali tvrdenia emigrácie, že bol na katynských hrobách. Bola to dezinformácia slúžiaca k očierňovaniu prezidenta Husáka, prípad masakry v Katyni bol totiž v roku 1943, teda niekoľko rokov po tom, čo tam Husák bol. „Nejde však len o vec minulosti, o Husákovu návštevu Katyne referuje aj ponovembrová tlač a literatúra,“ a v tejto súvislosti cituje Jána Smolca a jeho reportáž pre SNN.

Knihu Michala Macháčka uvítalo s veľkou pozornosťou aj české prostredie. „Nový životopis Gustáva Husáka vykresľuje príbeh Slováka, ktorý dodnes ovplyvňuje českú mentalitu,“ tvrdí historik Petr Zidek v Lidových novinách. (LN 20. 1. 2018) Podľa neho bol Gustáv Husák vždy trochu záhadnou postavou a prvý veľký životopis mnoho osvetľuje, ale stále však ponecháva priveľa vecí v tieni. Rozsiahla biografia však vracia Husáka nielen do dejín, ale aj do súčasnosti. Robí z neho historickú postavu, ktorá je mimoriadne zaujímavá v súčasnom kontexte.

■ ŠTÝL PREZIDENTOV

Je to zvláštne, podivné, ale Gustáv Husák ako keby vo svojej osobnosti a v priebehu života koncentroval vlastnosti takmer všetkých svojich predchodcov a nasledovníkov, hovorí historik Zidek. Podobne ako T. G. Masaryk sa G. Husák stal symbolom doby. A nielen to, obaja pochádzali z veľmi chudobných pomerov a obaja sa vypracovali vlastnou usilovnosťou a nadaním. Ak dáme vedľa seba fotografie Masaryka a Husáka v kruhu dobových politikov, obaja výrazne vyčnívajú. S Edvardom Benešom spojuje Gusáva Husáka vášeň pre politiku, obaja vo verejnej komunikácii hrdlo používali svoj doktorský titul a nechali si ho vyryť aj na náhrobný kameň. Husák bol prvým človekom z Dúbravky, ktorý vyštudoval vysokú školu, podobne Beneš v Kožlanoch. Medzi Háchom a Husákom nachádza Zidek veľa paralel. Obaja sa dostali na vrchol vďaka katastrofe svojho štátu a obaja žili v ilúzii, že svojím realizmom a pragmatizmom dosiahnu podstatné ústupky okupačnej moci a obaja nakoniec kapitulovali.

S Gottwaldom, so Zápotockým a s Novotným spája Husáka to, že boli neochvejnými komunistami. S prezidentom Svobodou zasa skúsenosť obetí stalinových čistiek. S úplne odlišným Václavom Havelom ich spája len skúsenosť dlhodobého väzenia. So Zemanom má Husák spoločného koníčka alkohol a neblahý zvyk používať vulgárne výrazy, tvrdí vo svojich prirovnaniach historik P. Zidek.

Hlavnou prednosťou Macháčkovej knihy je podľa neho široká pramenná základňa, citácie z tridsiatich štyroch verejných a zahraničných archívov vrátane originálnych zistení v ruských. Žiadnu inú lepšiu knihu nemáme, tvrdí Zidek, a to nielen o Husákovi. Keby však autor skončil rokom 1969 zaslúžil by si len búrlivý potlesk, ale zvyškom knihy časť publika sklamal. České prostredie Macháčkovo podanie dvadsaťročia pred rokom 1989 nielen neprijalo, ale aj odmietlo. Dokonca autorovi odmietlo pokračovať v práci na akademickej pôde!

PREZRAĎTE MI LEONID ILJIČ, KOĽKO ROKOV BUDE TRVAŤ DOČASNOSŤ?

ril do seba, mlčal a nesúhlasil ani s vydaním textu knihy“.

■ ČESKÝ PRELOM

No ako sa ukázalo, tak v Českom aj v slovenskom prostredí zrela potreba vyrovnáť sa s „prezidentom zabudnutia“. Prelomovo sa Husák vrátil plnokrvne do dejín až v roku 2017. Český historik novej generácie Michal Macháček skončil desaťročný, v mnohom originálny výskum a vydavateľstvo Vyšehrad vydalo vyše šesťstostranovú knihu s jednoduchým, ale prenikavým názvom: Gustáv Husák. Kniha mala pôvodne vyjsť ešte na jeseň v roku 2015, avizoval ju úryvok Boj o Hrad uverejnený v denníku Právo v máji toho roka. Opisuje, ako sa stal Gustáv Husák prvým Slovákom na Pražskom hrade, akú úlohu v tom hrala „národná otázka“, aké boli „obavy, že Česi ťažko strávia na najvyšších postoch dvoch Slovákov, a preto nevyšli kalkulácie, že Husák bude prezidentom a Vasil Biľak po ňom prevezme funkciu generálneho tajomníka strany“.

Všimnime si však najprv, že v Macháčkovej publikácii, ktorá vyšla s výťahom obsahu v angličtine a v ruštine, sa ako zdroj citujú Slovenské národné noviny. Osobitne zaujala jedna z pravidelných rubrik spisovateľa Petra Vala z novembra 2013. Má názov O pátrovi Cecilovi a Gustávovi Husákovi. Cituje sa ako jeden z dôkazov vyvracania mystifikácií o tom, kde bol a čo robil G. Husák v auguste 1968 pred svojím

profesor Viktor Pavlenda, ktorý si na protest nechával narásť bradu... Iba jeden muž bol prekvapivo živý a aktívny, akoby ani nezažil útrapy štvordenného rokovania v Kremli, únavu z cesty a zo zjazdu na Dunaji – bol to Gustáv Husák. Perspektíva moci mu bola enzýmom sily.“ K téme sa J. Čomaj v citovanej knihe vracia aj staťou Symbol machiavelizmu, anti-demokracie a totality – Gustáv Husák v Historickej revue v roku 2003.

Pokiaľ ide o knihu V. Plevzu, vydanú J. Smolcom napriek nesúhlasu samotného Husáka ešte za jeho života, Macháček sa k nej vracia dovedna piatimi citátmi. Člen Historického odboru Matice slovenskej profesor Róbert Letz, autor série historických prác vydávaných najnovšie Literárnym informačným centrom, je v nej citovaný jedenásťkrát. Najstarší matičiar Imrich Kružliak je citovaný päťkrát. Citovaný je autor SNN, ako aj Slovenských pohľadov, výrazný rozhlasový a novinový autor Ján Bábik, Roman Kaliský, matičiar a niekdajší člen vrcholných matičných orgánov, podobne ako Vladimír Mináč či Ladislav Ťažký. Dnes deväťdesiatnik Pavol Pollák, celoživotný matičiar a autor SNN, je citovaný v súvislosti s vyšetrovaním v ére prezidenta Novotného za šírenie Husákových písomností a ich nahranie na magnetofónovú pásku. Texty pochádzali z redakcie Kultúrneho života, stranícky trest si za ne vyslúžil aj redaktor KŽ Pavol Ličko. Práve v tejto súvislosti sa zja-

ere pri stretnutiach s vysokoškólakmi. Autor cituje profesorku Emíliu Hrabovcov podobne ako Dr. Petra Mulíka v časti, kde sa hovorí o Gustávovi Husákovi a jeho zásluhách o slovenskú cirkevnú provinciu, resp. v téme Slovensko a Svätá stolica v kontexte vatikánskej východnej politiky z najnovšej štúdie vydanej v roku 2016.

■ UKRAJINA 1941...

Čitateľa môže zaujať aj päť citácií spisovateľa Mikuláša Gaceka, ktorý je najnovšie známy vydania kníh v matičnom vydavateľstve v roku 2015 a 2017. V tomto prípade ide o svedectvo o nedobrovoľnej účasti Gustáva Husáka v uniforme Slovenskej armády ako novinára na príkaz ministra vnútra Alexandra Macha pri ceste na Ukrajinu v roku 1941. Bol to propagandistický zájazd popredných komunistických intelektuálov (Husák, Falfan, Poničan, brat Vlada Clementisa, Čulen, jedine Novomeský sa tomu vyhol) v septembri 1941 na Ukrajinu, krátko predtým obsadenú nemeckou armádou za účasti slovenských jednotiek Rýchlej divízie. Vedúci zájazdu Mikuláš Gacek po návrate o. i. povedal, že jeden z najtvrdších komunistických intelektuálov mu celý zúfalý a sklamaný povedal: „Presvedčil som sa, aký je rozdiel medzi doktrínou a jej uplatnením v živote.“ Hoci v režimistických novinách neboli uvedené mená, vedelo sa, o koho ide. Vedenie komunistickej strany dokonca uvažovalo

Pamätná tabuľa hrdinovi Malej vojny Štefanovi DEVANovi Meno mu vrátili po niekoľkých desaťročiach

Text a foto: Veronika MATUŠKOVÁ

Matica slovenská a obec Smolenice spoločne odhalili 6. apríla pamätnú tabuľu hrdinovi Malej vojny Štefanovi Devanovi. Súčasťou spomienkovej slávnosti v Smoleniciach bola aj svätá omša, prednáška a dramatická scénka Divadelného odboru MS a mladých matičíarov.

Odhalenie pamätnej tabule pilotovi slovenského letectva Štefanovi Devanovi uzatvorilo sériu matičinských podujatí k osemdesiatemu výročiu Malej vojny.

„Ak nám niekto tvrdí, že Slováci nemajú osobnosti a hrdinov, ktorí sa vedeli obetovať za slovenskú vlasť, tak Štefan Devan vyvracia túto mylnú domnienku, lebo je to skutočný hrdina. Škoda, že mnohým Slovákom, ktorí padli na bojisku južného a východného Slovenska v rokoch 1938 až 1939, odhaľujeme pamätne tabule až niekoľko desaťročí po ich smrti. Nech je to pre nás silné memento aj do budúcnosti,“ uviedol predseda Matice slovenskej Marián Gešper.

Slovenský desiatnik letectva a stíhací pilot Štefan Devan bránil Slovensko v marci 1939, keď došlo k vyvrcholeniu Malej vojny horthyovského Maďarska proti Slovensku 1938 – 1939. Jeho stíhacie lietadlo Avia B-534 zasiahla protiletadlová paľba počas odvážnych, ale aj riskantných leteckých náletov slovenských lietadiel na postupujúce maďarské

Malá vojna, jej pripomínanie pri 80. výročí bola v minulých mesiacoch jedna z hlavných aktivít Matice slovenskej, čo dokladá aj táto snímka zo Smoleníc, kde v minulých dňoch odhalili pamätnú tabuľu pilotovi Štefanovi Devanovi za účasti predsedu MS Mariána GEŠPERA a matičného historika Pavla MIČIANIKA (vľavo).

Účastníci slávnostného aktu položili k novej pamätnej tabuľi vence.

kolóny, no napriek tomu dokázal pristáť. Zomrel na následky vykrvácania.

„Štefan Devan sa narodil v roku 1914 a v tomto roku aj náš ďalší známy rodák Štefan Banič získal patent na padák, čiže to letectvo má asi takú tradíciu v Smoleniciach,“ povedal starosta Smoleníc Anton Chrvala.

V Dome kultúry v Smoleniciach sa uskutočnila aj prednáška o Malej vojne, ktorú pripravil vedecký tajomník MS Pavel Mičianik. Udalosti ozbrojeného konfliktu divadelne predstavili mladí matičiari. Na podujatí sa zúčastnili aj členovia Klubu vojenskej histórie Trnavská posádka.

Slovenská autorka zo Srbska besedovala v Očovej

Viera ŠIMKOVIČOVÁ - Foto: Jozef VRCHÁRSKY

V obecnej knižnici v Očovej 27. marca uskutočnili pod záštitou Miestneho odboru Matice slovenskej druhú besedu v rámci Mesiaca knihy. Prvú venovali P. O. Hviezdoslavovi pri jeho výročí narodenia a na tejto druhej čitateľa privítali Katarínu Mosnákovú Bagľašovú, srbskú spisovateľku a členku Spolku

slovenských spisovateľov, ktorá teraz žije v Očovej. Prijemným a pútavým spôsobom predstavila svoje knihy pre deti i dospelých. Prítomných zvlášť zaujala farebná publikácia Slováci v Srbsku z aspektov kultúry, ktorá opisuje tridsaťpäť srbských dedín a miest, kde žijú Slováci a udržiavajú krásne slovenské tradi-

cie. V rámci besedy speváčky matičiarky predniesli jej básne, ktoré práve v ten deň vyšli v Literárnom týždenníku pri príležitosti smutného výročia bombardovania Juhoslávie. V závere ženy zaspievali krásnu pieseň o Očovej a pri kavičke a koláči si popozerali knihy, ktoré autorka venovala našej obecnej knižnici.

Spisovateľka Katarína MOSNÁKOVÁ BAGĽAŠOVÁ obohatila ponuku obecnej knižnice v Očovej o besedu s čitateľmi o svojej tvorbe.

Nadlackí divadelníci prišli na Slovensko s klasikou Kubo z Rumunska v Budmericiach

Text a foto: Milan BUŠO

Uplynulo štvrtstoročie od nadviazania družobných vzťahov medzi Budmericami a rumunským mestom Nadlak a MO MS v Budmericiach a Základnou organizáciou Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Nadlaku v Rumunsku. Bola to vôbec prvá dohoda o cezhraničnej spolupráci slovenskej obce s rumunsko-slovenským mestom v tomto centre našich krajanov.

Anča, prídem si po pierko...

Venčenie nevesty, ale nie pre Kuba...

Hneď od začiatku sa pri vzájomných návštevách vytvárali obojstranne srdečné, priam rodinné vzťahy, ktoré v rôznych oblastiach činnosti trvajú a rozvíjajú sa doteraz. Najnovšie začiatkom apríla naši krajanovia opäť prišli na Slovensko z iniciatívy a organizačného zabezpečenia ich trojdňového pobytu predsedom Spolku Slovákov

z Rumunska Rudolfom Hajdukom, poslankyňou Miestneho zastupiteľstva Bratislava-Rača Mgr. Monikou Luknárovou, starostom obce Budmerice PhDr. Jozefom Savkuliakom a predsedom Miestneho odboru Matice slovenskej v Budmericiach Alenou Kadlečíkovou. Teraz to boli divadelní ochotníci z radov stredoškolských študentov Teo-

retického lýcea J. G. Tajovského z Nadlaku.

HISTORICKÉ ARTEFAKTY

Po dvoch predstaveniach hry Jozefa Hollého v Bratislave ich cesta viedla do Budmeríc. Starosta obce ich privítal v palfiovskom kaštieli, kde ich oboznámil s históriou obce i národnej kultúrnej pamiatky, v ktorej

sa práve nachádzali. V etnografickom múzeu Budmerická izbička, ktoré spravuje Miestny odbor MS, si prezreli zbierku historických artefaktov a ochutnali chýrne domáce budmerické koláče od matičíarok. Potom odišli na cintorín, kde na pietnom mieste posledného odpočinku pre všetkých Slovákov, ktorých „vietor osudu odviaľ z rodnej zeme“, symbolizujúcom ich návrat na slovenskú rodnú zem, im prejavili úctu položením prsti z Nadlaku.

HERECKÉ VÝKONY

Náročný program pokračoval v kultúrnom dome. Dlhoročná obetavá organizátorka a režisérka Divadla Nádej profesorka PhDr. Elena Kmeťová sa znova vrátila k Jozefovi Hollému a jeho Kubovi po viacerých inscenáciách hier slovenských autorov. Veľmi vtipne aranžovaným predstavením s hercami v dobových krojoch aj s nezvyčajným obsadením, keď niektoré úlohy mužov hrali dievčatá a ženských úloh sa úspešne zhostili chlapci. A veruže všetci účinkujúci hrali veľmi presvedčivo, lebo až v závere vystúpenia pri predstavovaní jednotlivých účinkujúcich diváci zistili, kto vlastne bol pod maskou ženy či muža, odmenili ich výkony už v priebehu dvoch predstavení v Bratislave i v Budmericiach niekoľkonásobným potleskom. Zlatým klincom bola scénka svadobného obradu s hudobným sprievodom dychovej hudby Nadlačanka. Aj táto návšteva mladých ľudí z Rumunska potvrdila, že slovenská reč

MATIČNÉ DEPEŠE

Prvému arcibiskupovi

Šiesteho apríla, presne na 1134. výročie od smrti sv. Metoda, stretli sa predstavitelia národných a kresťanských síl na Devíne. Možno v blízkosti hrobu spolupátróna Európy sv. Metoda. Po pozdravných listoch predstaviteľov cirkví zo Slovenska i zahraničia a združení Dedičstvo otcov v prítomnosti emeritného prezidenta Ivana Gašparoviča, poslancov slovenského parlamentu a ďalších hostí predsedal svätej omši biskup Mons. František Rábek.

Po položení kvetov k Cvenegrošovej súsošiu solúnskych bratov zaspieval bulharský otec Nikolaj liturgické texty v reči blízkej našim predkom. Program na počesť prvého slovenského arcibiskupa metropolitou pokračoval akadémiou v devínskom kultúrnom dome, na ktorej sa prítomným prihovril Gabriel Smetana z Dedičstva otcov a otec Václav Kocián. Náš národ práve v tomto čase potrebuje obnovu a návrat k dedičstvu otcov zo slávnych čias našej histórie. Len tak naplní svoje historické poslanie.

Slovenskému Homérovi

Pripomíname si sto sedemdesiate výročie úmrtia Jána Hollého, katolíckeho kňaza, výnimočného básnika, prekladateľa zo starogréčtiny a z latinčiny, vzdelanca, veľkej osobnosti slovenského národa, ktorú by si uctil každý iný národ poctami kráľovskými. Dedičstvo otcov, o. z., a Miestny odbor Matice slovenskej v Bratislave-Starom Meste pripravili uctenie si pamiatky tejto vynikajúcej osobnosti 14. apríla pri jeho pomníku. Ten sa môže v budúcich rokoch stať miestom stretania kultúrnej verejnosti pri výročiach narodenia či úmrtia tohto geniálneho básnika, slovenského Homéra, vďaka ktorému sa Bernolákova slovenčina stala literárnym jazykom v službe krásy a dobra.

Príďte aj cez sviatky

Gemerskomalohontské múzeum v Rimavskej Sobote bude pre záujemcov otvorené i počas tohoročných veľkonočných sviatkov aj s odborným výkladom pri prehliadke expozícií.

Škola ornamentu

Tvorivá dielňa Škola ornamentu podľa Štefana Leonarda Kostelníčka ako sprievodné podujatie práve prebiehajúcej putovnej výstavy Slovenský ornament majstra Kostelníčka sa uskutočnila v predpoludňajších hodinách 29. marca v priestoroch Domu Matice slovenskej v Žiline a zúčastnili sa na nej žiačky ZUŠ z Kysuckého Lieskovca aj členky ZO Zväzu postihnutých civilizačnými chorobami v tejto obci.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

**Tvorivosť
pedagógov**

Spoločnosť pre predškolskú výchovu – región Žilina v spolupráci s Domom MS v Žiline zorganizovali pri príležitosti Dňa učiteľov 25. a 26. marca jedinečnú Výstavu tvorivosti pedagógov materských škôl.

Teší nás, že sa nám spoločnými silami podarilo zrealizovať pilotný projekt ako prvý ročník tvorivosti a zručnosti pedagógov materských škôl. Do výstavy sa aktívne zapojilo dvanásť kreatívnych učiteľiek MŠ – vystavovateľiek z regiónu Žilina, aj s vlastnými tvorivými dielňami: *Metamorfózy ovčieho rúna, Gombíčko, Doplnky k hrám detí, Prírodné mydlá, Medovníky, Veľká noc, Z klenotnice minulosti, Čarovanie s priadrou, Kulisy a rekvizity, Paličkovaná čipka, Pre najmenších a Čipkované variácie.* Tvorivosťou nás aj verejnosť upútali učiteľky materských škôl: R. Balková, I. Holešová, A. Krčmáriková, J. Bučányová, L. Mazáňová, A. Kapusniaková, L. Smržová, P. Afanasová, M. Pobeňová, L. Chudejová, M. Kršková, M. Kurtová.

Výstavu tvorivosti pedagógov materských škôl a slávnostnú vernisáž s hodnotným kultúrnym programom prišli podporiť i vzácní hostia zo ŠŠI: inšpektorka PaedDr. B. Ftorková, PhD., riaditeľka Domu MS v Žiline Ing. K. Kalánková, predsedníčka SPV – región Žilina PaedDr. R. Balková, riaditeľka MŠ Jarná J. Mikolajová, profesorka SOŠPG z Turčianskych Teplic Mgr. M. Machilová a laureátka Vansovej Lomničky a prvá predsedníčka SPV A. Dubovcová.

Veríme, že naša výstava sa stane každoročnou marcovou pravidelnosťou a poctou všetkým kreatívnym a tvorivým učiteľom a učiteľkám. Tešíme sa o rok dovidenia.

Ivana HOLEŠOVÁ
a Katarína KALANKOVÁ

**Pamätník Ľudovíta Štúra v Štúrove odhalia už v máji
Po troch rokoch prietahov a obštrukcií**

Veronika MATUŠKOVÁ

Pamätník Ľudovíta Štúra sa v Štúrove po vyše troch rokoch stane realitou. Matica slovenská ho pod záštitou predsedu vlády SR Petra Pellegriniho a starostky obce Uhrovec Zuzany Máčekovej odhalí na slávnostnom podujatí na dunajskom nábreží Námestia slobody 12. mája 2019. Práve prebiehajú dokončovacie práce na jeho osadenie.

„Myšlienka osadenia Štúrovho pamätníka je v Štúrove prítomná už viac ako dve desaťročia. Úcta k osobnostiam vlastných dejín je prirodzeným prejavom každého kultúrneho a historického národa, čoho vyjadrením bude aj tento pamätník. V Matici slovenskej si zároveň želáme, aby verejnosť vnímala Ľudovíta Štúra v Štúrove aj ako symbol zmierenia a spoluzitia všetkých občanov Slovenskej republiky. Veď Štúr sa zastával širokých mas obyvatelstva bývalého Uhorska a pre Slovákov požadoval národnostné práva. Chcel v zásade len to, čo je dnes pre všetkých občanov Slovenska prirodzenou súčasťou ich demokratických práv,“ vysvetľuje predseda MS Marián Gešper.

O s a d e - nie Štúrovho pamätníka pripravujú maticiari z Miestneho odboru MS v Štúrove. „Slováci sú pevnou súčasťou mesta Štúrovo, tvoria približne dvadsaťosem percent obyvateľstva a ich počet stúpa. V najstarších dejinách mesta nachádzame aj stopy našich predkov. Archeológia nám prináša dôkazy o tunajšom staroslovenskom osídlení už v časoch Veľkej Moravy i začiatkov Uhorska. Ľudovít Štúr do Štúrova patrí, reprezentuje domáce slo-

Štúr pre Štúrovo

venské obyvateľstvo, jeho dejiny, kultúru a hrdosť na Slovensko, ako aj sedemdesiatjedenočnú tradíciu novodobého pomenovania mesta,“ dodáva prvý podpredseda MS Marek Hanuska s tým, že v slobode a demokracii má každý občan právo na rozvíjanie vlastnej kultúry a pripomínanie si významných národných osobností.

Program podujatia sa začne o 13. hodine na Námestí slobody v Štúrove kultúrnym vystúpením, slávnostná časť odhalenia pamätníka bude pokračovať o 14.30 hodine. Maticiari si želajú, aby bustu Štúra odhalili predseda vlády SR Peter Pellegrini, predseda MS a starostka obce Uhrovec Zuzana Máčeková, ktorí prevzali nad podujatím záštitu.

Nitrianske svetové pingpongovanie

Text a foto: Nikola RECHTORISOVÁ, Dom MS v Nitre

Myšlienkou Svetového dňa stolného tenisu, do ktorého sa spolu s ostatnými 185 inštitúciami zapojil aj nitriansky maticný Dom, bolo vytvoriť a poskytnúť otvorené priestory na hru stolného tenisu pre čo najväčší počet hráčov. Podujatie je súčasťou celoslovenského projektu „... ideme hrať ping – poooooong...“, ktorého autorkou a organizátorkou je Alica Grofová-Chladeková, slovenská stolnotenistová legenda, vicemajsterka sveta, spolu s Asociáciou športu pre všetkých Slovenskej republiky a Zober loptu, nie drogy n. o.

Aj za podpory mesta Nitra mohol Dom MS v Nitre v tento

deň poskytnúť svoje priestory pre neprofesionálnych stolnotenistových hráčov. Tí si mohli počas celého dňa prísť voľne zahrať hru, na ktorú veľa z oslovených spomínalo najmä z ich školských čias. Na podujatí sa striedali rodiny s deťmi, manželské páry či kamaráti, ktorí sa zastavili po obede na pár setov pingpongu. Účastníci sa počas celého dňa vymieňali pri stoloch s raketami, no niektorí mladší vytrvalci vydržali hrať od začiatku až do samotného ukončenia podujatia. Deň otvorených dverí vytvoril priestor pre každého, kto chcel využiť voľný deň a prísť si zašportovať, čo bolo aj samotným zámerom projektu.

**Nehynuli len vojaci Červenej armády, ale aj miestni obyvatelia
V Lehote si uctili pamiatku osloboditeľov obce**

Veronika BILICOVÁ, Dom MS v Nitre – Foto: Matúš LISÝ

Priame spomienky na ranených nemeckých vojakov ustupujúcich pred armádou Sovietskeho zväzu, dedinské úkryty pre obyvateľov a ich obživu – dobytok, mŕtve telo nemeckého vojaka, nezvestný ranený Štefan Bednár, nebezpečná detská zvedavosť pri hľadaní pozostatkov bômb či prvý moment stretnutia s vojakmi Červenej armády – to je iba časť mrazivých spomienok, ktoré sprostredkovali z pamätí obyvateľov obce Lehota žiaci miestnej

základnej školy svojim rovesníkom. Pamätná tabuľa umiestnená na Kultúrnom dome v Lehotě je mementom na tieto udalosti, ktoré majú pripomínať hrôzy druhej svetovej vojny a majú byť varovaním pre ďalšie generácie. Práve na najmladšiu generáciu mysleli organizátori podujatia – obec Lehota a Miestny odbor Matice slovenskej v Lehotě –, ktorí si v piatok 29. marca pietnou spomienkou uctili pamiatku oslobodenia obce. Žiaci Základnej školy v Lehotě neboli len účastníkmi podujatia, ale na jeho organizácii sa aj priamo podieľali. Slovenskú hymnu a ďalšie piesne zaspievala Spevácka skupina MO MS Lehota.

Nemeckých fašistov z obce Lehota vyhnala divízia 53. Červenej armády, konkrétne 228. strelecká brigáda. Pri tejto operácii tu zahynulo dvadsaťsedem vojakov, ale aj miestni obyvatelia.

Starosta obce Lehota Radoslav Kriváček vyzval vo svojom príhovore mladú generáciu, aby si osvojovala všeobecný rozhľad o našej histórii a o bezprostredne najbližšom okolí, ktoré je súčasťou ich vlastnej identity. O tom, ako sa bežného života v obci dotkol príchod okupačných jednotiek nemeckej armády a pútavú podrobnú ilustráciu oslobodenia obce vykreslil prítomným predseda MO MS D. Pavel. Po priblížení historických faktov nasledoval pietny akt kladenia vencov. Pamiatku obetí si uctili organizátori – starosta obce Lehota Radoslav Kriváček a predseda MO MS Daniel Pavel, ale aj hostia – vedúci Odboru kultúry a športu NSK Ľubomír Kleštinec, vedúci Odboru strategických činností NSK Ján Veterán, riaditeľka Domu MS v Nitre Veronika Bilicová a krajský predseda SNS Miloslav Horka.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

Vážení čitatelia, v SNN 13/2019 sme sa pýtali na misiu sv. solúnskych bratov Cyrila a Metoda na Veľkej Morave, ktorej ďalekosiahlym výsledkom bolo aj povýšenie staroslovenskej reči na bohoslužobný jazyk. Na otázku, ktorý pápež tak urobil, je správna odpoveď: Slovanskú liturgiu schválil pápež Hadrián II. a vysvätil Metoda za arcibiskupa – legáta pre Slovanov. Spomedzi riešiteľov nášho kvízu sme vyžrebovali týchto šťastných výhercov: Vladimír Oravský, Bratislava; Oliver Jelenko, Banská Štiavnica; Nikola Iliev, Nitra. Výhercom blahozeláme a prajeme im príjemné veľkonočné sviatky aj s maticnými novinami. Zároveň ponúkame veľkonočnú otázku, na ktorú – ako vždy – nájdete odpoveď na ich stránkach...

• Kto je autorom najstaršieho svedectva o slávení Veľkej noci a kedy žil jeho autor?

Svoje odpovede posielajte na redakčnú adresu našej administrátorke Ľubici Rišňahovej do týždňa od vyjdenia tohto rozšíreného čísla.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

20. apríla

– pred dvesto tridsiatimi piatimi rokmi sa narodil vydavateľ slovenských kníh Alojz Medňanský (1784 – 1844)

21. apríla

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi sa začal proces proti tzv. buržoáznym nacionalistom; v roku 1954 odsúdili G. Husáka na doživotie, L. Novomeského, D. Okáliho, I. Horvátha a L. Holdoša na dlhoročné žaláre, rehabilitovali ich v roku 1963

22. apríla

– osemdesiatpäť rokov má spisovateľ, významný právnik, publicista, znalec a organizátor výtvarného života JUDr. Anton Blaha, autor skvelých kníh próz, esejí a rozhovorov, o. i. nositeľ Hlavnej ceny E. E. Kischa

23. apríla

– okrúhle jubileum má poetka Viera Benková, redaktorka slovenského vysielania srbského rádia – populárny herec Jozef Adamovič by mal osemdesiat rokov (1939 – 2013)

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil akad. mal. Karol Ondreička (1944 – 2003), ilustroval vyše dvesto kníh

24. apríla

– pätnásť rokov od smrti skladateľa a herca Radošinského divadla Jána Melkoviča (1939 – 2004)

25. apríla

– pred sto štyridsiatimi piatimi rokmi zomrel umelecký fotograf Eduard Kozič (1829 – 1874)

26. apríla

– pred sto štyridsiatimi rokmi umrel národovec a jazykovedec Andrej Radlinský (1817 – 1879)

– herec Maroš Kramár má šesťdesiatku

27. apríla

– deväťdesiatich rokov sa dožíva klasik reportáže Slavo Kalný, spoluvorca seriálu Čo nového, Bielikovci, autor rozhlasových hier a fičrov, reportážnych kníh, profilov slovenských publicistov Páni novinári a pamäti Svedkovia mojej doby

28. apríla

– pred dvadsiatimi rokmi zomrel básnik Jozef Urban (1964 – 1999), známy textom pesničky Voda, čo ma drží nad vodou

30. apríla

– dvadsať rokov od smrti operného režiséra Branislava Krišku (1931 – 1999)

1. mája

– pred sto desiatimi rokmi sa narodil dramatik Július Barč-Ivan (1909 – 1953)

– pätnásť výročie nášho členstva v EÚ

– pred desiatimi rokmi zomrel herec Július Vašek (1926 – 2009); stvárnil päťdesiatich filmových postáv – spisovateľka Zlatica Matláková jubiluje

3. mája

– stotridsaťpäť rokov od narodenia biológa Františka Nábělka (1884 – 1965), zakladateľa Botanického ústavu SAV a Botanickej záhrady v Bratislave

– stodesať rokov, čo sa narodila legendárna prekladateľka Zora Jesenská (1909 – 1972); po roku 1968 ju odstránili z literárneho života, svedectvo o nej dal jej manžel Ján Rozner v románe Sedem dní do pohrebu

– pred sto rokmi (1919) z iniciatívy policajného kapitána Richarda Brunnera vznikol v Bratislave prvý česko-slovenský športový klub, ktorý sa po obsadení Petržalky Nemcami (1938) presťahoval na Tehelné pole a dostal meno Slovan Bratislava

– jazykovedec prof. Milan Majtán by mal osemdesiatpäť rokov (1934 – 2018)

(jč)

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
.tasr.

elkomin
Kam so starým elektrospotrebičom?
Viac na www.elkomin.eu